

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN LİSE DERS
KİTAPLARINDA ARAP DİLİ VE EDEBİYATI KONULARI
(İNCELEME VE DEĞERLENDİRME)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Meral CAYMAZOĞLU

**Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Arap Dili ve Belâgatı**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hamza ERMİŞ

AĞUSTOS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN LİSE DERS
KİTAPLARINDA ARAP DİLİ VE EDEBİYATI KONULARI
(İNCELEME VE DEĞERLENDİRME)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Meral CAYMAZOĞLU

**Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Arap Dili ve Belâgatı**

“Bu tez 22/08/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç. Dr. Hamza ERMİŞ	BAŞARILI	
Prof. Dr. Ahmet BOSTANCI	BAŞARILI	
Dr.Öğr.Üyesi M.K. Abdussamet BAKKALOĞLU	BAŞARILI	

	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Meral CAYMAZOĞLU
Öğrenci Numarası	:	0960Y08017
Enstitü-Anabilim Dalı	:	Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı	:	Arap Dili ve Belagatı
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN LİSE DERS KİTAPLARINDA ARAP DİLİ VE EDEBİYATI KONULARI (İNCELEME VE DEĞERLENDİRME)
Benzerlik Oranı	:	%20

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

06/05/2019
Öğrenci İmza

☐ Sakarya Üniversitesi ..... Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç.Dr. Hamza ERMİŞ

Tarih: 29.08.2019
İmza:

☒ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
RESİM LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
HARİTA LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix

GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ ÖĞRENCİLER	4
1.1. Türkiye’deki Suriyelilerin Yasal Statüleri	5
1.2. Türkiye’deki Suriyelilerin Sayıları	8
1.3. Türkiye’de Okul Çağındaki Suriyeli Çocuklar	11
1.4. Türkiye’deki Suriyeli Çocuklara Yönelik Eğitim Politikaları	14
1.5. Geçici Eğitim Merkezlerinde Okutulan Ders Kitapları ve Müfredat	19

BÖLÜM 2: ARAPÇA LİSE DERS KİTAPLARINA GENEL BAKIŞ	24
2.1. Lise 1 (10.Sınıf) Arapça Ders Kitapları	24
2.1.1. Lise 1 (10.Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının Fiziki Özellikleri	24
2.1.2. Lise 1 (10. Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının İçeriği	26
2.2. Lise 2 (11.Sınıf) Arapça Ders Kitapları	29
2.2.1. Lise 2 (11. Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının Fiziki Özellikleri	29
2.2.2. Lise 2 (11.Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının İçeriği	30
2.3. Lise 3 (12. Sınıf) Arapça Ders Kitapları	34
2.3.1. Lise 3 (12. Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının Fiziki Özellikleri	34
2.3.2. Lise 3 (12.Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının İçeriği	37

BÖLÜM 3: ÖRNEK DERS KONULARI (İNCELEME VE DEĞERLENDİRME)	41

3.1. Lise 1 (10. Sınıf) Birinci Dönem Örnek Ders Konusu: ‘Edebiyatın Garip ve Tuhaf Hikâyesi’ (Okuma Parçası)	41
3.2. Lise 1 (10. Sınıf) İkinci Dönem Örnek Ders Konusu: ‘İhtisas’ (Dilbilgisi)	45
3.3. Lise 2 (11. Sınıf) Örnek Ders Konusu: ‘Arap Şiirinde Vatan Olgusu’ (Şiir)	51

BÖLÜM 4: EDEBİYAT, DİLBİLGİSİ VE BELÂGAT KONULARI (İNCELEME VE DEĞERLENDİRME).....68

4.1. Lise 1 (10.Sınıf) Edebiyat, Dilbilgisi ve Belâgat Konuları	68
4.1.1. Edebiyat Konuları	68
4.1.2. Dilbilgisi ve Belâgat Konuları	70
4.1.3. Şair ve Yazarlar	72
4.2. Lise 2 (11. Sınıf) Edebiyat, Dilbilgisi ve Belâgat Konuları	74
4.2.1. Edebiyat Konuları	74
4.2.2. Dilbilgisi ve Belâgat Konuları	77
4.2.3. Şair ve Yazarlar	77
4.3. Lise 3 (12.Sınıf) Edebiyat, Dilbilgisi ve Belâgat Konuları	79
4.3.1. Edebiyat Konuları	79
4.3.2. Dilbilgisi ve Belâgat Konuları	82
4.3.3. Şair ve Yazarlar	82

SONUÇ.....87

KAYNAKÇA 90

ÖZGEÇMİŞ.....96

KISALTMALAR

AFAD : Başbakanlık Afet ve Acil Yönetim Başkanlığı

BM : Birleşmiş Milletler

Bkz. : Bakınız

GBM : Geçici Barınma Merkezleri

GEM : Geçici Eğitim Merkezleri

GİGM : Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

UNHCR : United Nations High Commissioner for Refugees

(Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)

UNICEF : United Nations International Children's Emergency Fund

(Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

YÖBİS : Yabancı Öğrenciler Bilgi Sistemi

YÖK : Yüksek Öğretim Kurumu

YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerindeki Dağılımı	8
Tablo 2: 0-18 Yaş Arası Suriyeli Çocuk Sayısı	11
Tablo 3: GBM İçi Eğitim Durumu	12
Tablo 4: GEM ve Devlet Okullarındaki Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı.....	12
Tablo 5: Türkiye Geneli Okullaşan Öğrenci ve Öğrencilerin Devam Ettiği Okul Sayısı.....	13
Tablo 6: GEM İlköğretim Haftalık Ders Programı Çizelgesi (2014 – 2016).....	20
Tablo 7: GEM Lise Haftalık Ders Programı Çizelgesi (2014- 2016)	21
Tablo 8: GEM İlköğretim Haftalık Ders Programı Çizelgesi (2016 – 2017)	22
Tablo 9: GEM Lise Haftalık Ders Programı Çizelgesi (2016-2017)	23
Tablo 10: Lise 1 (10.Sınıf) Birinci Dönem Arapça Ders Kitabı İçeriği.....	27
Tablo 11: Lise 1 (10.Sınıf) İkinci Dönem Arapça Ders Kitabı İçeriği	28
Tablo 12: Lise 2 (11.Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı İçeriği.....	32
Tablo 13: Lise 3 (12.Sınıf) Fen Bilimleri Arapça Ders Kitabı İçeriği	37
Tablo 14: Lise 3 (12.Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı İçeriği.....	39

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Lise 1 (10.Sınıf) Dış Kapağı – Ön	25
Resim 2: Lise 1 (10.Sınıf) Dış Kapağı – Arka	26
Resim 3: Lise 2 (11.Sınıf) Arapça Ders Kitapları Dış Kapakları - Ön	29
Resim 4: Lise 2 (11.Sınıf) Arapça Ders Kitapları Dış Kapakları - Arka	30
Resim 5: Lise 2 (11.Sınıf) Fen Bilimleri Arapça Ders Kitabı İçeriği	31
Resim 6: Lise 3 (12.Sınıf) Arapça Ders Kitapları Dış Kapakları - Ön	35
Resim 7: Lise 3 (12.Sınıf) Arapça Ders Kitapları Dış Kapakları – Arka.....	36

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Yıllara Göre Kayıtlı Suriyeli Sayısı (2011-2018)	9

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı	10

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	x	Doktora	
Tezin Başlığı: Türkiye’deki Suriyeli Öğrencilerin Lise Ders Kitaplarında Arap Dili ve Edebiyatı Konuları (İnceleme ve Değerlendirme)			
Tezin Yazarı: Meral Caymazoğlu		Danışman : Doç. Dr. Hamza ERMİŞ	
Kabul Tarihi: 29/08/2019		Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 96 (metin)	
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri		Bilim Dalı : Arap Dili ve Belâgatı	
Suriye’de 2011 yılında yaşanan halk hareketleri ve beraberinde gelen iç savaş, çok sayıda Suriyeli sığınmacının komşu ülke Türkiye’ye göç etmesine neden olmuştur. Savaştan kaçanlara yönelik ‘Açık Kapı Politikası’ izleyen Türkiye, kısa zaman içerisinde sayıları milyonlara ulaşan ve kamplara sığmayan Suriyeli sığınmacı sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Savaşın kısa süreceği varsayımı üzerinden politika üreten Türkiye, Suriyelilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ‘Geçici Eğitim Merkezleri’ni kurmuş ve ülke genelinde yaygınlaştırmıştır. İlkokul birinci sınıftan lise son sınıfa, yani on ikinci sınıfa kadar olan okul çağındaki Suriyeli sığınmacılara eğitimin verildiği bu merkezlerde, Türkçe dışındaki tüm dersler bizzat Suriyeli öğretmenler tarafından verilmektedir. Suriye Geçici Hükümeti ve Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı işbirliği ile geçmiş yıllarda Suriye’de okutulan ders kitaplarını bazı değişikliklerle birlikte bastırılarak bu merkezlerde okuyan tüm Suriyeli öğrencilere dağıtılmıştır. Tez çalışmamız Geçici Eğitim Merkezlerinde okutulan Arapça ders kitaplarını konu almaktadır. Bu bağlamda sadece lise dönemini kapsayan üç yıllık eğitim periyodunda okutulan Arapça ders kitapları ve bu kitaplardaki Arap Dili ve Edebiyatı konularının inceleme ve değerlendirmesi bu tezin ana omurgasını oluşturmaktadır. Konunun sosyal bilimler alanında olması hasebiyle, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar, sayıları, eğitim çağındaki Suriyeliler, Geçici Eğitim Merkezleri ve Türkiye’nin Suriyelilere yönelik değişen eğitim politikası gibi konular tezin ilk bölümünde yer almıştır.			
Anahtar Kelimeler: Suriyeli sığınmacılar, Arap Dili ve Belâgatı, Geçici Eğitim Merkezleri.			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Arabic Language and Literature Topics in the High School Text Books of Syrian Student in Turkey (Review and Evaluation)			
Author of Thesis: Meral Caymazoğlu Supervisor: Assoc. Prof. Hamza ERMİŞ			
Accepted Date: 29/08/2019		Number of Pages: ix (pre.p) + 96 (main body)	
Department: Basic Islamic Sciences		Subfield: Arabic Language and Rhetoric	
The Syrian popular uprising in March 2011 and the subsequent internal conflict forced a large number of Syrians to take refuge in the neighboring country Turkey. Because of Turkey's "Open Door" policy towards the people fleeing the war, the number of refugees reached millions in short period of time and Turkey started to face the challenge introduced by the Syrian Refugee crisis. Turkey's policies were based on the assumption that the civil war will be short lived. Thus in order to meet the educational needs of Syrians, Turkey established "Temporary Education Centers" and expanded them throughout the country. In these centers, where Syrian refugees receive education from the first grade of primary school to the last year of high school, that is to the twelfth grade, all the courses other than Turkish are taught by Syrian teachers themselves. The curriculum that was taught in the past in Syria was modified through a collaborative effort between the Provisional Government of Syria and the Turkish Ministry of Education, and subsequently printed and distributed to all Syrian students studying in these centers. The subject of this thesis is the Arabic textbooks taught in Temporary Education Centers. In this context, the focus of this thesis is the analysis of Arabic textbooks and their Arabic Language and Literature subjects taught in the three-year education period covering only the high school period. Taking into consideration that the subject of this thesis lays in the field of social sciences, the first part of the thesis is dedicated to the following topics: Syrian refugees in Turkey, their numbers, Syrians in the age of education, Temporary Education Centers and the changing education policy of Turkey towards Syrian.			
Keywords: Syrian refugees, Arabic language and rhetoric, Temporary Education Centers			

GİRİŞ

2011 yılının ilk aylarından itibaren Tunus'tan başlayarak Arap coğrafyasında dalga dalga yayılan rejim karşıtı halk hareketleri, aynı yılın Mart ayında Suriye'ye sıçramış ve kısa zaman içerisinde iç çatışmalara dönüşmüştü. Bu çatışmalardan ve savaş ortamından kaçan sivil halk, ülke içerisinde göç etmek ve komşu ülkelere sığınmak zorunda kaldı. Savaştan canlarını kurtarmak için sınır kapılarına dayanan sivillere karşı Türkiye, insani ve vicdani reflekslerle 'Açık Kapı Politikası' izleyerek onlara kucak açtı ve sınıra yakın bölgelerde inşa edilen barınma merkezlerine yerleştirdi.

Suriye'deki savaşın kısa süreceği varsayımı üzerinden hareket eden Türkiye, önceleri adına 'Geçici Barınma Merkezleri' dediği yerleşim mekânlarında Suriyeli sığınmacıların sadece barınma ve iye ihtiyaçlarını gidermekteydi. Ne var ki geçen süre zarfında savaşın uzaması ve sığınmacı sayısındaki artış, artık bu insanların barınma ve iye ihtiyaçlarının dışında ihmal ve boşluk kabul etmeyen bir alan olan eğitim alanıyla da ilgilenilmesini zorunlu hale getirmişti.

Türkiye, eğitimle ilgilenen resmi kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra, sığınmacılar arasındaki gönüllü öğretmenlerden istifade ederek kamp içi eğitim ortamlarını hazırladı ve eğitim faaliyetlerine başladı. Okul çağındaki çocukların eğitimleri kendi eğitim müfredat ve metotları ile kendi anadillerinde gerçekleşmekteydi.

2014 yılına gelindiğinde Suriye'de devam eden savaşın ne zaman biteceğiyle ilgili belirsizlik ve sayıları birkaç milyona ulaşan sığınmacıların artık barınma merkezleri dışında ülke geneline yayılması kaçınılmaz olmuştu. Milli Eğitim Bakanlığı, Suriyeli çocukların barınma merkezleri dışında da eğitim ihtiyaçlarını gidermek için 'Geçici Eğitim Merkezleri' denilen eğitim ortamlarını oluşturma kararı aldı.

Çalışmanın Konusu

Türkiye'nin farklı illerindeki Geçici Eğitim Merkezlerine kabul edilen ilköğretim ve lise çağındaki öğrenciler, Türkçenin dışındaki dersleri, Suriye eğitim müfredatına uygun biçimde Arapça dilinde ve yine Suriyeli öğretmenler tarafından almaktadırlar.

Bu gerçeklikten hareketle, söz konusu eğitim merkezlerinde okutulan Arapça lise ders kitapları dikkatimizi çekmiş ve bu kitaplara odaklanarak tez konusu belirleme çalışmamıza başlamıştık. Yapacağımız çalışmanın Arap Dili ve Edebiyatı konuları hakkında olmasının isabetli olacağı kararına vardık. Sonuç olarak; Geçici Eğitim

Merkezlerinde okutulan Arapça lise ders kitaplarındaki Arap Dili ve Edebiyatı konularının inceleme ve değerlendirmesi, bu tezin ana konusunu oluşturmaktadır.

Tez çalışmamız her ne kadar kitap inceleme ve değerlendirilmesini konu alıyorsa da; Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar, sayıları, okul çağındaki Suriyeliler, Geçici Eğitim Merkezleri ve Türkiye’nin Suriyelilere yönelik değişen eğitim politikası gibi konulara Sosyal Bilimler alanındaki tezimizin birinci bölümünde yer vermeyi uygun gördük.

Arapça lise ders kitaplarının fiziki görünümü, sayfa sayısı, tasarımı ve indekslerini ‘Arapça Lise Ders Kitaplarına Genel Bakış’ başlığı altında tezimizin ikinci bölümünde ele aldık ve değerlendirmede bulunduk.

Üçüncü bölümde; Üç yıllık lise döneminde okutulan Arapça kitaplarındaki ders konularının nasıl işlendiği, soru ve alıştırmalara nasıl ve ne sıklıkla yer verildiği, öğrenciye ne tür bilgi ve becerilerin kazandırılmaya çalışıldığını ‘Örnek Ders Konuları’ üzerinden inceleyip değerlendirdik.

Dördüncü ve son bölümde; Arapça lise ders kitaplarında yıllara göre ne tür edebiyat, dilbilgisi ve belâgat konularının anlatıldığını ve genel anlamda hangi şair ve yazarlar ile eserlerine yer verildiği konusunu etraflıca inceleyip değerlendirmede bulunduk.

Tezimizin omurgasını oluşturan Arapça lise ders kitaplarının inceleme ve değerlendirmesinden elde ettiğimiz sonuçları, tezimizin sonuç bölümünde paylaştık.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Türkiye’nin Suriyeli öğrencilere yönelik eğitim hizmetleri ve Geçici Eğitim Merkezleri deneyimi hakkında bilgi vermek.
- Geçici Eğitim Merkezlerindeki ders müfredatı hakkında bilgi sunmak.
- Türkiye’de Geçici Eğitim Merkezlerinde okuyan lise çağındaki Suriyeli öğrencilerin Arapça ders kitaplarını tanımak.
- Arapça ders kitaplarında okutulan derslerin işleyiş yöntemi ile kitaplardaki edebiyat, dilbilgisi ve belâgat konuları hakkında inceleme ve değerlendirmede bulunmak.

- Ders konularında adı geçen şair ve yazarlar ile eserleri hakkında fikir edinmek.

Çalışmanın Önemi

- Bu çalışma, savaş nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyeli çocukların Türkiye’de kendi ana dilleriyle eğitim alması gibi, bildiğimiz kadarıyla dünyada başka bir uygulaması olmayan bir deneyimi ortaya koymaktadır.
- Suriye’de de okutulmuş olan Arapça lise ders kitaplarının yöntemi, ders konuları ve anlatımları hakkında bilgi vererek, Arapça dil eğitmeni ve öğrencilerine yardımcı kaynak niteliği taşımaktadır.
- Kitabının incelenmesi ve değerlendirilmesi hakkında fikir vermektedir.
- Türkiye’nin Suriyeli öğrencilere yönelik izlediği eğitim politikası hakkında bilgi sunmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi:

Çalışmanın ilk bölümünde raporlar, analizler, makaleler, internet kaynakları gibi bilgi ve verilerden istifade edilmiştir. İkinci bölümde; her bir kitabın içindekiler bölümü tercüme edilmiş ve kitaplar hakkında görsel ve fiziki değerlendirmede bulunulmuştur. Üçüncü bölümde örnek ders konuları üzerinden kitaptaki ders konularının anlatım biçimi ele alınmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise ders kitaplarındaki edebiyat, dilbilgisi ve belâgat konuları incelenip değerlendirilmiş, ayrıca kitapta adı geçen yazar ve şairler ile eserlerine ışık tutulmuştur.

Çalışmada konu bütünlüğü, bölümler arasında geçiş uyumu, bilgi, inceleme ve değerlendirmeye odaklanılmış, Sosyal bilimler alanında farklı okur ve araştırmacıların istifade edebilmesi için çalışmanın hacmi makul düzeyde tutulmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM 1: TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ ÖĞRENCİLER

Tunus’ta başlayan Arap Devrimleri ya da diğer adıyla Arap Baharı dalgasının Mart 2011’de Suriye’ye sıçraması ve halkın ülkede reform çağrısıyla başlattıkları barışçıl protestoların rejim güçleri tarafından kanlı bir şekilde bastırılma olaylarından yaklaşık bir ay sonra Türkiye, Suriyeli mültecilerle tanıştı. Savaştan ve ölümden kaçan Suriye halkına karşı ‘açık kapı politikası’ uygulayan Türkiye, ileriki zamanlarda sayıları yüzbinleri ve de milyonları bulacak Suriyelilere ev sahipliği yapacağını ilk zamanlar tahmin edemiyordu.

İç çatışma ve şiddet ortamının kısa süreceği varsayımı üzerinden hareketle, önceleri Suriyelilerin barınma ve iâşe ihtiyaçları giderilmeye başlandı. Başbakanlık Afet ve Acil Yönetim Başkanlığı (AFAD) tarafından sınıra yakın bölgelerde çadırkentler ve ardından konteynır kentler inşa edildi. Bu yerlere Geçici Barınma Merkezleri (GBM) adı verildi. Ne var ki şiddet ortamının daha da artmasıyla birlikte kapılarından ve sınırdan kaçak yollarla Türkiye’ye giriş yapan Suriyelilerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan GBM’ler yetersiz kaldı. GBM’lere sığmayan Suriyeli sığınmacılardan Türkiye’de akrabası olanlar bu kişilerin yanına yerleşiyor, akrabası olmayanlar ise kendi imkânlarıyla barınmak ve hatta çalışmak için başta sınır iller olmak üzere Türkiye’deki diğer illere dağılıyorlardı.

Türkiye’de sayıları gün geçtikçe artan Suriyelilerin bir yandan ekonomik, güvenlik ve sosyal anlamda sorun oluşturmamaları, diğer yandan eğitim, sağlık ve çalışma gibi ihtiyaçlarının, hem devlet eliyle hem de sivil toplum kuruluşları eliyle, düzenli ve yasal bir şekilde karşılanabilmesi için yeni politikalar ortaya koymak gerekiyordu.

GBM’ler ile ilerde anlatacağımız Geçici Eğitim Merkezlerinde okuyan Suriyeli öğrencilerin Arapça lise ders kitaplarının incelenmesi ve değerlendirilmesini konu alan çalışmamız bağlamında, Suriyelilerin Türkiye’de eğitim hizmetlerini alabilmeleri için gerekli yasal statüleri, öğrenci sayıları, izlenen eğitim politikaları ve okutulan ders programlarının bilinmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Bu bağlamda Türkiye’de okuyan Suriyeli öğrencilere sunulan eğitim hizmetiyle alakalı bu çalışmamızın ilk adımını Suriyelilerin Türkiye’deki yasal statüleri ile kendilerine sunulan eğitim hizmetleri olduğunu söyleyebiliriz.

1.1. Türkiye’deki Suriyelilerin Yasal Statüleri

Göç ve sığınmacılarla ilgili uluslararası literatürün temellerini, 1951 Cenevre Sözleşmesi oluşturmaktadır. Türkiye bu sözleşmeye “coğrafi kısıtlama” şartı ile taraf olmuştur. Bundan dolayı Türkiye, sadece Avrupa’dan gelen kişileri mülteci kabul edilmektedir. Avrupa dışından gelenler ise üçüncü güvenli bir ülkeye gidene kadar kısıtlı bir süre Türkiye’de misafir edilmektedir. Bu kişiler başta Avrupa ülkeleri olmak üzere üçüncü ülkelere sığınmak için Türkiye’deki BM ofislerine başvurumaktadırlar.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci kavramı; ırkı, dini, milliyeti, sosyal bir gruba bağlılığı veya siyasi tutumu ve düşünceleri sebebiyle şiddete ve insan onuruna yakışmayacak muamelelere uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğundan vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan, bu korkudan dolayı faydalanmak istemeyen kişiyi ifade eder.¹

Türkiye’nin sadece Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacıları mülteci olarak görmesi, Avrupa dışından gelenlerin mülteci haklarına ulaşmasını engellemektedir. Bu sebeple Türkiye’ye gelen bu sığınmacılar barınma, istihdam ve eğitim haklarına ulaşmakta zorluklar çekmektedirler. Genel olarak mülteciler incelendiğinde, bu kişilerin ağırlıklı olarak farklı dil, kültür ve yaşam tarzına sahip oldukları, sosyo-ekonomik seviyelerinin düşük olduğu, sığınma talebinde bulunanların çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu ve eğitim düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir². Aynı durum Türkiye’ye sığınan Suriyeliler için de geçerlidir.

Savaş nedeniyle Türkiye’ye ilk Suriyeli sığınmacıları kabul ettiği dönemlerde oradaki savaşın kısa süreceği ve ‘misafir’ kabul edilen bu savaş sonrası ülkelere geri döneceği düşünülmektedir. Bundan dolayı misafir Suriyeliler tam bir hukuki statüye sahip değillerdi. Ancak savaşın uzaması ve Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin sayılarının hızla artması karşısında hükümet, bu sıkıntıları aşmak adına 2013 yılında “Geçici Koruma” kanununu çıkardı. Böylece ilk sığınmanın başladığı 2011 yılından yaklaşık iki yıl sonra Nisan 2013’de Suriyelilerin Türkiye’deki hukuki statüsünü belirleyen 6458 sayılı

---

¹ Özgür Ataş, *Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki Hukuki Durumu*, İstanbul Ticaret Üniversitesi. 2017-06, s. 4

² Ayşe Şebnem Tunç, *Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme*, TESAM Akademik Dergisi, Temmuz 2017 s. 38

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile Suriyelilere Geçici Koruma Statüsü verilmiş oldu³.

6458 sayılı Kanunun “Geçici Koruma” başlıklı 91 inci maddesinde; “(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” denilmektedir⁴.

Söz konusu kanuna istinaden; geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeyen kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirler ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemek amacıyla, 13.10.2014 tarihinde bakanlar kurulu onayıyla ‘Geçici Koruma Yönetmeliği’ çıkarılmış, 22.10.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁵.

Geçici Koruma yönetmeliği, tamamıyla olağanüstü durumlar ve kitlesel göçler sebebiyle, uluslararası koruma başvurularının bireysel olarak alınamadığı bir durumda, kriz halinin çözülmesi için Bakanlar kurulu tarafından ortaya çıkarılmış bir mekanizmadır. Diğer bir ifadeyle; Türkiye’ye Suriye’den gelen kitlesel sığınma taleplerini karşılamak maksadı ile tasarlanmış acil ve geçici koruma tedbiridir. Bu tedbirlerin uluslararası hukuka dayalı üç temel ilkesi bulunmaktadır. Sırasıyla bunlar:

- 1-) Din, mezhep ve etnik köken ayrımı gözetmeksizin açık kapı politikası izlemek.
- 2-) Geri göndermeme ilkesi
- 3-) Eğitim dâhil temel ihtiyaçları karşılama ilkeleri.

---

³ Özgür Ataş, s. 9

⁴ Resmi Gazete, 6458 numaralı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Sayı 28615, Tarih 4.4.2013

⁵ Resmi Gazete, Geçici Koruma Yönetmeliği, Sayı 29153, Tarih 22.10.2014.

Ayrıca Geçici Koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir⁶.

TBMM'den geçen bu yasayla Suriyeliler, temel hakları olan sağlık, eğitim, çalışma, sosyal yardımlar ve tercümanlık gibi hizmetlerden yararlanmışlardır. Ayrıca Suriyeli sığınmacıların yasal statüleri, hakları ve yükümlülükleri belirlenmiştir.

Her ne kadar Türkiye, Suriyeli sığınmacıların temel ihtiyaçlarını uluslararası standartların da üzerindeki GBM'lerde sağlasa da, özellikle barınma merkezlerinin dışında, kentlerde yaşamaya başlayan Suriyeliler ile ilgili sorunlar, sayılarının her sene katlanarak artmasıyla daha da ön plana çıkmıştır.

Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmede; mülteci statüsünü gerektiren durumların kalkması durumunda, mültecilik statüsün kalktığı ve bu kişilerin ülkelerine dönmelerini engelleyecek bir durum yok ise ülkelerine dönecekleri ifade edilmiştir⁷. Ancak Türkiye'de Suriyelilerin topluma entegrasyonu çerçevesinde başta nitelikli olanları olmak üzere Suriyelilere vatandaşlık verilmesi son yıllarda uygulamaya konulmuştur. Dolayısıyla savaş bitmiş olsa dahi vatandaşlık alan Suriyelilerin hukuki olarak ülkelerine dönmelerini gerektirecek bir durum söz konusu olmayacaktır⁸.

Mevcut durumda Türkiye, uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumlulukları çerçevesinde Suriyelilerin temel hizmetlere erişimlerini sağlamakta ve geri gönderilmekten onları korumaktadır. Bunu geçici koruma statüsü vererek yapmaktadır. Öte yandan kitlesel göçlere son dönemde kısıtlamalar getirilmiş, çatışmadan kaçan Suriyeliler, sınırın Suriye tarafında oluşturulan kamplara ve Türkiye'nin Zeytin Dalı ve Fırat Kalkanı operasyonlarıyla terörden arındırıldığı bölgelere yerleştirilmişlerdir. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin sayıları ile ilgili çalışmalar ve veri güncelleme işlemleri ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından halen devam etmektedir.

---

⁶ Atas, s. 7

⁷ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), *Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme*, 1. Madde, C Fıkrası.

⁸ Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili bakınız. Ahmet Koyuncu, *Misafirlikten Vatandaşlığa Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler*, Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, Middle East Journal of Refugee Studies, Cit3 Sayı 2 Yaz 2018, s. 171-196.

1.2. Türkiye’deki Suriyelilerin Sayıları

15 Mart 2011’de Suriye’de reform talepleriyle başlayan halk hareketlerinden kısa bir süre sonra 29 Nisan 2011 tarihinde ilk olarak 252 kişilik bir grup Türkiye’ye sığındı⁹. Ardından sınırlı sayılarda ve gruplar halinde Türkiye’ye sığınmalar devam etti. Ancak 2012 yılından itibaren Suriye’de rejimin sivilleri doğrudan hedef alarak saldırılarını arttırması ile birlikte Türkiye’ye sığınan kişi sayısında hızlı artışlar gözlemlendi.

Suriyelilerin Türkiye’ye sığınması ile birlikte başlangıçta Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay, Mardin ve Kilis gibi Suriye’ye sınır illerde “çadırkent” olarak bilinen GBM’ler açıldı. Daha sonrasında, sınır illerine yakın Kahramanmaraş, Adana, Adıyaman, Osmaniye ve Malatya’da GBM’ler kuruldu. Savaşın uzaması ile birlikte Türkiye’ye gelen Suriyelilerin sayısındaki artışla birlikte GBM’lerin yetersiz kalması karşısında Suriyeliler, başta sınır iller olmak üzere tüm Türkiye’ye yayılmaya başladılar.

2012 yılında Türkiye’ye sığınan Suriyeli sayısı 14 bin iken bu sayı 2013 yılında 225 bine yükseldi. 2014 yılında 1,5 milyona, 2015 yılında 2,5 milyona, 2016 yılında 2,8 milyona ulaştı. 2017 yılında artış hızı düşmeye başlamışsa da Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların sayısı 3 milyonu aştı¹⁰. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere 10 ilde 23 GBM’de 228.299 Suriyeli yaşamaktadır. Geri kalan 3,5 milyondan fazla Suriyeli ise Türkiye’nin farklı illerinde yaşamaktadırlar. Başka bir ifade ile Suriyelilerin %6’sı GBM’lerde ikamet ederken, %94’ü Türkiye’nin farklı şehirlerinde yaşamaktadırlar.

Tablo 1:
Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerindeki Dağılımı

Geçici Barınma Merkezleri (GBM)	Toplam
Şanlıurfa	81.220
Gaziantep	54.005
Kilis	25.166
Kahramanmaraş	17.269
Mardin	2.754
Hatay	17.447
Adana	26.988

⁹ TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, *Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu* (2012), s.3-8

¹⁰ Coşkun Taştan ve Zafer Çelik, *Türkiye’de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler ve Öneriler*, Ankara Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi (2017), s. 11

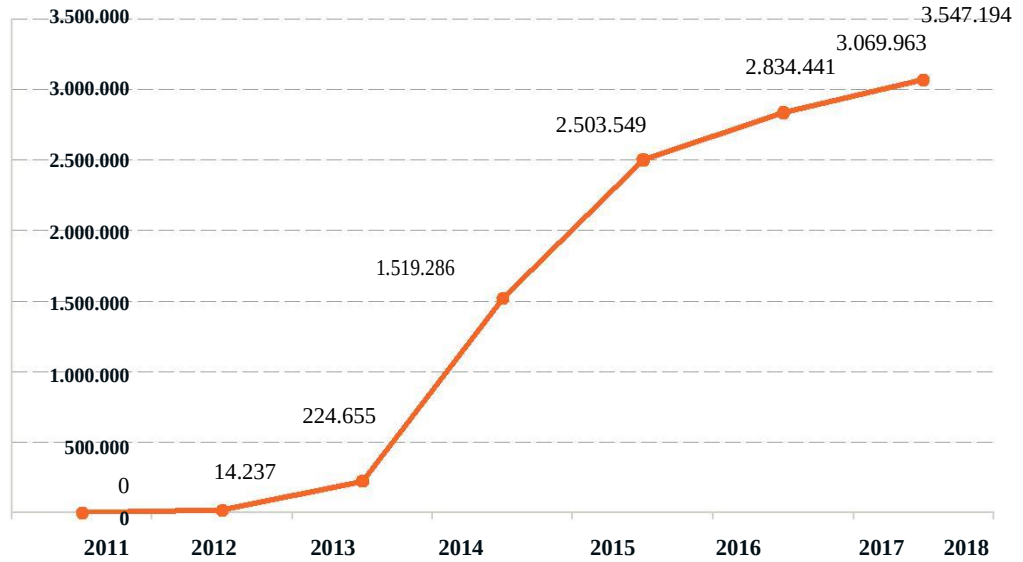
Adıyaman	9.067
Osmaniye	14.936
Malatya	9.447
GBM Toplam	228.299
GBM dışındaki Suriyeli sayısı	3.318.895
Türkiye’deki toplam Suriyeli sayısı	3.547.194

Kaynak: GİGM (2018)

2018 yılına gelindiğinde aradan geçen yedi yılda, Suriye nüfusunun yarısından fazlası (13,5 milyon insan) evlerini terk etmek zorunda kaldı. Bunların 6,3 milyonu ülke içinde göç etmek zorunda kalırken yaklaşık 5 milyon kişi farklı ülkelere sığındı¹¹.

Aşağıdaki şekilde de görüldüğü üzere 2011 yılında Türkiye’deki Suriyelilerin sayısı 500 binin altında iken 8 Mart 2018 tarihi itibarıyla ülkesini terk eden yaklaşık 5,5 milyon Suriyelinin 3,5 milyondan fazlası Türkiye’de bulunmaktadır. Başka bir ifade ile ülkelerini terk eden Suriyelilerin %60’tan fazlasına Türkiye ev sahipliği yapmıştır.

Şekil 1:
Yıllara Göre Kayıtlı Suriyeli Sayısı (2011-2018)

Kaynak: GİGM (2018)

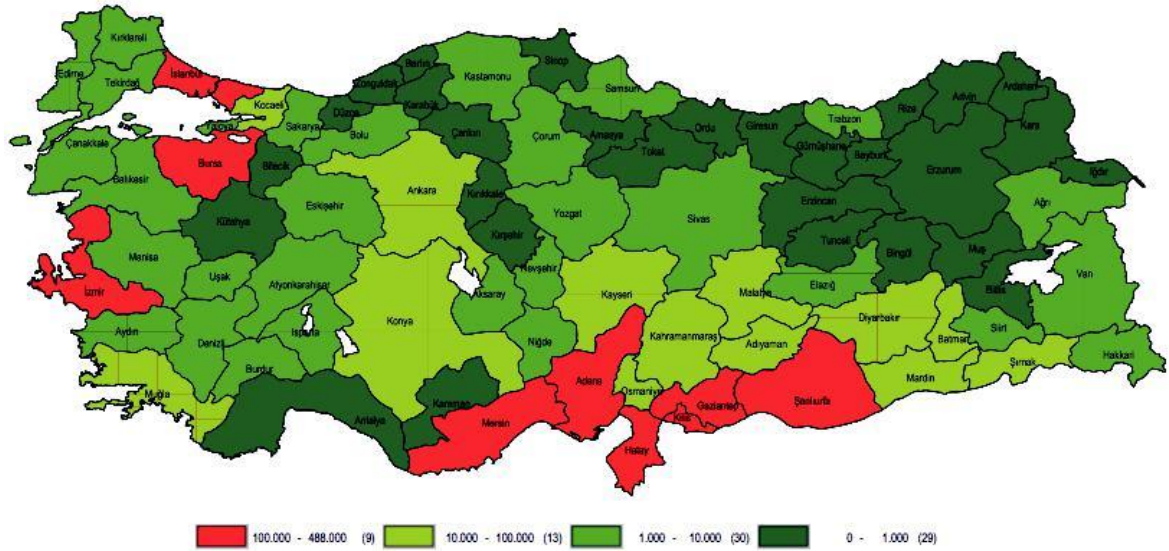
¹¹ UNHCR 2017 verileri.

Bugün Suriyeliler, sınırdaki büyükşehirlerin yanı sıra yoğun olarak Türkiye'nin en büyük şehirleri olan İstanbul, Ankara, Bursa ve İzmir gibi illerde yaşamaktadırlar. Buraların iş olanakları bakımından çok sayıda sanayi ve işletmelere sahip olmaları, ara eleman ihtiyacı olan bu yerleri Suriyeliler açısından cazip kılmaktadır.

Yaklaşık 1,5 milyon Suriyeli ise Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep ve Kilis gibi sınır illerinde hayatlarını sürdürmektedirler. Öte yandan bu dört ildeki Suriyeliler Türkiye'deki toplam Suriyeli nüfusun %40'ını oluşturmaktadır. Bu sınır illerine ilaveten Adana, Mersin, Mardin ve Kahramanmaraş gibi yakın iller dâhil edildiğinde bu 8 ilde yaklaşık 2 milyon Suriyeli yaşamaktadır. Bu sayı Türkiye'deki Suriyeli sayısının %56'sına denk gelmektedir.

Aşağıdaki haritada da görüldüğü üzere; Suriyelilerin nüfus olarak en az bulunduğu iller ise, iş ve istihdam imkânlarının az olduğu küçük illerdir. Bunlar genelde Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerindeki illerdir¹².

Harita 1:
Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı¹³

Kaynak: GİGM

¹² Taştan ve Çelik, s 8

¹³ Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin sayıları ve iller bazında dağılımı ile ilgili detaylı ve güncel bilgiler için: www.goc.gov.tr

1.3. Türkiye’de Okul Çağındaki Suriyeli Çocuklar

UNICEF kaynaklarına göre Suriye’de savaştan önce ilkokula gidenlerin oranın % 99, ortaokula gidenlerin oranının ise % 82 civarında olduğu, ayrıca kız ve erkek çocuklarının okullaşma oranlarının büyük ölçüde eşit olduğu belirtilmektedir. Son tahminlere göre ülke içinde ve dışında yaklaşık 3 milyon Suriyeli çocuk okul dışında kalmıştır¹⁴.

Türkiye özeline bakıldığında ise, aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere 17.05.2018 tarihi itibarıyla 5-18 yaş arasında okul çağında 1.150.961 ve 0-4 yaş aralığında 503.178 Suriyeli çocuk olduğu görülmektedir¹⁵. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresinin verilerine göre ülkemizde kayıtlı toplam 3.593.864 Suriyeliden 0-18 arası çocukların yaş ve cinsiyete göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 2:
0-18 Yaş Arası Suriyeli Çocuk Sayısı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
0-4	260.139	243.039	503.178
5-9	248.504	232.975	481.479
10-14	197.343	181.560	378.903
15-18	160.840	129.739	290.579
TOPLAM	866.826	787.313	
		GENEL TOPLAM	1.654.139

Kaynak: GİGM (2018)

Türkiye’deki Suriyelilerin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında tüm erkek nüfus içindeki 18 yaş altı erkek çocuk oranının %44,4 tüm kadın nüfusu içindeki 18 yaş altı kız çocukların %47,9 oranında olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile Türkiye’deki Suriyeli nüfusun % 46’sı yani yarıya yakını 18 yaş altındadır. Bu rakamlara ilaveten, Suriye’de savaşın başladığı 2011 yılından bugüne geçen 7 yıllık süreçte yüzbinlerce kişinin çocukluktan yetişkinliğe geçiş yaptığı gerçeğini de unutmamalıyız.

Suriyeli çocuklara yönelik eğitim faaliyetleri ilk başlarda kamplarda veya diğer adıyla GBM’lerde başlamıştır. Buralarda yaşayan Suriyelilerin yarısına yakını da yine okul çağındaki çocuklar oluşturmaktadır.

¹⁴ UNICEF, 2015

¹⁵ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü istatistikleri (2018) .

Tablo 3:
GBM İçi Eğitim Durumu

Derslik Sayısı	Öğrenci Sayısı				
	Okul öncesi	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
1.211	7.881	41.283	20.105	9.156	78.425

Kaynak: AFAD (2015)

MEB'den temin edilen verilere göre Aralık 2016 itibariyle, Türkiye'de okul çağındaki 883.039 Suriyeli çocuktan 496.653'ü okula kaydedilebilmiştir. Bu da toplam okul çağındaki çocukların % 60'ı demektir. Şubat 2016'da %37 olan okula kayıtlı öğrenci oranı, sonraki aylarda ciddi bir şekilde artmıştır. Bu çocukların bir kısmı Suriyeli çocukların eğitimi için oluşturulan Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM)¹⁶ okurken yarıya yakını ise devlet okullarında Türk öğrencilerle aynı sınıf ortamında, aynı ders kitaplarıyla eğitim görmektedirler.

Tablo 4:
GEM ve Devlet Okullarındaki Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı¹⁷

	GEM	Devlet Okulu	Toplam
Okul öncesi	10.925	16.233	27.158
1. Sınıf	12.019	58.464	70.483
2. Sınıf	77.375	23.264	100.639
3. Sınıf	57.460	15.628	73.088
4. Sınıf	43.380	11.594	54.974
5. Sınıf	18.517	15.913	34.430
6. Sınıf	25.491	6.326	31.817
7. Sınıf	22.499	4.672	27.171
8. Sınıf	18.387	3.477	21.864
9. Sınıf	10.196	5.780	15.976
10. Sınıf	12.829	2.021	14.850
11. Sınıf	10.189	1.390	11.579
12. Sınıf	11.714	910	12.624
Toplam	330.981	165.672	496.653

Kaynak: Eğitim Reformu Girişimi Raporu (2017)

¹⁶ Geçici Eğitim Merkezleri (GEM): Geçici eğitim merkezleri, barınma merkezlerinin hem içinde hem dışında faaliyet gösteren, Suriye müfredatına bağlı kalarak Arapça eğitim veren ilk ve orta dereceli eğitim merkezleridir. (MEB, 2014/21 Genelgesi, Madde 3).

¹⁷ ERG raporu (2017), *Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek*, s 10

MEB'in 15 Eylül 2017 tarihli verilerine göre ise; okul çağındaki 976.200 Suriyeli çocuktan 532.469'u ile %54,5'i okullaşmış iken, %45,5'i okullaşmamış durumdadır¹⁸. Başka bir ifadeyle, Türkiye'de yaşayan okul çağındaki Suriyelilerin %50'sine yakını okullaşmamıştır.

Türkiye'deki Suriyeli çocukların illere göre okula gitme oranlarıyla ilgili veriler MEB tarafından paylaşılmaktadır. 15 Eylül 2017 tarihi itibarıyla ülke genelindeki okullaşmış toplam öğrenci sayısı bildirilmiştir. Aşağıdaki iki tabloda görüldüğü üzere 2017-2018 eğitim öğretim yılının başlangıcında 370 GEM'de 280.602; 14.742 devlet okulunda 243.396 Suriyeli öğrenci öğrenim görmektedir. Buna ilaveten 236 öğrenci çıraklık eğitimi almakta; açık okullarda ise 8.235 Suriyeli öğrenci eğitim almaya devam etmektedir. Okul çağındaki 976.200 Suriyeli çocuktan 532.469'u okullara kayıtlıdır. Bu durumda Suriyeli çocukların okullaşma oranı %54,55'tir¹⁹.

Tablo 5:
Türkiye Geneli Okullaşan Öğrenci ve Öğrencilerin Devam Ettiği Okul Sayısı

Kayıt yeri	Kayıtlı olan öğrenci sayısı	Kayıtların bulunduğu okul sayısı
E-Okul	243.396	14.742
YÖBİS	280.602	370
Çıraklık Eğitimi	236	
Açık okullar	8.235	
Toplam	532.469	

Kaynak: MEB (2017)

Türkiye genelindeki toplam okul çağındaki Suriyeli nüfusunun illere dağılımına bakıldığında, en fazla nüfus yükünün Şanlıurfa (%15,16), İstanbul (%14,55), Hatay (%12,81), Gaziantep (%11,67) gibi Suriyelilerin en yoğun olduğu illerde olduğu görülmektedir. Buna ilaveten Türkiye'deki ilköğretim düzeyindeki okulların %19,3'ünde ikili eğitim yapılmakta ve öğrencilerin %45,9'u bu okullarda öğrenim görmektedir. Gaziantep, Adana ve Bursa'daki ilköğretim öğrencilerinin %65'i; İstanbul, Ankara, İzmir, Şanlıurfa, Mersin ve Osmaniye gibi illerdeki öğrencilerin %55-64'ü ikili eğitim yapan okullarda öğrenim görmektedirler²⁰.

Suriyelilerin Türkiye'de sürekli olarak yer değiştirerek bir ilden diğerine geçmeleri, çocukların eğitimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Öte yandan, Suriyeli çocukların

¹⁸ Taştan ve Çelik, s 13

¹⁹ Taştan ve Çelik, s 12

²⁰ Taştan ve Çelik, s 13

eğitimi konusundaki politika ve uygulamalardaki değişimler, okullaşmayı engelleyen faktörlerden biridir. Ancak yine de Türkiye'nin Suriyeli çocukların eğitimiyle ilgili gayretleri okula gitme oranının artırmıştır. Daha somut ifade etmek gerekirse, 2015 yılında Suriyelilerin ancak %40'ı okula gitmekte iken 2016 yılında Türkiye'deki Suriyeli sayısı artmasına rağmen okullaşma oranı %50'nin üzerine çıkmıştır. 2016 yılından itibaren Türkiye, daha aktif bir şekilde Suriyelilere Türkçe öğretmeye ve Suriyelilerin Türk öğrenciler ile birlikte devlet okullarında eğitim almalarına yönelik bir politika benimsemeye başlamıştır²¹.

Suriyelilerin okullaşma oranında sürekli bir artışın olduğunu söylemek mümkündür. Ne var ki, gerek sayıların gerekse politikaların ve uygulamaların hızla değişmesi sebebiyle Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimi ile ilgili olarak yapılan inceleme ve analizlerin, yayınlanan raporların çok çabuk güncelliğini yitirdiğini de belirtmek gerekir.

Bu bağlamda bir sonraki bölümde ele alacağımız GEM'lerin aşamalı olarak kapatılması politikası karşısında, devlet okullarındaki Türk öğrencilerle birlikte okuyan Suriyeli öğrenci sayısında da sürekli artış olduğunu şimdiden söyleyebiliriz. Tabii devlet okullarının Suriyeli çocuklar için önemli imkânlar sunmasının yanı sıra, özellikle Suriyelilerin nüfus bakımından yoğun olduğu mahallelerde devlet okullarındaki oranlarının artmasına bağlı olarak bazı sorunlar yaşanabileceği de ifade edilmektedir²².

1.4. Türkiye'deki Suriyeli Çocuklara Yönelik Eğitim Politikaları

Suriye'de savaşın sonlandırılması için ilk olarak 2012 yılında Cenevre'de başlayan barış görüşmeleri, Astana ve Soçi süreçleriyle halen daha devam etse de, istikrar beklentisinin daha nice yıllar devam edeceği görölmektedir. Bu durumda Türkiye'deki Suriyelilerin uzun yıllar Türkiye'de yaşayacağını söylemek mümkündür. Zaten Suriyelilerin yakın zamanda ölkelerine dönemeyeceği ve bir müddet daha Türkiye'de yaşayacağı gerçeği politik açıdan kabul edilmiştir. Bu anlamda eğitim ve sağlık hizmetlerden faydalandırılan Suriyelilere çalışma izinlerinin yanı sıra belli normlara sahip olanlarına vatandaşlık dahi verilmeye başlanmıştır.

Suriyeli çocukların eğitimi konusunda Türkiye, ilk andan itibaren boşluk kabul etmeyen bu alanla ilgili girişimde bulunmuş olsa da, uygulama ve politika geliştirmede birtakım

---

²¹ Taştan ve Çelik, s 2

²² Taştan ve Çelik, s. 34

aksaklıklar yaşamıştır. Temel nedeninin ise, Suriye'deki çatışmaların kısa süreceği ve Suriyelilerin ülkelerine geri döneceği konusundaki baskın tahminler olduğunu söylemek mümkündür. Ne var ki, savaş uzadıkça ve Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketi büyüdükçe, Suriye'deki savaşın kısa sürede bitmeyeceği ve istikrarın yakın gelecekte olmayacağı açıkça anlaşılmıştır. Bundan sonra Türkiye, Suriyeli çocukların eğitimi konusunda politika değişikliğine gitmiştir.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer, 13 Kasım 2012'de yaptığı açıklamada Türkiye tarafına geçmiş Suriyelilere yönelik eğitim çalışmalarının Milli Eğitim Bakanlığınca bizzat yürütüldüğünü söylemiştir²³. Milli Eğitim Bakanlığının bununla ilgili yayımladığı genelgede; "yürütülecek eğitim öğretim hizmetlerinin planlanması, koordine ve kontrol edilmesinden Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur"²⁴ denmiştir.

Suriyeli çocukların eğitimlerine yönelik izlenen politikalar, ilk etapta Suriyelilerin geri dönecekleri varsayımı üzerinden geliştirildiğinden, kısa vadeli bu politikalar sadece kamp içindeki Suriyeli çocuklara yönelik hazırlanmıştır. Bundan dolayı 2012 yılında MEB tarafından Suriyelilere Türkçe öğretmek yerine Arapça müfredat ile eğitimleri desteklenmiştir. Bu vesile ile Suriyelilerin geri döndüklerinde herhangi bir sorun yaşamaması hedeflenmiştir²⁵.

Suriyelilere yönelik eğitim çalışmalarından sorumlu olan MEB, barınma merkezleri ve dışında eğitimi düzenlemek amacıyla 2013 yılında genelgeler yayımlamıştır. Takip eden yıllarda Suriye'deki iç savaş ve şiddet azalmamış, aksine artarak devam etmiştir. Ülkelerinden kaçan Suriyelilerin Türkiye'ye sığınmaları neticesinde Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı ise günden güne artmıştır. Dolayısıyla acil ihtiyaçların tedarik edilmesine odaklanılmıştır. İlk etapta dikkatleri çekmeyen eğitim sorunları ise zaman ilerledikçe daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır. Dahası, Suriyeli ailelerin uzun süre eğitimsiz kalan çocukları için ileride öngörülemez sorunların ortaya çıkma riski görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla 2013 yılı sonu itibarıyla sayıları bir milyona yaklaşan Suriyeli sığınmacıların eğitim sorunu Türkiye'nin gündeminde önemli yer edinmiştir²⁶.

---

²³ <http://www.gazetevatan.com/bakan-dincer-den-kpss-aciklamasi--492852-gundem/>

²⁴ MEB 26 Eylül 2013 tarihli Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Genelgesi.

²⁵ Müberra Nur Emin, *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi*, SETA Analizi, Şubat 2016, sayı 153, s12

²⁶ Ali Rıza Seydi, *Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar*, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan 2014, Sayı: 31, s. 296

Suriyelilere yönelik eğitim faaliyetleri ilk olarak Geçici Barınma Merkezlerinde başlamış ve buralarda hızlı bir şekilde çadır okullar kurulmuştur. Eğitim hizmetleri ilk önceleri Türkiye'nin altyapı desteği ile Suriye Geçici Hükümetinin önderliğinde, Suriyeli gönüllü öğretmenler ile yürütülmüştür. Birtakım fiziki eksikliklere rağmen eğitim aksatılmadan sürdürülmüştür. Ayrıca barınma merkezleri içinde okullara ulaşım sorunu olmadığından okullaşma oranları hep yüksek olmuştur.

GBM dışındaki eğitim faaliyetleri ilk olarak Nizip'e gelen Suriyeli bir öğretmenin dönemin Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez'e çocukların eğitim ihtiyacını belirtmesi ile başlamıştır. Görmez, Nizip Müftülüğünden Suriyeli çocukların eğitimi için bir yer ayırmasını istemiştir. Kısa süre sonra Türkiye Diyanet Vakfı (TDV), Suriyeli çocukların eğitim sorununun önemini fark etmiş ve "Farkındayım, Yanıbaşındayım" projesi ile Suriyeli çocukların eğitimini desteklemeye başlamıştır. Nizip'te kısa süre sonra iki Kuran kursunda başlayan eğitim çalışmaları, TDV'nin girişimleri ile Gaziantep, Şanlıurfa, Nizip ve Kilis'te MEB'e bağlı okul binalarında Suriyeli çocuklar için örgün eğitim sürecinin başlamasıyla devam etmiştir. TDV, her ildeki bir müftü yardımcısını Suriyeli çocukların eğitiminden sorumlu tutmuş ve Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde kendi bünyelerindeki Kuran kurslarının yetersiz kalması üzerine il milli eğitim müdürlüklerinden, devlet okullarının Suriyeli çocukların eğitimi için tahsis edilmesini istemiştir. Tekli eğitim yapan bazı okullar Suriyeli çocukların eğitimi için kullanılmaya başlanmıştır. Bu okullar daha sonra açılacak olan GEM'in temelini oluşturmuştur²⁷.

MEB, 26 Nisan 2013 ve 26 Eylül 2013 tarihlerinde yayımladığı genelgeler ve çeşitli faaliyetlerle Suriyelilerin eğitim sorununa çözüm üretmeye çalışmıştır. "Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler" başlıklı genelge, konu ile ilgili MEB tarafından hazırlanan ilk resmi belge niteliğindedir²⁸. Ancak bu genelgenin daha ziyade kamp dışında yaşayan Suriyeli çocuklara eğitim veren veya verebilecek mekânların tespit ve tedarik edilmesine yönelik hazırlanmış olduğu görülmektedir. Daha sonra 26 Eylül 2013 tarihinde, "Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" başlıklı daha kapsamlı bir genelge çıkarılmıştır. Genelgede: "Eğitimlerine ara vermek zorunda kalmış kamp içindeki Suriyeli çocuklara sene kaybı yaşamamalarını sağlayacak bir nitelikte

---

²⁷ Taştan ve Çelik, s 17

²⁸ MEB (2013), http://melikgazi.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_05/03024558_suriye.pdf

eğitimin sunulması, bu bağlamda yürütülecek eğitim hizmetlerinin koordinasyonunun MEB'in sorumluluğunda olması " ifadesi yer almıştır²⁹.

Daha sonra geçici koruma statüsü ile eğitim hakkı elde eden Suriyelilerin eğitimlerine yönelik, MEB önceki yılda çıkardığı genelgenin kapsamını daha da genişleterek yeni bir genelge çıkarmıştır. İşte 23 Eylül 2014 tarihinde çıkarılan 2014/21 sayılı "Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri" başlıklı bu genelge ile Suriyeli çocuklara sunulacak eğitim hizmetleri belirli bir standarda bağlanmış ve güvence altına alınmıştır.

Bu genelge ile bir müsteşar yardımcısı başkanlığında Bakanlık Komisyonu kurulması, ardından her ilde bir il milli eğitim müdür yardımcısı veya şube müdürü başkanlığında il komisyonu kurulması gerektiği belirtilmiştir. Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili olarak bu genelgedeki en önemli konulardan biri de il/ilçe milli eğitim müdürlüklerine bağlı olarak valilik oluru ile 'Geçici Eğitim Merkezleri'nin (GEM) açılmasına imkân verilmesi olmuştur³⁰.

Böylece Türkiye'ye gelen Suriyelilerin eğitimleri konusu tüm yasal düzenlemelerin, yönetmelik ve genelgelerin çıkarılmasıyla ancak 2014 yılının sonlarına doğru sistematik bir zemine oturtulabilmiştir. Dolayısıyla Türkiye, Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili kurumsal yapılanmayı ancak 2014 yılında tamamlayabilmiştir. Diğer yandan Yabancı Öğrenciler Bilgi Sistemi'nin (YÖBİS) kurulması ile birlikte Suriyeli öğrencilerin kayıt, başarı, devam-devamsızlık takibi kolaylıkla yapılabilmektedir.

Suriyelilerin eğitime erişiminin sağlanması amacıyla çeşitli bina ve fiziksel imkânlar kullanılmıştır. Suriyelilerin eğitimi için kullanılan derslik ve bina imkânları bakımından MEB'e bağlı resmî okullar ilk sırada gelmektedir. Devlet okullarının binaları, Suriyelilerin eğitiminde iki türlü kullanılmaktadır. Birincisi, bu binaların GEM olarak hizmet verdiği durumlardır. Suriyelilerin yoğun olarak yerleştiği mahallelerde ikili öğretimin uygulandığı pek çok okul binası, sabah Türk öğrencilerin ve öğleden sonra Suriyeli öğrencilerin eğitimi için kullanılmaktadır. Bu binalarda yerleşik olan okulların her biri iki isimle resmî kayıtlara geçmektedir.

Örneğin Kahramanmaraş'ta Vali Hilmi Tolun Ortaokulu, sabah Türk öğrencilere Türk öğretmenler tarafından Türkiye müfredatı çerçevesinde hizmet vermektedir. Bu okulda

²⁹ MEB. (2013), <http://www.egitimvevzuat.com/index.php/Resmi-2013/uelkembzde-gecc-koruma-altinda-bulunan-surye-vatandalarina-yoenelk-etm-oeretm-hzmetler.html>

³⁰ Taştan ve Çelik, s 18

öğleden sonra ise Suriyeli çocuklara, Suriyeli öğretmenler tarafından Arapça olarak eğitim verilmektedir. Dolayısıyla aynı okul öğleden sonraki faaliyetleri de göz önüne alınarak Vali Hilmi Tolun Ortaokulu Geçici Eğitim Merkezi adıyla da anılmaktadır. MEB 2017 verilerine göre Türkiye genelinde bu şekilde kullanılan 201 devlet okulu bulunmaktadır. Buna ilaveten, 46'sı AFAD tarafından, 11'i belediyeler tarafından, 20'si diğer kamu kurumları tarafından, 25'i STK'lar tarafından sağlanan; 84'ü ise özel mülkiyet olmakla birlikte Suriyelilerin eğitimi için kiralanmış binalarda GEM'ler faaliyetlerini sürdürmektedirler³¹.

Türkiye'deki Suriyeli öğrencilerin %60 gibi önemli bir kısmı GEM'lerde, Arapça müfredatla eğitim almaktadırlar. Bu nedenle GEM'lerde Arapça bilen öğretmenlerin istihdamı önemlidir. Bu ihtiyacı gidermek için MEB, Türkiye genelinde toplam 13.080 Suriyeli öğretmeni (gönüllü eğiticileri) görevlendirmiştir. Bu eğiticilere UNICEF tarafından aylık 1300 TL teşvik ödemesi yapılmaktadır. MEB, ülkelerinde yükseköğretim kurumlarından mezun olan ve Türkiye'ye sığınan Suriyeliler arasından belirli kriterlerle seçimler yaparak bu kişilerin GEM'lerde gönüllü eğitici olarak çalışmalarının önünü açmıştır. Seçilen Suriyeli gönüllü eğiticilere eğitici eğitimleri verilerek müfredat doğrultusunda eğitimi sürecine katkıda bulunmaları sağlanmıştır³².

Suriyeli öğrenciler için ilk zamanlar oluşturulan okullarda ve GEM'lerin ilk kurulduğu yılda öğretmen niteliğinde sorunlar yaşanmıştır. Sahte belge ile öğretmenlik yapanlar olduğu gibi, öğretmenlik haricinde farklı meslek icra eden birçok kişinin öğretmenlik mesleğini icra ettiği olmuştur. Bu sorunun aşılması için MEB, ileriki zamanlarda öğretmen seçiminde daha hassas davranmış ve GEM'lerde çalışacak öğretmenlerin Suriye'deki asıl mesleğinin öğretmen olmasına özen göstermiştir³³.

Suriye'de savaşın uzamasıyla birlikte Türkiye eğitim politikasında değişikliğe gitmiş ve Suriyelilerin Türk eğitim sistemine entegre edilmesi kararını almıştır³⁴. Bu bağlamda Suriyelilerin Türk eğitim sistemine tam anlamıyla dâhil edilmesi amacıyla, 2016-2017

---

³¹ MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü verileri (2017), Taştan ve Çelik, s. 22

³² Taştan ve Çelik, s. 29 (Kaynak: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2017).

³³ Yapılan ziyaretlerde GEM'lerde çalışan öğretmenlerin Suriye'deki asıl mesleğinin öğretmen olduğu görülmüştür. Öğrenciler ile yapılan görüşmelerde Suriyeli öğretmenler ile ilişkilerinin iyi oldukları, öğretmenlerini sevdikleri ifade edilmiştir. Koordinatörler ile yapılan görüşmelerde Suriyeli öğretmenlerin çoğunluğunun oldukça gayretli, çalışkan ve özverili oldukları dile getirilmiştir. Bazı öğretmenlerin ise yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Taştan ve Çelik, s. 54-55

³⁴ MEB Müsteşar Yardımcısı Ercan Demirci'nin konuyla ilgili açıklaması için bkz. <http://www.meb.gov.tr/demirci-gemler-uc-yil-icinde-misyonunu-tamamlayacak/haber/11850/tr>

öğretim yılından itibaren 1. 5. ve 9. sınıf çağındaki çocukların kaydı GEM'ler yerine devlet okullarına aktarılmıştır³⁵. MEB'in planlamasına göre GEM'den Türkiye devlet okullarına öğrenciler kademeli olarak aktarılacak ve 2018-2019 eğitim ve öğretim yılının sonunda GEM'ler nihai olarak kapatılmış olacaktır. Bu politika değişikliğinin arkasında yatan neden, Suriyelilerin uzun bir süre daha Türkiye'de yaşayacak olmalarıdır³⁶.

Artık Suriyelilerin Türkiye'deki devlet okullarında Türk öğrencilerle beraber okumaları ve içinde yaşadıkları topluma uyum sağlamaları öncelik halini almıştır. Şüphesiz Suriyeli çocukların okullaşmasının Türk okullarında gerçekleşmesi, orta ve uzun vadede hem Türkiye'de kalacak olanlara hem de Suriye'ye dönecek olanlara büyük katkılar sağlayacaktır.

1.5. Geçici Eğitim Merkezlerinde Okutulan Ders Kitapları ve Müfredat

İlk olarak GBM içinde ve dışında kurulan GEM'lerdeki eğitim faaliyetlerinde çeşitli derneklerden gelişigüzel elde edilen Arapça ders kitapları okutulmaktaydı. Suriye'deki eğitim sistemleriyle uyum sağlamayan bu durumun sonlandırılması zorunluluğu ortaya çıkmış, Suriye'de uygulanan müfredat ve ders kitapları kullanılmak istenmiştir.

Ancak Suriye'de okutulan ders kitaplarının gözden geçirilmesi sonunda, Esed ailesini destekleyen ve Türkiye'yi kötüleyen ifadelerin yer aldığı tespit edilmiştir. Türkiye Diyanet Vakfı ve Suriye Eğitim Derneği, 2013 yılında ilkokul 1'den lise sona kadar 203 kitabı sistematik bir şekilde incelemiş ve kitapları revize etmiştir. Kitaplardan Esed ailesinin resimleri çıkarılmış, yerine metinlere uygun başka resimler konulmuştur³⁷.

2015 yılına gelindiğinde Bülbülzade Vakfı öncülüğünde 10 Türk ve 10 Suriyeli akademisyen ve öğretmenden oluşan bir ekiple müfredat ve ders kitapların detaylı incelenme çalışması başlatılmış ve bu çalışmada ders kitaplarında ve müfredatta halen daha Esed rejiminin meşruiyetini pekiştiren ifadelerin olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra söz konusu müfredat ve ders kitaplarında Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti tarihine ilişkin yanlış ve olumsuz ifadelerin yer aldığı da görülmüştür. Suriye tarihi içinde Osmanlı ve Selçuklu'ya yer verilmemiş, ortak tarih ve kültür anlatıları

³⁵ MEB, Haberler, <https://www.meb.gov.tr/bakan-yilmaz-guncellenen-ogretim-programlari-taslagini-tanitti/haber/12728/tr>

³⁶ Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik değişen eğitim politikası için bkz. CAYMAZOĞLU Meral, Gem'lerden Devlet Okullarına Suriyeli Çocuklara Yönelik Değişen Eğitim Politikası, Asos Journal Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 91, Nisan 2019, s 301-311

³⁷ Taştan ve Çelik, s 24

dışlanmış, Suriyelilerin özgürlük savaşını önce Fransızlara ardından “zulüm”, “gasp”, “işgal” ve “istibdâd” kavramlarıyla tanımlanan Osmanlı devletine karşı gerçekleştirdiği anlatılmıştır. İskenderun Sancağı yani Hatay’ın Türkler tarafından işgal edildiği ve “Suriye Nehirler Haritası”nda Hatay, Suriye’ye dâhil olarak gösterilmiştir³⁸.

Yapılan düzenlemelerle, tüm bu yanlış bilgi ve olumsuz ifadeler ders kitaplarından çıkarılmıştır. Buna ek olarak, Osmanlı ve Türk tarihi ile ilgili doğru bilgilerin yanı sıra Çanakkale Savaşı ve Mavi Marmara Gemisi gibi İslam dünyasını yakından ilgilendiren bilgiler eklenmiştir. Ayrıca ders kitaplarında Türkiye’deki sanayi, teknoloji ve kalkınma alanındaki gelişmelere de yer verilmiştir. Gözden geçirilerek yeniden derlenmiş olan ders kitapları, Suriye Geçici Hükümetinin de onayıyla basılarak MEB tarafından okullara ücretsiz dağıtılmıştır.

Temelde öğretim dili Arapça olan GEM’lerde uygulanan eğitim müfredatı, ilk zamanlar Suriyelilerin ülkelerine dönerek kendi eğitim sistemlerine devam edecekleri düşüncesine istinaden hazırlanmıştır.

Aşağıda ilkökul, ortaokul ve lise haftalık ders çizelgeleri incelendiğinde Arapça dersinin 1. Sınıfta 7 saat, 2.,3.,4.,5 ve 6. Sınıflarda 5 saat, 7 ve 8. Sınıflarda ise 4 Saat olduğu görülmektedir. Buna karşın ilköğretimde Türkçe dersleri haftada 4 ila 5 saat olarak belirlenmiştir.

Arapça dersi 9 ve 10. Sınıflarda haftada 4 saat iken, Sosyal Bilimler 11 ve 12. Sınıflarda 6 saat, Fen Bilimlerinde ise 3 saat olarak uygulanmıştır. Öte yandan ortaöğretimdeki Türkçe dersleri Sosyal Bilimler 11 ve 12. Sınıflarda haftada 4 saat onun dışındaki yıllarda ve Fen Bilimlerinde haftada 3 saat okutulmuştur.

2014 – 2016 yılları arasında uygulanan ilköğretim ve ortaöğretim ders programlarındaki derslerin tümü zorunlu olup, ayrıca seçmeli ders konulmamıştır.

Tablo 6:
GEM İlköğretim Haftalık Ders Programı Çizelgesi (2014 – 2016)

Dersler	Sınıflar							
	İlkokul				Ortaokul			
	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	5	5	4	4	5	5	5	5
Matematik	5	5	5	5	5	5	5	5

³⁸ Taştan ve Çelik, s 24

Hayat Bilgisi	4	4	3					
Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	3
Fen Bilimleri			3	3	4	4	4	4
Yabancı Dil		2	2	2	3	3	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi					2	2	2	2
Görsel Sanatlar	1	1	1	1	1	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi ve Spor	2	2	1	1	1	1	1	1
Arapça	7	5	5	5	5	5	4	4
Zorunlu Ders Toplamı	25	25	25	25	30	30	30	30

Kaynak: İstanbul Darıca GEM

Tablo 7:
GEM Lise Haftalık Ders Programı Çizelgesi (2014- 2016)

Dersler	Lise (Sosyal Bilimler)				Lise (Fen Bilimleri)			
	9	10	11	12	9	10	11	12
Türkçe	3	3	4	4	3	3	3	3
Arapça	4	4	6	6	4	4	3	3
Tarih	2	2	4	4	2	2		
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1	1	1	1	1	1	1
Coğrafya	2	2	4	4	2	2		
Matematik	6	6			6	6	6	8
Fizik	2	2			2	2	4	4
Kimya	2	2			2	2	3	3
Biyoloji	2	2			2	2	3	3
Felsefe			2	2			2	
Sosyoloji			2	2				
Psikoloji			2	2				
Yabancı Dil	3	2	2	2	3	2	2	2
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2	2	2
Görsel Sanatlar ve Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1
Bilgi ve İletişim Teknolojisi		1				1		
Ders Toplamı	30	30	30	30	30	30	30	30

Kaynak: İstanbul Darıca GEM

MEB politika değişikliğine giderek GEM'leri kapatma ve buradaki öğrencileri Türkiye'deki devlet okullarına kademeli olarak aktarma kararı aldıktan sonra, ders programı ve saatlerinde de değişikliğe gitmiştir. 2016-2017 öğrenim yılından itibaren ilköğretimde haftada 30 saat zorunlu ders tanımlanmış ve bu 30 saatin 15 saati Türkçe öğretimine ayrılmıştır. Ortaöğretimde ise haftalık 35 saat ders tanımlanmış ve 15 saati Türkçe öğretimine ayrılmıştır. Yeni dönemdeki temel hedef Suriyeli çocukların bir an

önce Türk eğitim sistemine uyumunu sağlamak olduğundan Türkçe öğretimine öncelik verilmiştir. Türkçe öğretim dersleri haricindeki dersler ise önceden olduğu gibi Suriyeli öğretmenler tarafından Suriye müfredatı takip edilerek sürdürülmeye devam edilmiştir.

Tablo 8:
GEM İlköğretim Haftalık Ders Programı Çizelgesi (2016 – 2017)

	Dersler	Sınıflar						
		İlkokul			Ortaokul			
		2	3	4	5	6	7	8
Zorunlu Dersler	Türkçe	15	15	15	15	15	15	15
	Arapça	3	3	2	2	2	2	2
	Matematik	3	3	3	2	2	2	2
	Hayat Bilgisi	3	3					
	Fen Bilimleri			3	2	2	2	2
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi			2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	1	1	1	1	1	1	1
	Müzik	1	1	1	1	1	1	1
	Oyun ve Fiziki Etkinlikler	2	2	2				
	Beden Eğitimi Ve Spor				2	2	2	2
	Trafik Güvenliği			1				
	Serbest Etkinliklr	2	2					
	Rehberlik ve Kariyer Planlama							1
Zorunlu Ders Toplamı		30	30	30	27	27	27	28
Seçmeli Dersler	Kur'an-ı Kerim (4)				1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	Hiz. Muhammedi'in Hayatı (1)				1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	Yabancı Dil (Bakanlar Kurulu Kararı İle Kabul Edilen Diller (4)				1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	Zekâ Oyunları (1)				1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	Drama (1)				1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	Okuma Becerileri (1)				1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	Matematik Uygulamaları (1)				1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
					1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	Seçilebilecek Ders Saati Sayısı				3	3	3	3
	TOPLAM DERS SAATİ SAYISI				30	30	30	30

Kaynak: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (2017)

Tablo 9:
GEM Lise Haftalık Ders Programı Çizelgesi (2016-2017)³⁹

	Dersler	Sınıflar			
		Lise			
		9	10	11	12
Zorunlu Dersler	Türkçe	15	15	15	15
	Arapça	2	2	2	2
	Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi	2	2	2	2
	Matematik	2	2	2	2
	Fizik	2	2	2	2
	Kimya	1	1	1	1
	Beden Eğitimi	1	1	1	1
	Biyoloji	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar/Müzik	1	1	1	1
	Trafik Ve İlk Yardım	1	1	1	1
	Sağlık Bilgisi	1	1	1	1
	Zorunlu Ders Toplamı	30	30	30	30
Seçmeli Dersler	Türk Dili Ve Edebiyatı (4)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	Kur'an-I Kerim (4)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	H.z.muhammedi'in Hayatı (1)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	Yabancı Dil (Bakanlar Kurulu Kararı İle Kabul Edilen Diller (4)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	Diksiyon ve Hitabet (1)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)
	Seçilebilecek Ders Saati Sayısı	5	5	5	5
	Toplam Ders Saati Sayısı	35	35	35	35

Kaynak: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (2017)

Şüphesiz 2016-2017 yılından itibaren Arapça ders saatlerinin düşürülerek Türkçe ders saatlerinin artırılması, özellikle de tezimizin konusu olan ortaöğretim (Lise) çağındaki Arapça derslerinin haftada 4 ila 6 saatten, 2 saate düşürülmesi karşısında, zaten yeterli düzeyde olmayan Arapça dil eğitiminin kalitesini daha da sorgulanır hale getirmiştir. Bu konuya tezimizin üçüncü bölümünde ayrıca değineceğiz.

Öte yandan Suriye’de okutulan kitapların esas alınmasına rağmen eğitim dönemleri Suriye eğitim sistemine göre değil, Türkiye eğitim sistemine göre ayrılmıştır. Suriye’de Lise döneminin bizdeki dört yıl yerine üç yıl olması ve GEM’lerde 9. Sınıfta okutulan Arapça kitaplarının aslında Ortaokul son sınıf kitapları olması nedeniyle, tezimizde sadece 10, 11 ve 12. Sınıf kitaplarını inceleyeceğiz.

³⁹ Taştan ve Çelik, s 26

BÖLÜM 2: ARAPÇA LİSE DERS KİTAPLARINA GENEL BAKIŞ

Suriye’de İlkokul birinci sınıftan lise son sınıf, yani on ikinci sınıfa kadar olan eğitimle, doğrudan Suriye Eğitim Bakanlığı ilgilenmektedir. Önceleri altı yıl ilkokul, ardından üç yıl ortaokul ve üç yıl lise olan 6+3+3 eğitim sistemi, sonraları 4+5 temel eğitim ve 3 yıl lise eğitimi şeklinde değiştirilmiştir. Dolayısıyla birinci bölüm sonunda da ifade ettiğimiz üzere Suriye örgün eğitim sisteminde lise dönemi sadece 10, 11 ve 12. Sınıfları kapsamaktadır⁴⁰.

Lise (10. Sınıf)’ta branş farklılığı bulunmamaktadır. 11 ve 12. Sınıflar ise Fen Bilimleri (Sayısal) ve Sosyal Bilimler (Sözel) olmak üzere iki ayrı branşa ayrılmaktadır. Dolayısıyla 10. Sınıfta tek bir kitap okutulurken, 11. ve 12. Sınıflarda her bir branş için ayrı ayrı Arapça ders kitapları okutulmaktadır.

Türkiye’deki GEM’lerde de söz konusu branş farklılığı Suriye’de olduğu gibi dikkate alınmakta, hacim bakımından daha büyük ve içerik bakımından daha yoğun olan Sosyal Bilimler Arapça ders kitabı için haftada 6 ders saati, Fen Bilimleri için ise haftada 3 ders saati belirlenmiştir.

Ne var ki Türk eğitim sistemine entegrasyon çerçevesinde GEM’lerin kapatılarak buradaki Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına gönderilmesi kararının ardından, 2016-2017 eğitim yılından itibaren branş farklılığından doğan ders saatlerindeki farklılık da ortadan kaldırılmıştır. Aynı zamanda haftalık ders saatleri her iki branş için 2 saate düşürülmüştür. Bu durum GEM’lerin kademeli olarak 2018-2019 eğitim yılı sonunda kapatılacağı zamana kadar devam etmiştir⁴¹.

2.1. Lise 1 (10.Sınıf) Arapça Ders Kitapları

10. Sınıf Arapça ders kitabı ‘Birinci Dönem’ ve ‘İkinci Dönem’ olmak üzere iki kitaptan oluşmaktadır. Branş farklılığının olmadığı Lise 1’inci sınıfta ortaokuldan liseye geçen tüm öğrencilere tek bir Arapça ders kitabı okutulmaktadır.

2.1.1. Lise 1 (10.Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının Fiziki Özellikleri

---

⁴⁰ Suriye Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim İç Tüzüğü, <http://moed.gov.sy/moefiles/docs-2015/pdf/Rules-Procedure.pdf>

⁴¹ MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (2017)

Birinci dönem Arapça ders kitabının dış kapağının sağ üst köşesinde 'Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı' ibaresi yer almaktadır. Üstte ortada 'Arap Dili, Lise Birinci Sınıf' kapak yazısı, sol alt köşede 'Öğrenci Kitabı, Birinci Dönem' ve sağ alt köşede ise '2013-2014 / 1435h' yazıları bulunmaktadır. Toplam 146 sayfadan oluşmaktadır.

İkinci dönem Arapça ders kitabının dış kapağının sağ üst köşesinde 'Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı' ibaresi yer almaktadır. Üstte ortada 'Arap Dili, Lise İkinci Sınıf' kapak yazısı, sol alt köşede 'Öğrenci Kitabı, İkinci Dönem' ve sağ alt köşede ise '2013-2014 / 1435h' yazıları yer almaktadır.

Resim 1:
Lise 1 (10.Sınıf) Dış Kapağı – Ön

Her iki dönem kitabının arka kapaklarının ortasında Suriye Geçici Hükümetinin logosu ve orta alt köşesinde 'Okul Matbaaları Müdürlüğü, Ücretsiz Dağıtılmaktadır. Para ile satılamaz' ifadesi yer almaktadır.

Resim 2:
Lise 1 (10.Sınıf) Dış Kapağı – Arka

Ders ünitelerinin başlıkları kırmızı renkli, alt başlıklar ise mavi kutucuklar içinde yine kırmızı renkli olarak tercih edilmiştir. Kitap içerisinde konu anlatımları, ders özeti ve notlar; mavi, yeşil, sarı ve turuncu gibi renkli fonlar üzerine bazen çerçeveli kutucuklar içerisinde yine renkli başlıklarla tasarlanmıştır. Ayrıca bazı derslerde şemalar kullanılmıştır.

Arap Dili ve Edebiyatına giriş mahiyetindeki Lise 1 (10.Sınıf) Arapça lise ders kitabı, tek renk ve tek tip olmaktan uzak, görsel bakımdan öğrencilerin dikkatini çekecek şekilde tasarlanmıştır. Bu özellikleriyle okul kitabına uygun ve başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

2.1.2. Lise 1 (10. Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının İçeriği ⁴²

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere lise 1 (10. Sınıf) Arapça ders kitabı ‘Birinci Dönem’ ve ‘İkinci Dönem’ olmak üzere toplam iki kitaptan oluşmaktadır.

Birinci dönem kitabı toplam 146 sayfa ve 3 üniteden müteşekkildir. Birinci ünite 78 sayfa, İkinci ünite 36 sayfa ve üçüncü ünite ise 31 sayfadır.

⁴² Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, *Lise Birinci Sınıf, Birinci Dönem Arapça Kitabı*, 2013-2014

Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere birinci ünite; 17 edebiyat ve 3 dilbilgisi olmak üzere toplam 20 konu, ikinci ünite; 8 edebiyat ve 2 dilbilgisi olmak üzere toplam 10 konu ve üçüncü ünite ise; 7 edebiyat ve 1 dilbilgisi olmak üzere toplam 8 konu yer almaktadır.

Tablo 10:
Lise 1 (10.Sınıf) Birinci Dönem Arapça Ders Kitabı İçeriği⁴³

	Konu Başlığı	Bilgi ve Beceri
BİRİNCİ ÜNİTE EDEBİYAT ÇAĞLARI	Mukaddime	
	Arap Şiiri Dönemleri	İleri Okuma
	Belâgat Ve Fesahat	Belâgat
	Cahiliye Dönemi	Edebi Metin
	Teşbih	Belâgat
	Fiil Cümlesinde ‘Te’kîd’	Dilbilgisi
	Aruz Yazımı	Aruz
	Etkileşimli Sunum	Sözlü Anlatım
	İslam Dönemi: Hucurat Suresi	Kur’an Metni
	İsim Cümlesinde ‘Te’kîd’	Dilbilgisi
	Akideyi Savunma	Edebi Metin
	İstiare	Belâgat
	İbdal (Harf Uyumu)	Dilbilgisi
	Edebiyat Çarşısı	Edebi Metin (İleri Okuma)
	Makale Yazımı	Güzel İfade Becerisi
	Abbassiler Dönemi	Edebi Anlatım
	Bedii Sanatı (Lafız)	Belâgat
	Harfi Cerler	Dilbilgisi
	Arapçamız Milliyetimizdir	İleri Okuma
	Bedii Sanatı (Seci)	Belâgat
İKİNCİ ÜNİTE TASVİR, HÜMANİZM VE TOPLUMCU EDEBİYAT	Abbassilerin Şiir Yenilikleri	İleri Okuma
	Arapça Kaside Yazımı	Edebi Anlatım
	Arap Edebiyatında Tasvir	İleri Okuma
	Edebiyatta Doğa Tasviri	Edebi Metin
	İsim Cümlesinde Takdim Ve Tehir	Dilbilgisi
	Somut Ve Soyut	Edebi Anlatım
	Haber Yayını	Dinleme
	Garip Bülbül	Edebi Metin
	İsim Cümlesinde Bağdaştırıcılar	Dilbilgisi
	İnsan ve Çevre Sorunları	İleri Okuma
ÜÇÜNCÜ ÜNİTE EDEBİYAT KAYNAKLARI	Makale: Yorum Tarzı	Güzel İfade Becerisi
	Edebiyatta Toplumsal Yaklaşım	İleri Okuma
	Zeyn’in Düşünü	İleri Okuma
	Edebiyatın Garip ve Tuhaf Hikâyesi	İleri Okuma
	Seminer Yönetme	Sözlü Anlatım
	Günlük Yazımı	Yazılı Anlatım
	Semboller ve Mitolojiler (Öcüyle Savaş)	Edebi Metin
	Esmâü’l Ef’al (Fiil İsimler)	Dilbilgisi
	Deyimler ve Atasözleri	Okuma ve İnceleme
	Edebiyat Konusu	Edebi Anlatım
	Pekiştirme Konuları	

Kaynak: Lise 1 (10.Sınıf), 1.Dönem, Arapça Ders Kitabı

⁴³ Lise 1 (10.Sınıf) 1.Dönem Arapça Ders Kitabı s.8

Lise 1 (10.Sınıf) İkinci dönem ders kitabı⁴⁴ ise, toplam 161 sayfa ve 4 üniteden oluşmaktadır. Birinci ünite 37 sayfa, ikinci ünite 54 sayfa, üçüncü ünite 31 sayfa ve dördüncü ünite 33 sayfadır

Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere birinci ünite; 6 edebiyat ve 2 dilbilgisi olmak üzere toplam 8 konu, ikinci ünite; 10 edebiyat ve 2 dilbilgisi olmak üzere toplam 12 konu, üçüncü ünite; 6 edebiyat ve 2 dilbilgisi olmak üzere toplam 8 konu ve dördüncü ünite ise; 7 edebiyat ve 1 dilbilgisi olmak üzere toplam 8 konu yer almaktadır.

Tablo 11:
Lise 1 (10.Sınıf) İkinci Dönem Arapça Ders Kitabı İçeriği⁴⁵

	Konu başlığı	Bilgi ve Beceri
DÖRDÜNCÜ ÜNİTE EDEBİYAT ÇALIŞMALARI	Sonsuz Edebiyat	İleri Okuma
	Büyük ve Küçük Edebiyat: Birleştirici Öğüt	Edebi Metin
	Masdar	Dilbilgisi
	Kalıp Yazılar	Özgeçmiş
	Makam Sanatı: Hırziyye Makamı	Edebi Metin
	Nispet	Dilbilgisi
	Güzel Anlatım	Olay Anlatımı
	Sayfalardaki Kitap	Okuma ve İnceleme
BEŞİNCİ ÜNİTE A. EDEBİ OLAYLAR B. EDEBİ AKIMLAR	Aylak Şairlerle Atlı Prens Şiiri Arasında	İleri Okuma
	A. Aylakların Gecesi: Bir Aylak Şiiri.	Edebi Metin
	Kalıp Yazılar	Rapor
	B. Asalet ve Böbürlenme: Bir Atlı Prens Şiiri	Edebi Metin
	Meani İlmi (A) İstifham	Belâgat
	Uyarı, Sunum, Teşvik ve Nedamet Harfleri	Dilbilgisi
	Şiir Metinlerine Edebi Bakış	Edebi Anlatım
	Gelenekçilik ve Yenilikçilik Arasında Edebiyat Akımları	İleri Okuma
	A. Yenilikçi Akım: Ebu Temmam	Edebi Metin
	İstisna	Dilbilgisi
	B. Gelenekçi Akım: Arap Lider	Edebi Metin
	Cahiz'in Halife Mutasım'a Mektubu	Okuma ve İnceleme
ALTINCI ÜNİTE EDEBİYAT EKOLLERİ KLASİZM EKOLÜ	Edebiyat Ekolleri: Batıcılar	İleri Okuma
	A. Batı Edebiyatından: Akli Övme	Edebi Metin
	İ'âl	Dilbilgisi
	B. Arap Edebiyatından: Şam Tarihtir	Edebi Metin
	İhtisas	Dilbilgisi
	Özet Yazı	Kalıp Yazı
	Edebiyat ve Yaşam	Okuma ve İnceleme
	Röportaj	Sözlü Anlatım
YEDİNCİ ÜNİTE EDEBİ SANATLAR MAKALE SANATI	Makale Sanatı	İleri Okuma
	Meani İlmi (B) Nida	Belâgat
	Bilimkurgu Edebiyatı Nedir?	Edebi Metin
	Nefiy La (لَا) Sı	Dilbilgisi
	Tasvirici Anlatım	Güzel İfade Becerisi
	Edebi Makale (Edebiyatçının Onuru)	Edebi Metin
	Resmi Yazışmalar	Kalıp Yazı
	Fil ve Çağın Kralı	Tiyatro

Kaynak: Lise 1 (10.Sınıf), 2.Dönem, Arapça Ders Kitabı

⁴⁴ Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, *Lise Birinci Sınıf, İkinci Dönem Arapça Kitabı*, 2013-2014

⁴⁵ Lise 1 (10.Sınıf) 2.Dönem Arapça Ders Kitabı s.4

2.2. Lise 2 (11.Sınıf) Arapça Ders Kitapları

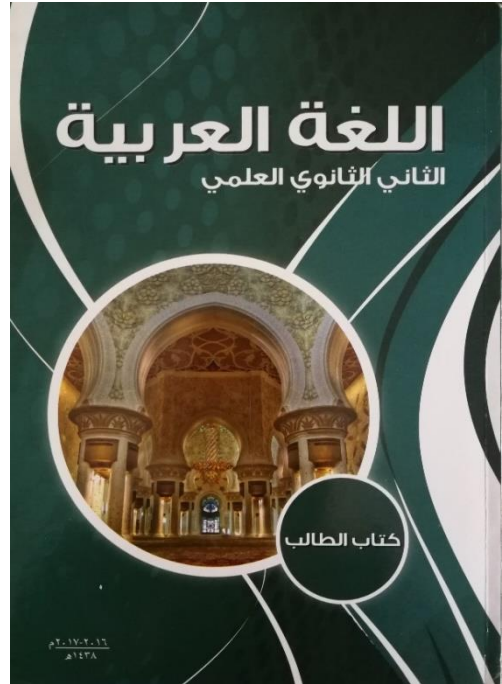
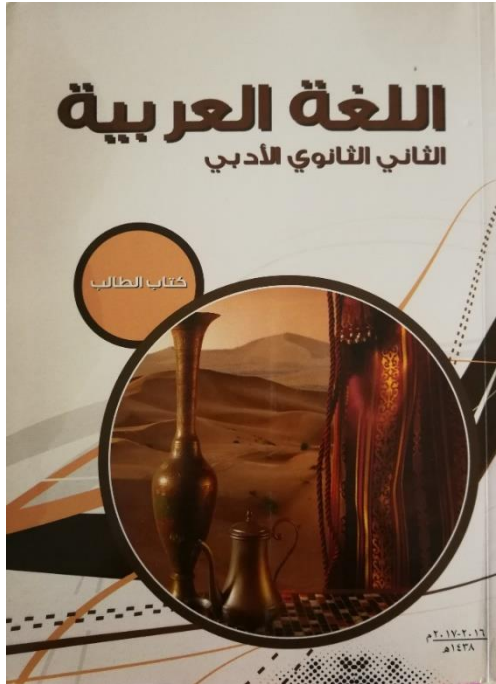
Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri olarak iki ayrı branşa ayrılan Lise 2 (11. Sınıf)'ta her bir branş için ayrı kitap bulunmaktadır. Lise 1'de olduğu gibi birinci dönem ve ikinci dönem şeklinde iki ayrı kitap halinde bastırılmamış, her bir branş için tüm eğitim yılı boyu okutulacak tek kitap hazırlanmıştır.

2.2.1. Lise 2 (11. Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının Fiziki Özellikleri

Sade bir görünüme sahip Sosyal Bilimler Arapça Ders kitabının beyaz renkli dış kapağının üst orta köşesinde 'Arap Dili, Sosyal Bilimler Lise İkinci Sınıf' kapak yazısı ve altında büyük fotoğraflı daireye bitişik küçük daire içerisinde 'Öğrenci Kitabı' yazısı yer almaktadır. Sağ alt köşede ise '2016-2017/1438h' tarihi bulunmaktadır.

Fen Bilimleri Arapça Ders kitabının yeşil renkli dış kapağının üst orta köşesinde 'Arap Dili, Fen Bilimleri Lise İkinci Sınıf' kapak yazısı ve altında büyük fotoğraflı daireye bitişik küçük daire içerisinde 'Öğrenci Kitabı' yazısı yer almaktadır. Sol alt köşede ise '2016-2017/1438h' tarihi bulunmaktadır.

Resim 3:
Lise 2 (11.Sınıf) Arapça Ders Kitapları Dış Kapakları - Ön

Lise 2 (11.Sınıf) Arapça ders kitaplarının arka kapağının üst bölümünde : ‘ Bu kitap Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü gözetiminde, Diyanet Vakfının işbirliği ve Katara Devleti, Şeyh Bin Abdullah İnsani Hizmetler Kurumu (RAF) tarafından masrafları karşılanarak basılmıştır. Ücretsiz dağıtılır, para ile satılamaz’. İbaresini Arapça yazılmış ve ilgili kurumların logolarına en üstte yer verilmiştir.

Altta ise Türkçe ifadeyle : ‘Bu ders kitabı Milli Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir, para ile satılamaz’ ile ‘Bandrol uygulamasına ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmeliğin 5 inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir’ cümleleri yer almaktadır.

Resim 4:
Lise 2 (11.Sınıf) Arapça Ders Kitapları Dış Kapakları - Arka

Her bir ders ünitesi, Sosyal Bilimler kitabının orta kenarında, Fen Bilimleri kitabının ise üst kenarlarında farklı renklerle belirtilmiştir. Kitap içeriğinde, başlıklar, konu anlatımları ve alt başlıklar bazen renkli yazı, bazen de renkli kutucuklar içerisinde dizayn edilmiştir. Bu görünümüyle kitap, tek tip ve sıkıcı olmaktan kurtarılmıştır.

2.2.2. Lise 2 (11.Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının İçeriği

Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri diye iki ayrı branşta hazırlanmış ders kitaplarından lise 2. (11. Sınıf) Fen bilimleri kitabı⁴⁶ toplam 214 sayfa ve 6 üniteden oluşmaktadır. Birinci

⁴⁶ Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, *Lise İkinci Sınıf Fen Bilimleri Arapça Kitabı*, 2016-2017

ünite 40 sayfa, İkinci ünite 18 sayfa, üçüncü ünite 31 sayfa, dördüncü ünite 36 sayfa, beşinci ünite 19 sayfa ve altıncı ünite 50 sayfadan oluşmaktadır. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere edebiyat konuları işlenmiş, kitapta dilbilgisi konusuna yer verilmemiştir. Birinci ünite 6, İkinci ünite 4, üçüncü ünite 8, dördüncü ünite 8, beşinci ünite 6 ve altıncı ünite 9 olmak üzere toplam 41 edebiyat konusu bulunmaktadır.

Resim 5:
Lise 2 (11.Sınıf) Fen Bilimleri Arapça Ders Kitabı İçeriği⁴⁷

	Konu başlığı	Bilgi ve Beceri
BİRİNCİ ÜNİTE ARAP ŞİİRİNDE MÜZİKALİTE	Arap Şiirinde Müzikalite	İleri Okuma
	Baba Acısı	Edebi Metin
	Güleyim mi Yoksa Ağlayayım mı?	Edebi Metin
	Konferans	Sözlü Anlatım
	Yazmak Hayattır	Okuma ve İnceleme
	Güzel Yazma	Yazılı Anlatım (Edebi)
İKİNCİ ÜNİTE ARAP ŞİİRİNDE VATAN	Arap Şiirinde Vatan Olgusu	İleri Okuma
	Necva	Edebi Metin
	Filistinli Bir Aşık	Edebi Metin
	Arap Şiirinde Vatan	Yazılı Anlatım (Edebi)
ÜÇÜNCÜ ÜNİTE BİLİM VE EDEBİYAT	Edebiyat ve Bilim Sınamaları	İleri Okuma
	Aklın Seyahati	Edebi Metin
	Şair ve Küreselleşme	Edebi Metin
	Bilim Çağında Sanat	Edebi Metin
	Münazara	Sözlü Anlatım
	Geleceğin Sınamaları	Dinleme
	Bilimi Savunmak	Okuma ve İnceleme
	Makale	Yazılı Anlatım (Edebi)
DÖRDÜNCÜ ÜNİTE ETKİLEŞİM	Edebiyatta Etkileşim	İleri Okuma
	Etkileşime Dair	Edebi Metin
	Şarkın Keyfekederliği	Edebi Metin
	Abbasi Döneminde Endülüs Edebiyatının	İleri Okuma
	Şark Edebiyatıyla İlişkisi	
	Endülüs Derlemeleri	Dinleme
	Cleopatra'nın Ölümü	Edebi Metin
	Global Olma ve Globalleşme Arasında Karşılaştırmalı Edebiyat	Okuma ve İnceleme
BİRİNCİ ÜNİTE ARAP ŞİİRİNDE GAZEL	Toplantı Tutanağı	Yazılı Anlatım (Kalıp Yazı)
	Arap Şiirinde Gazel	İleri Okuma
	Leyla	Edebi Metin
	Asi Gözyaşlarında Seni Görüyorum	Edebi Metin
	Sempozyum Yönetme	Sözlü Anlatım
	Rapor	Yazılı Anlatım (Kalıp Yazı)
	Gazel ve Ekolleri	Yazılı Anlatım (Edebi)
ALTINCI ÜNİTE ARAP EDEBİYATINDA YENİLİKÇİ HAREKET	Değişmezler ve Yenilikler	Dinleme
	Arap Şiirinin Bugünü Dünüyle Bağlantılıdır	İleri Okuma
	Ölü Dünya	Edebi Metin
	Saadet Şehri	Edebi Metin
	Kısa Öykü	Yazılı Anlatım (Edebi)
	Donmuş Nehir	Edebi Metin
	Bilimsel Ölçü	Edebi Metin
	Uzaydaki Yeryüzü	Okuma ve İnceleme

Kaynak: Lise 2 (11.Sınıf) Fen Bilimleri Arapça Ders Kitabı

⁴⁷ Lise 2 (11. Sınıf) Fen Bilimleri Arapça Ders Kitabı, s. 4

Lise 2 (11.Sınıf) Sınıf Sosyal Bilimler kitabı⁴⁸ ise toplam 266 sayfa ve 8 üniteden oluşmaktadır. Birinci ünite 29 sayfa, İkinci ünite 20 sayfa, üçüncü ünite 33 sayfa, dördüncü ünite 29 sayfa, beşinci ünite 37 sayfa, altıncı ünite 21 sayfa, yedinci ünite 29 sayfa ve sekizinci ünite 37 sayfadan oluşmaktadır. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere edebiyat konuları işlenmiş, kitapta dilbilgisi konusuna yer verilmemiştir. Birinci ünite 6, İkinci ünite 4, üçüncü ünite 8, dördüncü ünite 6, beşinci ünite 8, altıncı ünite 5, yedinci ünite 7 ve sekizinci ünite 9 olmak üzere toplam 53 edebiyat konusu bulunmaktadır.

Tablo 12:
Lise 2 (11.Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı İçeriği⁴⁹

	Konu başlığı	Bilgi ve Beceri
BİRİNCİ ÜNİTE ARAP ŞİİRİNDE MÜZİKALİTE	Müzikalite	İleri Okuma
	Şair Ümeyye B. Ebi Salb, ‘Baba Acısı’.	Edebi Metin
	Şair Bîşare el-Khori, ‘Güleyim mi Yoksa Ağlayayım mı?’	Edebi Metin
	Konferans	Sözlü Anlatım
	Hanna Mine, ‘Yazmak Hayattır’.	Okuma ve İnceleme
	Güzel Yazma	Yazılı Anlatım (Güzel Anlatım)
İKİNCİ ÜNİTE ARAP ŞİİRİNDE VATAN	Arap Şiirinde Vatan Olgusu	İleri Okuma
	Şair Hayrettin Zirikli, ‘Necva’	Edebi Metin
	Mahmut Derviş, ‘Filistinli Bir Aşık’	Edebi Metin
	Arap Şiirinde Vatan	Yazılı Anlatım
ÜÇÜNCÜ ÜNİTE ROMANTİZM	Romantizm Akımı	İleri Okuma
	Ünite – Lamartine.	Edebi Metin
	Şair İlyas Ebu Şebeke, ‘et-Takhalli’	Edebi Metin
	İlyas Ebu Mazi, ‘Kayıp Orman’	Edebi Metin
	Ömer Ebu Rişe, ‘Kartal’.	Edebi Metin
	Selame Musa, ‘Dağınıklık Umutsuzluğun Kanıtıdır’	Okuma ve İnceleme
	Seminer Yönetimi	Sözlü Anlatım
	Makale	Yazılı Anlatım (Güzel Anlatım)
DÖRDÜNCÜ ÜNİTE (ROMAN VE HİKÂYE)	Dr. Lüey Ali Halil, Hikâye Sanatı.	İleri Okuma
	Dr. Abusslem el-Uceyli, ‘Yer Mantarı ve Kinin’ Hikâyesi.	Hikâye Metni
	Kısa Hikâye Yazımı.	Yazılı Anlatım (Güzel Anlatım)
	Sunum	Sözlü Anlatım
	Hafız İbrahim, ‘Uzun Geceler’	Dinleme
	‘Bin Bir Gece Masalları’ Okuması.	Okuma Ve İnceleme
BEŞİNCİ ÜNİTE ETKİLEŞİM	Edebiyatta Etkileşim	İleri Okuma
	Etkileşime Dair (el-Buhteri)	Edebi Metin
	Etkileşime Dair (İbni Zeyd)	Edebi Metin
	Endülüs Derlemelerinden: Yayha Bin Bakiye, ‘Şarkın Keyfe Kederliyi’.	Edebi Metin
	Abbasiler Döneminde Endülüs Edebiyatının Şark Edebiyatıyla İlişkisi	Zengin Okuma
	Endülüs Derlemeleri	Dinleme

⁴⁸ Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, *Lise İkinci Sınıf Sosyal Bilimler Arapça Kitabı*, 2016-2017

⁴⁹ Lise 2 (11.Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı, s. 4

	Şair Ahmed Şevki, 'Cleopatra'nın Ölümü'.	Edebi Tiyatro Metni
	Global Olma ve Globalleşme Arasında Karşılaştırmalı Edebiyat	Okuma ve İnceleme
	Toplantı Tutanağı	Kalıp Yazı
ALTINCI ÜNİTE ARAP ŞİİRİNDE GAZEL	Arap Şiirinde Gazel	İleri Okuma
	Şair Kays Bin el-Mülevvah'in 'Leyla'	Edebi Metin
	Asi Gözyaşlarında Seni Görüyorum (Ebu Firas el-Hamdani)	Edebi Metin
	Rapor	Kalıp Yazı
	Gazel	Yazılı (Edebi) Anlatım.
YEDİNCİ ÜNİTE ARAP EDEBİYATINDA YENİLİKÇİ HAREKET	Arap Edebiyatında Sabit ve Değişken	Dinleme
	Arap Şiirinin Bugünü Dünüyle Bağlantılıdır	İleri Okuma
	Ölü Dünya (Ebu'l-Kasım eş-Şabbi)	Edebi Metin
	Saadet Şehri (Mustafa Lütfi el-Menfuluti)	Edebi Metin
	Donmuş Nehir (Mihail Nuayme)	Edebi Metin
	Bilimsel Ölçü (Dr. Taha Hüseyin)	
	Uzaydaki Yeryüzü (Muhammet el-Mahzenci)	Edebi Metin
	Biyografi Metodolojisi (Ebu'l-Ala el-Maarri)	İleri Okuma
SEKİZİNCİ ÜNİTE BİYOĞRAFI	A- Yetişme Ve Ortam.	Edebi Metin
	B- Şiirsel Amaçlar	Edebi Metin
	1. Tasvir (Gece).	
	2. Ağıt (Ebu Hamza Ağıtı)	Edebi Metin
	3. Fahriye (Heventu el-Khutub)	Edebi Metin
	4. Hikmet (Hayatta Bir Mezhep).	Edebi Metin
	C- Eserleri	Zengin Okuma
	Ebu'l-Ala el-Maarri	Okuma ve İnceleme
	Hikâye Yazma – Rapor – Bilimsel Çalışma (Destek)	Yazılı Anlatım

Kaynak: Lise 2 (11.Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı

Lise 2 (11.Sınıf) Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler Arapça ders kitaplarının yukarıda sunduğumuz içeriklerinde de görüldüğü üzere, Sosyal Bilimlerde ünite ve ders sayısının Fen Bilimlerine kıyasla daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Fen Bilimlerinde toplam altı ünite ve 41 ders konusu yer alırken, Sosyal Bilimlerde toplam sekiz ünite ve 53 ders konusu bulunmaktadır.

Fen bilimlerinde okutulan altı ünitiden beşi, sosyal bilimlerde okutulan konuların aynısıdır. Yalnızca 'Bilim ve Edebiyat' konulu üçüncü ünite, sosyal bilimlerde okutulmamaktadır. Sosyal Bilimlerde ise okutulan sekiz ünitiden üç tanesi Fen

Bilimlerinde hiç okutulmamaktadır. Bunlar; ‘Romantizm’⁵⁰ başlıklı üçüncü, ‘Roman ve Hikâye’⁵¹ başlıklı dördüncü ve ‘Biyografi’⁵² başlıklı sekizinci ünitelerdir.

2.3. Lise 3 (12. Sınıf) Arapça Ders Kitapları

Lise 2 (11. Sınıf) gibi Lise 3 (11. Sınıf) de, Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri olarak iki ayrı branşa ayrılmakta ve her bir branş için branş için tüm eğitim yılı boyu okutulacak tek kitap hazırlanmıştır.

2.3.1. Lise 3 (12. Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının Fiziki Özellikleri

Sade bir görünüme sahip Sosyal Bilimler Arapça Ders kitabının kırmızı beyaz renkli dış kapağının üst orta köşesinde ‘Arap Dili, Sosyal Bilimler Lise Üçüncü Sınıf’ kapak yazısı ve altında büyük fotoğraflı daireye bitişik küçük daire içerisinde ‘Öğrenci Kitabı’ yazısı yer almaktadır. Sol alt köşede ise ‘2016-2017/1438h’ tarihi bulunmaktadır.

Fen Bilimleri Arapça Ders kitabının mavi ve turuncu renkli dış kapağının alta yakın orta köşesinde ‘Arap Dili, Fen Bilimleri Lise Üçüncü Sınıf’ kapak yazısı ve altında daire içerisinde ‘Öğrenci Kitabı’ yazısı yer almaktadır. Sol alt köşede ise ‘2016-2017/1438h’ tarihi bulunmaktadır.

---

⁵⁰ Romantizm: Romantizm için bkz. Ahmet Ceviziçi, Felsefe Sözlüğü, *Paradigma Yayınları*, İstanbul 2005, s. 1421-1422, Emel Kefeli, *Metinlerle Batı Edebiyatı Akımları*, Akademik Kitaplar, İstanbul 2009

⁵¹ Roman ve Hikâye: Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İz Yayıncılık, İstanbul 2019, Necip Tosun, *Modern Öykü Kuramı*, 3. Baskı,, Hece Yayınları, Ankara, 2018.

⁵² Biyografi: Bkz. Mahmut Çetin, *Biyografi Kitabı*, Biyografi.net, İstanbul, 2011.

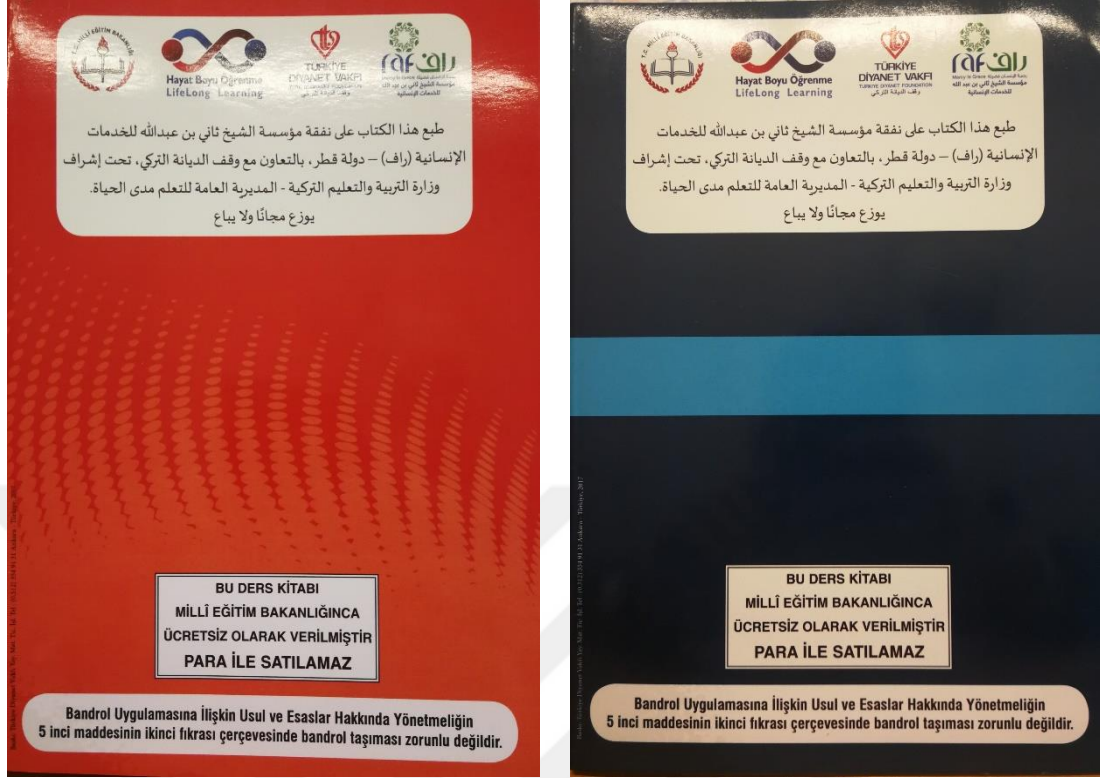
Resim 6:
Lise 3 (12.Sınıf) Arapça Ders Kitapları Dış Kapakları - Ön

Lise 3 (12.Sınıf) Arapça ders kitaplarının arka kapağının üst bölümünde : ‘ Bu kitap Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü gözetiminde, Diyanet Vakfının işbirliği ve Katara Devleti, Şeyh Bin Abdullah İnsani Hizmetler Kurumu (RAF) tarafından masrafları karşılanarak basılmıştır. Ücretsiz dağıtılır, para ile satılamaz’. İbaresini Arapça yazılmış ve ilgili kurumların logolarına en üstte yer verilmiştir.

Altta ise Türkçe ifadeyle : ‘Bu ders kitabı Milli Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir, para ile satılamaz’ ile ‘Bandrol uygulamasına ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmeliğin 5 inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir’ cümleleri yer almıştır.

Resim 7:
Lise 3 (12.Sınıf) Arapça Ders Kitapları Dış Kapakları – Arka

Kitap sayfalarının üst ve alt köşelerinde yer alan farklı renklerle her bir ders ünitesi diğerlerinden ayırtıştırılmıştır. Kitabın içindeki başlıklar, konu anlatımları ve alt başlıklar bazen renkli yazı, bazen de renkli kutucuklar içerisinde tasarlanmıştır. Bu görünümüyle kitap, tek tip ve sıkıcı olmaktan kurtarılmıştır.

Lise 3 (12.Sınıf) Fen bilimleri Arapça ders kitabının dördüncü ve Sosyal Bilimler Arapça ders kitabının sekizinci ünitesi olan ‘Edebi Çalışmalar’ başlıklı ünitenin ilk dersinden sonra 8 sayfalık ‘Notlar’ başlığı altında boş sayfa bırakılmıştır.

Lise 1. Sınıfın kitap sonlarında 2-3 sayfalık ve Lise 2. Sınıfın Sosyal Bilimler Arapça ders kitabı sonundaki 3 sayfalık boş not sayfalarının, Lise 3. Sınıfta ünite içerisinde yer alması anlamsız olmuştur. Bu tür boş sayfaların kitap sonlarında yer alması bize göre daha mantıklıdır.

Görüldüğü üzere Suriyeli öğrencilere GEM’lerde okutulan Arapça lise ders kitapları fiziki açıdan gerek dış kapak tasarımıyla, gerekse içerik tasarımıyla - içerisinde bırakılan boş not sayfalarının dışında - iyi diyebileceğimiz bir görünüme sahiptir.

Renkli başlık ve alt başlıklarla sunulan konular içerisinde, yine renkli kutucuklar ve şekillerle anlatımlara yer verilmesi, kitaba fiziki ve görsel açıdan değer katmaktadır.

2.3.2. Lise 3 (12.Sınıf) Arapça Ders Kitaplarının İçeriği

Bir önceki yılda olduğu gibi Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri diye iki ayrı branşta hazırlanmış olan lise 3. (11. Sınıf) Fen Bilimleri Arapça ders kitabı⁵³ toplam 215 sayfa ve 6 üniteden oluşmaktadır.

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere; birinci ünite 46 sayfa, İkinci ünite 36 sayfa, üçüncü ünite 38 sayfa, dördüncü ünite 28 sayfa, beşinci ünite 34 sayfa ve altıncı ünite 30 sayfadan oluşmaktadır. Aşağıdaki tablodan da anlaşılabacağı üzere edebiyat konuları işlenmiş, kitapta dilbilgisi konusuna yer verilmemiştir. Birinci ünite 9, İkinci ünite 6, üçüncü ünite 6, dördüncü ünite 5, beşinci ünite 7 ve altıncı ünite 6 olmak üzere toplam 39 edebiyat konusu bulunmaktadır.

Tablo 13:
Lise 3 (12.Sınıf) Fen Bilimleri Arapça Ders Kitabı İçeriği⁵⁴

	Ders	Konu	Bilgi ve Beceri
BİRİNCİ ÜNİTE EDEBİYAT VE TOPLUMCU MESELELER	1. Ders	Toplumcu Şiir Konuları	İleri Okuma
	2. Ders	Şair ve Yoksulluk	Edebi Metin
	3. Ders	Zamanda Ne Çok İbret Var!	Edebi Metin
	4. Ders	Gençlik ve Medeniyet	Edebi Metin
	5. Ders	Soru Büyüdü	Edebi Metin
	Yazılı Anlatım	Edebi Metin İnceleme	
	6. Ders	Sosyal Eğitim	İleri Okuma
		Edebiyat ve Toplum	Zengin Okuma
	Anlatım	Ünite Konusu/Önerilen Konu	
İKİNCİ ÜNİTE HÜMANİST YÖNELİM	1. Ders	Arap Edebiyatında Hümanist Yönelim	İleri Okuma
	2. Ders	Hayat Felsefesi	Edebi Metin
	3. Ders	Afrika Müzikleri	Edebi Metin
	4. Ders	Yol	Edebi Metin
	5. Ders	Kafamı Kurcalasalar El Koyarlar!	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu/Önerilen Konu	

⁵³ Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, *Lise Üçüncü Sınıf Fen Bilimleri Arapça Kitabı*, 2016-2017

⁵⁴ Lise 3 (12. Sınıf) Fen Bilimleri Arapça Ders Kitabı, s. 6

ÜÇÜNCÜ ÜNİTE EDEBİYAT VE ÜTOPYA	1. Ders	Edebiyat ve Ütopya	İleri Okuma
	2. Ders	Kayıp Ütopya	Edebi Metin
	3. Ders	Yemame'nin Mavisinde Ağlamak	Edebi Metin
	4. Ders	Rossum'un Evrensel Robotları	Edebi Metin
	5. Ders	Venüs'ün Sakinleri	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu/Önerilen Konu	
DÖRDÜNCÜ ÜNİTE EDEBİYAT ÇALIŞMALARI	1. Ders	Edebiyat Sorumluluğu	İleri Okuma
	2. Ders	Asiler	Edebi Metin
	3. Ders	Delikanlı Mihran	Edebi Metin
	4. Ders	Şarkılar Kitabı	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu/Önerilen Konu	
BEŞİNCİ ÜNİTE EDEBİYAT, SANAT VE MEDYA	1. Ders	Sanatların Tekâmülü	İleri Okuma
	2. Ders	İnci Sarayı	Edebi Metin
	3. Ders	Sanatçı Olmak	Edebi Metin
	4. Ders	Sanat Tüyü	Edebi Metin
	5. Ders	Sağırlara Şikâyet Edenler	Edebi Metin
	6. Ders	Makale ve Basın	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu/Önerilen Konu	
ALTINCI ÜNİTE EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ VE YÖNTEMLERİ	1. Ders	Edebiyat Eleştirisi ve Metotları	İleri Okuma
	2. Ders	Akımların Ötesinde Amaçlar	Edebi Metin
	3. Ders	Köy Pazarı	Edebi Metin
	4. Ders	Acı Ekmek	Edebi Metin
	5. Ders	Başarının On Anahtarı	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu/Önerilen Konu	İleri Okuma

Kaynak: Lise 3 (12.Sınıf) Fen Bilimleri Arapça Ders Kitabı

Lise 3. Sınıf Sosyal bilimler Arapça ders kitabı⁵⁵ ise toplam 311 sayfa ve 8 üniteden oluşmaktadır. Birinci ünite 48 sayfa, İkinci ünite 37 sayfa, üçüncü ünite 38 sayfa, dördüncü ünite 31 sayfa, beşinci ünite 36 sayfa, altıncı ünite 36 sayfadan, yedinci ünite 33 sayfa ve sekizinci ünite 48 sayfadan oluşmaktadır. Kitapta edebiyat konuları işlenmiş, dilbilgisi konusuna yer verilmemiştir.

Birinci ünite 7, İkinci ünite 6, üçüncü ünite 6, dördüncü ünite 6, beşinci ünite 6, altıncı ünite 7, yedinci ünite 6 ve sekizinci ünite 7 olmak üzere toplam 51 edebiyat konusu bulunmaktadır. Aşağıdaki tablo bu durumu göstermektedir:

⁵⁵ Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, Lise Üçüncü Sınıf Sosyal Bilimler Arapça Kitabı, 2016-2017

Tablo 14:
Lise 3 (12.Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı İçeriği⁵⁶

	Ders	Konu	Bilgi ve Beceri
BİRİNCİ ÜNİTE EDEBİYAT VE TOPLUMCU MESELELER	1. Ders	Toplumcu Şiir Konuları	İleri Okuma
	2. Ders	Şair ve Yoksulluk	Edebi Metin
	3. Ders	Zamanda Ne Çok İbret Var!	Edebi Metin
	4. Ders	Gençlik ve Medeniyet	Edebi Metin
	5. Ders	Soru Büyüdü	Edebi Metin
	6. Ders	Sosyal Eğitim	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu	
İKİNCİ ÜNİTE ARAP EDEBİYATINDA HÜMANİST YÖNELİM	1. Ders	Arap Edebiyatında Hümanist Yönelim	İleri Okuma
	2. Ders	Hayat Felsefesi	Edebi Metin
	3. Ders	Afrika Müzikleri	Edebi Metin
	4. Ders	Yol	Edebi Metin
	5. Ders	Kafamı Kurcalasalar El Koyarlar!	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu	
ÜÇÜNCÜ ÜNİTE EDEBİYAT VE ÜTOPYA	1. Ders	Edebiyat ve Ütopya	İleri Okuma
	2. Ders	Kayıp Ütopya	Edebi Metin
	3. Ders	Yemame'nin Mavisinde Ağlamak	Edebi Metin
	4. Ders	Rossum'un Evrensel Robotları	Edebi Metin
	5. Ders	Venus'un Sakinleri	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu	
DÖRDÜNCÜ ÜNİTE EDEBİYAT EKOLLERİ	1. Ders	Realizm ve Sembolizm	İleri Okuma
	2. Ders	İnşaat İşçisi	Edebi Metin
	3. Ders	Gözlerinde mi	Edebi Metin
	4. Ders	Köprü	Edebi Metin
	5. Ders	Kaybedilmiş Mesele	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu	
BEŞİNCİ ÜNİTE MODERNİZM	1. Ders	Modern Şiir	İleri Okuma
	2. Ders	Körfeze Yabancı	Edebi Metin
	3. Ders	Bir Şairin Günlükleri	Edebi Metin
	4. Ders	Ufkum Vaattir	Edebi Metin
	5. Ders	Otobüste Cumhuriyet	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu	
ALTINCI ÜNİTE EDEBİYAT, SANAT VE MEDYA	1. Ders	Sanatların Tekâmülü	İleri Okuma
	2. Ders	İnci Sarayı	Edebi Metin
	3. Ders	Sanatçı Olmak	Edebi Metin
	4. Ders	Sanat Tüyü	Edebi Metin
	5. Ders	Sağırlara Şikâyet Edenler	Edebi Metin
	6. Ders	Makale ve Basın	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu	
YEDİNCİ ÜNİTE EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ VE METOTLARI	1. Ders	Edebiyat Eleştirisi ve Metotları	İleri Okuma
	2. Ders	Mezheplerin Ötesinde Amaçlar	Edebi Metin
	3. Ders	Köy Pazarı	Edebi Metin
	4. Ders	Acı Ekmek	Edebi Metin
	5. Ders	Başarının On Anahtarı	İnceleme
	Anlatım	Ünite Konusu	
SEKİZİNCİ ÜNİTE EDEBİ ÇALIŞMALAR	1. Ders	Edebiyat Sorumluluğu	İleri Okuma
	2. Ders	Asiler	Edebi Metin
	3. Ders	Delikanlı Mihran	Edebi Metin
	4. Ders	Hüda Hanım	Edebi Metin
	5. Ders	Tek Başına Şehre Karşı	Edebi Metin
	6. Ders	Şarkılar Kitabı	Edebi Metin
	Anlatım	Ünite Konusu	

Kaynak: Lise 3 (12.Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı

⁵⁶ Lise 3 (12. Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı, s. 6

Lise 3 (12.Sınıf) Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler Arapça ders kitaplarının yukarıda sunduğumuz içeriklerinde de görüldüğü üzere, Sosyal Bilimlerde ünite ve ders sayısının Fen Bilimlerine kıyasla daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Fen bilimlerinde toplam altı ünite ve 39 ders konusu yer alırken, sosyal bilimlerde toplam sekiz ünite ve 51 ders konusu bulunmaktadır.

Fen bilimlerinde okutulan altı ünitenin yanı sıra sosyal bilimlerde ek olarak ‘Edebi Akımlar’ ve ‘ Modernizm’⁵⁷ başlıklı iki ünite daha yer almaktadır. Her iki branşta ilk üç ünite değişmezken, diğer ünitelerin sıralamaları farklılık arz etmektedir.

---

⁵⁷ Modernizm: Bkz. Cevizci, s. 1184-1185, Kantarcıoğlu, Sevim, *Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2007.

BÖLÜM 3: ÖRNEK DERS KONULARI (İNCELEME VE DEĞERLENDİRME)

Tezimizin ikinci bölümünde, GEM’lerde okutulan Arapça lise ders kitaplarının fiziki özellikleri, ünite başlıkları, ders sayısı, Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Arapça kitapları arasındaki konu ve içerik farklılıkları gibi ders kitaplarının genel inceleme ve değerlendirmesini yapmıştık.

Tezimizin bu bölümünde, Arapça ders kitaplarında bir ünite veya konunun nasıl anlatıldığı, hangi eğitim metodunun kullanıldığı, hangi kazanımların amaçlandığı gibi sorulara örnek dersler üzerinden cevap bulmaya çalışacağız.

Örnek ders seçimimizi kitap sayısı ve konu türlerini dikkate alarak yaptık. Bu bağlamda lise 1 (10. Sınıf) birinci dönem kitabının üçüncü ünitesinin ikinci konusu olan ‘Edebiyatın Garip ve Tuhaf Hikâyesi’ başlıklı okuma parçasını seçtik. Lise 1 (10. Sınıf) ikinci dönem kitabından ise altıncı ünitenin beşinci konusu olan ‘İhtisas’ başlıklı dilbilgisi konusunu tercih ettik.

Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri şeklinde branş farklılıklarının olduğu lise 2 (11. Sınıf) ve lise 3 (12.Sınıf) Arapça ders kitaplarından, 11. Sınıfta her iki branşın da ikinci ünitesi olan ‘Arap Şiirinde Vatan Olgusu’ başlıklı üniteyi incelemeyi uygun gördük. Lise son sınıf ders konuları arasından ise Sosyal Bilimlerde okutulan ‘Modernizm’ başlıklı edebiyat ekolünü tercih ettik. Şimdi tüm bu ders konularını inceleyip değerlendirelim.

3.1. Lise 1 (10. Sınıf) Birinci Dönem Örnek Ders Konusu: ‘Edebiyatın Garip ve Tuhaf Hikâyesi’ (Okuma Parçası)

Lise 1 (10 Sınıf) Birinci Dönem kitabında çoğunlukla edebi metinler, okuma ve güzel anlatım becerilerinin geliştirilmesine yönelik konular ele alındığından bu bağlamda üçüncü ünitenin ikinci dersi olan ‘**Edebiyatın Garip ve Tuhaf Hikâyesi**’⁵⁸ başlıklı okuma konusunu inceleyeceğiz.

➤ Derste öncelikle konuyla ilgili 1’den 5’e kadar numaralandırılmış paragraflardan oluşan bir parça verilmiştir:

1. **Paragraf:** *‘Garip olan şey edebiyatın uygarlık karmaşası ve medeniyet girdilerinin yaşanmadığı bir ortamda ortaya çıkmış olmasıdır...’* cümlesiyle

---

⁵⁸ Lise 1 (10.Sınıf) 1.Dönem Arapça Ders Kitabı, 3. Ünite 2.Ders, s 116

başlayarak edebiyatın insan toplumunun içinde var olan olaylardan, kahramanlıklardan, ihtiraslardan ve mücadelelerden ilham alarak atasözleri, deyimleri, sıradan bir insanın zihinsel ve duygusal deneyimini üstün bir sanatla ortaya koymakta olduğu anlatılmıştır.

2. **Paragraf :** *‘Çağlar boyu edebiyat tüm bu verileri mitoloji adı verilen gerçek dışı bir anlatımla bizlere aktarmıştır...’* cümlesinde sonra eski toplumlarda mitoloji, hurafe ve hayali tasvirlerden bahsetmiş, modern çağda batı kültürüyle tanışan Şakir Es-Seyyâb⁵⁹ ve Mahmut Derviş⁶⁰ gibi Arap edebiyatçıların bu kültürlere ait mitolojileri aktardıklarını ifade etmiştir.
3. **Paragraf:** *‘Edebiyatçılar, araştırmacılar ve edebiyat eleştirmenlerine göre Yunanlılarda olduğu gibi batı toplumunun sosyal ve psikolojik yaşantısında var olan mitoloji bizim kadim şiirlerimizde yer almamaktadır...’* cümlesiyle başlayarak, sadece yakın dönem edebiyatçılarının batı edebiyatlarından etkilenecek baykuş, karga ve öcü gibi batıya ait kurgu sembolleri kullandıklarından bahsetmiştir.
4. **Paragraf:** *‘Tuhaflı olan şey ise geçen yüzyıllarda edebiyatın din referanslı öykü ve nasihatleri bir araya getirerek kullanması olmuştur...’* diye başlayarak edebiyatın kıyamet, ahiret günü v.b. metafiziğe dair konuları işlemiş olmasını anlatmaktadır. Buna örnek olarak Arap edebiyatçı Ebü’l-Alâ el-Maarri’nin ‘Risâletü’l-Gufrân’⁶¹ ve İtalyan yazar Dante’nin ‘İlahi Komedi’⁶² gibi eserlerini örnek vermiştir.
5. **Paragraf:** Genel olarak edebiyatçıların yaşadıkları çağlarda var olan sosyal, ekonomik ve siyasi durumlardan etkilendiklerini, şiir, hikâye ve mitoloji gibi

---

⁵⁹ Bedr Şakir Es-Seyyâb: 1926 Irak doğumlu şair ve edebiyatçı. Modernist şiir akımının önemli temsilcilerinden biridir. Detaylı bilgi için: ER Rahmi, Bedr Şakir Es-Seyyab ve Yağmurun Türküsü, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezince düzenlenen II. Uluslararası Orta Doğu Araştırmaları Semineri bildirisi (27-29 Mayıs 2004).

⁶⁰ Mahmut Derviş: Çağdaş Arap şiirinin en önemli isimlerinden Filistinli şair. 1941’de Filistin sahilindeki Akka şehrinin Berve köyünde doğdu. Yedi yaşındayken İsrail tarafından işgal edilen köyünü ailesiyle birlikte terk edip pek çok Filistinli gibi Güney Lübnan’a mülteci olarak yerleşti. Detaylı bilgi için bakınız: TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-dervis>

⁶¹ Ebü’l-Alâ el-Maarri’nin (ö. 449/1057) mânevî âlemlere hayalî yolculuğa dair üstün edebî değere sahip eseri. TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/risaletul-gufran>.

⁶² Dante’nin (ö. 1321) âhiret yolculuğunu anlatan manzum eseri. TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ilahi-komediya>

yaşayan sanatları kullandıklarını, ayrıca gelenek ve görenekleri aktardıklarını anlatmıştır.

- Parçadan sonra ‘**Okuma ve Dil Becerileri**’⁶³ başlığı altında öğrencilerden parçayla ilgili aşağıdaki alıştırmaları yapmaları istenmiştir:

1. Parçayı yüksek sesle, tonlama ve vurgulamalara dikkat ederek okuyunuz.
2. Aşağıdaki kelimeleri son harf dizilim sözlüğüne göre sıraya koyunuz.

أوائل – الاحتكاك – أساطير – الآلهة

3. Sözlük yardımı ile aşağıdaki isimlerin arasındaki anlam farklarını yazınız.

الباحث – الناقد – المحقق

4. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimeler yerine eşanlamlılarını yazınız.

- وقد رصد الأدب عبر العصور تلك المعطيات بقصص غير واقعية.
- تجري فيها حوادث خارقة للعادة وخارجة عن المؤلف.
- تفسير ما كان يستعصي عليه من أسرار ومجاهيل...
- فكان منبعاً استلهم منه أحمد شوقي مطولاته.

- Daha sonra ‘**Parçanın Yapısı**’⁶⁴ başlığı altında parçanın temasıyla ilgili ‘Tematik Yapı’ alt başlığı altında öğrenciye parçayla ilgili toplam 5 soru sorulmuştur:

1. Edebiyatta garip olan nedir? Tuhaf olan nedir?
2. Mitoloji, hurafe, gelenek ve göreneklerin edebiyata etkisini anlatınız.
3. Aşağıdaki tabloda (A)’da yer alan ana düşünceleri (B) deki hangi cümle anlatmıştır:

A.

Arap Edebiyat tarihinde mitoloji

Arap Edebiyatında gelenekler ve görenekler

B.

Şiirler, şairlerin topluma karşı tutumunu yansıtır.

Halklar, mitolojilerini sözde tanrılardan alırlar.

⁶³ Lise 1 (10.Sınıf) 1.Dönem Arapça Ders Kitabı s. 118

⁶⁴ Lise 1 (10.Sınıf) 1.Dönem Arapça Ders Kitabı s. 118

Edebiyat, toplumdaki fikri ve ahlaki meseleleri tasvir eder.
Edebiyatta mitoloji yoksa sosyal hayatta da yok demektir.
Edebiyat, toplumun sosyal ve siyasal gerçeğini işler.
Edebiyatçıların gelenek ve görenekleri ele alma biçimidir.

4. Parçada yer alan edebiyat kaynakları nelerdir?

5. Aşağıdaki cümlelerin açıklamalarını parçadan bulup çıkartınız.

- Sosyal meseleler ve sorunların edebiyatla ilişkisi.
- İnsan kültüründe hayal ve hurafe öykülerin yaygınlığı.
- Atasözü, öğüt ve özdeyişleri içinde barındıran edebiyatın din ile ilişkisi.

➤ Ardından ‘**Parçanın Yorumu**⁶⁵’ başlığı altında iki soru sorulmuştur:

1. ‘Modern edebiyatçıların çoğu, diğer toplumların mitolojilerinden etkilenmişlerdir’. Bu cümlenin gerekçelerini sununuz.
2. Aşağıdaki şiir mısralarındaki din, mitoloji ve sembolleri bulmaya çalışınız.

Şair Suheym Abd-u Buneş el-Hashas⁶⁶:

قَبِيلَتُهُ لَا يَغْدِرُونَ بِذِمَّةٍ وَلَا يَظْلَمُونَ النَّاسَ حَبَّةَ خَرْدَلٍ

Şair Bedr Şakir Es-Seyyab’ın⁶⁷ ‘رحل النهار’ adlı kasidesi:

رحل النهارُ

ها إِنَّهُ انْطَفَأَتْ ذَبَالَتُهُ عَلَى أَفْقٍ تَوْهَجَ دُونَ نَارٍ

وَجَلَسَتْ تَنْتَظِرِينَ عَوْدَةَ سَنْدَبَادَ مِنَ السَّفَارِ

وَالْبَحْرُ يَصْرُخُ مِنْ وَرَائِكَ بِالْعَوَاصِفِ وَالرُّعُودُ

هُوَ لَنْ يَعُودَ

⁶⁵ Lise 1 (10.Sınıf) 1.Dönem Arapça Ders Kitabı s.119

⁶⁶ Suheym Abd’u Buneş El-Hashas : İslam dönemi şairlerinden, hicri 40’lı yıllarda vefat ettiği rivayet edilmektedir. Kendisine ait ‘Suheym Divanı’ adlı bir şiir divanı bulunmaktadır. Şair hakkında detaylı bilgi ve divanın pdf kopyası için bakınız: <http://waqfeya.com/book.php?bid=8406>

⁶⁷ Es-Seyyab için bkz. dipnot no 59

➤ Derste konunun temasını anlamaya yönelik tematik sorulardan sonra, parçanın ‘Edebi Yapısı’ ile ilgili ‘Anlatım Üslubu’ altında iki soru sorulmuştur.

1. Parçanın üçüncü paragrafında " أخلاق " kelimesine işaret eden ifadeleri bulunuz.
2. ‘Genelde uzun cümlelerden oluşan ve bir düşünceyi anlatmanın dışında tasvirden yoksun bir parça’. Bunu açıklamaya çalışınız.

➤ Konunun sonunda ‘Nahiv’, ‘Sarf’ ve ‘İmla’⁶⁸ başlıkları altında dilbilgisi soruları yer almıştır.

İleri Okuma parçası dersinde genellikle alışageldiğimiz bir okuma parçası ile konuya başlanılmıştır. Ardından parçanın yüksek sesle ve tonlamalara dikkat edilerek okunması istenmiş ve parçayla ilgili birkaç soru ile dersin içeriğine doğru geçiş sağlanmıştır.

Alıştırmalar, sorular ve tablolu sorular ile parça hakkında düşünme ve yorumlama becerisi öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır. Dersin sonunda ise öğrencilerin anlatım ve ifade becerilerini geliştirmeye yönelik iki yorum sorusu sorulmuştur. En sonunda ise daha önce öğrenilmiş dilbilgisi konuları parça içinden cevaplarla pekiştirilmek üzere kısaca ‘Nahiv’, ‘Sarf’ ve ‘İmla’ başlıkları altında yer almıştır.

Kitap incelememizin bu ilk örneğinde görüldüğü üzere konu işlenirken klasik yöntemlerde olduğu gibi bir parça verilmiş. Ancak bilgi ve kazanımlar ölçülürken test soru sistemi takip edilmemiştir. Bunun yerine yorum ve anlatım sorularına yer verilmiştir. Bir diğer ifadeyle öğrencilere salt bilgi aktarmanın ötesinde, düşünme, yorum ve ifade becerilerinin geliştirilmesini amaçlayan bir metot takip edilmiştir.

3.2. Lise 1 (10. Sınıf) İkinci Dönem Örnek Ders Konusu: ‘İhtisas’ (Dilbilgisi)

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere lise ders konularının çoğunluğunu edebiyat oluşturmakla beraber, dilbilgisi konuları da soruları yer almaktadır. Bunun dışında dilbilgisi konularının da işlendiği olmuştur. Aşağıda örnek olarak ikinci dönem, altıncı ünite ‘Şam Tarihtir’ başlıklı üçüncü dersten sonra ‘İhtisas’ konulu dilbilgisinin nasıl işlendiğini inceleyelim.

---

⁶⁸ Lise 1 (10.Sınıf) 1.Dönem Arapça Ders Kitabı s.120

Dilbilgisi: İhtisas⁶⁹

- Arapça dilbilgisinde ‘ihtisas’ konusuna şu soru sorularak başlanılmıştır: Sizce sözleşme metinlerinin başında ‘bizler aşağıda imza atanlar ‘ şeklinde başlayan ifadelerde " نحن الموقعون أدناه " yerine neden " نحن الموقعين أدناه " yazılmaktadır?
- Ardından üç tane şiir örneği verilmiştir:

1. قل للحوادث أقدمي أو أحجمي
نحن النيام إذا الليالي سالمت
إننا بنو الإقدام والإحجام
2. وأنا ابن الرياض والظلّ والما
ء، ودادي مازال خير وداد
فإذا وثبت فنحن غير نيام
3. أنت في القول كلّ
أجمل الناس مذهباً

Bu şiirlerle ilgili sorular sorulmuştur:

a. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Şair birinci örnekte konuşan grupta ilgili hangi zamiri kullanmıştır? Bu zamir ‘muhasas’ mıdır? yoksa ‘müphem’ midir?
- " أنا ابن الرياض " derken " أنا " zamirini bir isim, sıfat veya durumla ilişkilendirmiş midir?
- Üçüncü dizede methedilen kişi malum mudur? Meçhul müdür? Methedilenle ilgili hangi zamir kullanılmıştır?

b. (A) daki örnekler ile (B) deki örnekleri açıklık ve müphemlik, umumiyet ve hususiyet bakımından karşılaştırınız.

-A -	- B-
إننا بنو الإقدام	إننا - العرب - بنو الإقدام
نحن النيام إذا الليالي سالمت	نحن - الأبطال - غير نيام
وأنا ابن الرياض	أنا - الشاعر - ابن الرياض
أنت في القول كلّ أجمل الناس مذهباً	أنت - الأديب - في القول كلّ أجمل الناس مذهباً

⁶⁹ Lise 1 (10. Sınıf) 2. Dönem Arapça Ders Kitabı, 6. Ünite 3. ders, s. 107

c. Mütakellim ve muhatap zamirleri birbirlerinden nasıl ayrıştırıldı? Ve müphemliği nasıl giderildi?

➤ Sorular ve karşılaştırmalardan sonra aşağıda bir kutu içerisinde ‘Öğrenelim’⁷⁰ başlığı altında konunun anlatımı yapılmıştır.

Öğrenelim:

- Mütakellim ve muhatap zamirleri marife, lakin müphemdir. Çünkü zahir delille muhassas değildir.
- Bu müphemlik mütakellim ve muhatap zamirlerden sonra gelen zahir delile sahip isimle ortadan kaldırılır. İki tire (-) arasında yazılır. Adına ‘Mahsus’ veya ‘Muhtas’ denilir.

➤ Daha sonra bir alıştırmaya sorusu sorulmuştur.

Alıştırma: Yukarıdaki (العرب، الأبطال، الشاعر، الأديب) kelimeleri yerine kendinizce uygun olan başka kelimeler yerleştirerek tekrar okuyunuz. Nasıl bir sonuca ulaşacaksınız?

➤ Ardından aşağıdakileri oku ve cevapla denilerek soru, cevap şeklinde alıştırmalara devam edilmiştir.

1. أنتما – الأبوين – مسؤولان عن تربية الأبناء.

أنت – الفائز الأول – المدعو لحفل التكريم.

2. أنتم - مثقفي الأمة – قدوة لسواكم، فإن زلتم زلت الأمة خلفكم.

نحن – بني البشر – نخطئ ونصيب، والسعيد من اتعظ بغيره.

3. أنا – الفقير البائس – لا يغمض جفني وبجانبي متضور، أو محتاج.

أنا – الضعيف العاجز – أهدم قلاع الظالمين.

4. إني – العربي – لا أستكين لطاغية.

إني – الرحالة – أتعلم من كل من أصادفه في رحلتي.

a. Çocukların terbiyesi görevi sadece kimlere verilmiştir? Ödül törenine sadece kim davet edilmiştir?

⁷⁰ Lise 1 (10. Sınıf) 2. Dönem Arapça Ders Kitabı, 6. Ünite 3. ders, s. 108

- b. İnsanlar hangi ortak özelliğe sahiptir? Entelektüeller hangi ortak özelliğe sahiptirler?
- c. Aciz güçsüz (الضعيف العاجز) ve umutsuz fakir (الفقير البائس), zalimlerin kalelerini yıkmaya ve ihtiyaç sahiplerine yardım etme konularında aynı ortak özelliğe sahipler midir? Neden?
- d. Üçüncü gruba uygun olan nitelemeyi seçiniz.

الفخر – التواضع – الشكوى

- e. Cümlede (العربي ، الرحالة) kelimelerine nasıl bir duygu eşlik etmektedir?

- Ardından soru ve cevaplarla ilgili şu soru sorulmuştur:

Yukarıdaki soruların cevaplarından yola çıkarak aşağıdaki tabloya göre Mahsus ismin delili ve amacını belirtiniz.

Zamir	Muhtas	Delil

- Bu alıştırma sorularından sonra kutucuk içerisinde ‘Öğrenelim’⁷¹ başlığı altında konu anlatımına devam edilmiştir.

Öğrenelim:

Mütekellim ve muhatap zamirlerinden sonra Muhtas İsim, anlam bağlamında şu amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır.

- Sadece sınırlama – Övgü – Tevazu.
- Muhtas’ın bir tür ve sayıya delalet etmesi durumunda şerh ve açıklama.

Ardından iki alıştırma sorusu sorulmuştur.

- 1- Aşağıdaki ayırık zamirlerin müphemliğini Muhtas isimle ortadan kaldırınız.

• أنا أحب بلادي

• أنتما ستشاركان في حفل نهاية العام.

⁷¹ Lise 1 (10. Sınıf) 2. Dönem Arapça Ders Kitabı, 6. Ünite 3. ders, s. 109

- نحن نشكرُ عطاء الأم وتفانيها.

2- Anlam bütünlüğünü gözeterek aşağıdaki zamirlerden sonra Muhtas isim yerleştiriniz.

- أنت حققت الرقم القياسي في الجري، الحصر

- أنا الأول في صفّي، الفخر

- أنا ما زلت أطلب العلم وقد غزا الشيب رأسي التواضع

- نحن نشكل محور الحديث في الندوة التفصيل وزيادة البيان

- Daha sonra aşağıdaki tablodaki örneklerin okunarak, kutucuğa göre sınıflandırılması istenmiştir.

Örnek	Muhtas	Marife ve Nekira açısından türü	Harekesi	Verdiği anlam
أنتم – الأبطال – بوركتكم.				
نحن – أبناء يعرب – أعرب الناس لسانا				
أنت – حسّاناً – تدارك التقصير				
أنتن – الأربع – قدمتن الامتحان وأفضلكن من اجتازته				

- Tabloyla ilgili iki soru sorulmuştur:

1. Yukarıdaki tablodan Muhtas türünü ve harekesini bulunuz.
2. Muhtas'ın önüne uygun bir fiil koyarak irabını yapınız

- Konu sonunda tekrar kutucuk içerisinde 'Öğrenelim'⁷² başlığı altında konu anlatımı tamamlanmıştır.

Öğrenelim:

⁷² Lise 1 (10. Sınıf) 2. Dönem Arapça Ders Kitabı, 6. Ünite 3. ders, s. 110

Muhtas isim, başında (ل) takısıyla, izafetle veya İsm’i-alemlle marife olarak kullanılır. Takdiri mefulün bih olan mahzuf bir isimle harekesi üstün olur. ‘İhtisas üzere mansuptur’ şeklinde irabını yapmak mümkündür.

- Son olarak, ihtisasla ilgili şu soru sorulmuştur

Alıştırma: Aşağıdaki kelimeleri cümle içerisinde ‘ihtisas’ olarak kullanınız.

زراع الحقل – المتنبي – سوربة

- En son, bir kompozisyon ödevi ile ‘Sarf’, ‘İmla’ ve ‘Anlatım Aktivitesi’ başlıkları altında birer genel alıştırmaya sorusu sorularak konu tamamlanmıştır⁷³.

Örnek dilbilgisi konusunda görüldüğü üzere, ders kitabında önce konu anlatımı, yani İhtisas’ın kelime ve ıstılah anlamı, sonra örnekler ve alıştırmalar şeklinde alışılagelmiş klasik ders anlatım metodu kullanılmamıştır.

Bunun yerine dilbilgisi konusu işlenirken, öğrencinin kafasında öğrenme merakı oluşturması için konuya soru sorularak başlanmıştır. Ardından şiir parçaları verilmiş ve anlam üzerinde düşünmeye yönelik sorular sorulmuştur. Daha sonra konunun bir bölümü bir kutucuk içerisinde ‘Öğrenelim’ başlığı altında kalın harflerle anlatılmıştır. Daha sonra alıştırmaya soruları, soru ve cevaplarla konunun derinlemesine işlenmesi sağlanmıştır.

Ardından tekrar kutucuk içerisinde ‘Öğrenelim’ başlığı altında kalın harflerle İhtisas’ın özellikleri bağlamında konunun bir kısmı daha anlatılmıştır. Sonrasında tekrar alıştırmaya, soru cevap ve son olarak da yine kutucuk içerisinde ‘Öğrenelim’ başlığı altında kalın harflerle İhtisas’ın harekesi ve irabı anlatılarak konu tamamlanmıştır. En son kısa bir alıştırmaya ve genel alıştırmaya mahiyetinde bir kompozisyon ödevi ile ‘Sarf’ ve ‘İmla’ başlıkları altında kısa dilbilgisi sorularıyla ders konusu bitirilmiştir.

Konu işlerken, önce soruyla başlanılıp, soru ve cevaplarla dersin anlatılmasına önem verilmiş. Konu anlatımı sadece kutucuklar içerisinde üç aşamalı gerçekleşmiştir. Anlatımın aşamalı olması ve çokça alıştırmaya ile soru, cevaplara yer verilmesi konunun öğrenci açısından öğrenilmesi ve pekiştirilmesine katkı sağlamaktadır. Test usulü sorulara yer verilmemiştir.

⁷³ Lise 1 (10. Sınıf) 2. Dönem Arapça Ders Kitabı, 6. Ünite 3. ders, s. 111

3.3. Lise 2 (11. Sınıf) Örnek Ders Konusu: ‘Arap Şiirinde Vatan Olgusu’⁷⁴ (Şiir)

‘ Arap Şiirinde Vatan Olgusu’ başlıklı ünite hem Sosyal Bilimler hem de Fen Bilimler Arapça ders kitaplarının ikinci ünitesidir. Bir okuma, iki edebi metin ve bir yazılı anlatım olmak üzere toplam dört dersten oluşmaktadır.

1. **Derste;** ‘Arap Şiirinde Vatan Olgusu’ başlıklı üç sayfalık bir okuma parçası yer almaktadır. Parçanın başında; *‘Vatan konulu şiirleri farklı kılan nedir? Sadece şairin vatan meselelerine ilgi gösterdiği anlamına mı gelmektedir? Yoksa vatan şiiri, bütün bir milletin var oluşunun yeniden canlandırılması mıdır?’* şeklinde bir soru sorularak öğrencinin konuyu merak etmesi amaçlanmıştır. Ardından ders konusu 1’den 4’e kadar numaralandırılmış bölümlerle kitapta anlatılmıştır.
  - Birinci bölümde; Araplarda vatan şiirlerinin İslamiyet öncesi dönemlere uzandığı, yaz ve kış mevsimlerinde göç eden Arap kabilelerinin göçtükleri yerlere olan özlemlerini şiirlerle ifade ettiklerini, döndüklerinde ise eski yerleşim kalıntılarına vardıklarında yine duygularını şiirlerle ifade ettikleri anlatılmaktadır. İmrülkays⁷⁵ gibi İslam öncesi (Cahiliye dönemi) şairlerinden örneklere bu bölümde yer verilmiştir.
  - İkinci bölümde; İslamiyet’ten sonra, Arapların yerleşik hayata geçmeye başlaması, şehirler kurması, sanat ve kültürün çeşitlenmesiyle birlikte artık Arap kimliğinin ve vatanının, Şam, Bağdat gibi kentlerle anıldığı şiirlerden bahsedilmektedir. Düreyd bin Simme⁷⁶, Ebû Temmâm⁷⁷ ve el-Mütenebbi⁷⁸ gibi şairlerden örnekler verilmiştir.
  - Üçüncü bölümde; Modern çağda, Arap dünyasının sömürgeye maruz kalması, özellikle de Filistin’in Siyonizm ve işgalden etkilenmesi sonucu insanların vatanlarından göç ederek sığınmacı konumuna düşmesinin Arap şiirinde vatan olgusunun ‘kalpteki vatan’ olarak, kimlikle birlikte farklı bir şekilde ortaya çıkardığı

⁷⁴ Lise 2 (11. Sınıf), İkinci ünite, Sosyal Bilimler s.41, Fen Bilimleri s.39

⁷⁵ İmrülkays b. Hucr: Cahiliye devrinin tanınmış Arap şairlerindendir. Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Savran, *İmrülkays b. Hucr*, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/imruulkays-b-hucr>.

⁷⁶ Düreyd b. Simme: Câhiliye devri Arap şairi, cengâver. Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Savran, *Düreyd b. Simme*, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/dureyd-b-simme>

⁷⁷ Ebû Temmâm: el-Ĥamâse adlı eseriyle tanınan Arap şairi, Detaylı bilgi için bkz. Hüseyin Elmalı, *Ebû Temmâm*, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-temmam>

⁷⁸ Ebu’t-Tayyib el-Mütenebbi: Ünlü Arap şairlerindendir. Detaylı bilgi için bkz. İsmail Durmuş, *Mütenebbi*, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mutenebbi>

anlatılmaktadır. Filistinli şair Ebu Selma⁷⁹'nın 1948 en-Nekbe⁸⁰ sonrası yazdığı şiirden örnek verilmiştir.

- Dördüncü bölümde ise; Zamanla bazı Arap şairlerinin vatanı bir kadına benzetmelerine değinilmiş, 'vatan kadınıdır' teması altında Şair Nizar Kabbani'⁸¹nin şiirinden örnek sunulmuştur.

Okuma parçasından sonra '**Okuma ve Dil Becerileri**'⁸² başlığı altında öğrenciden;

1. Duraklamalara ve anlama riayet ederek parçanın yüksek sesle okunması istenmiş,
2. İkinci bölümde geçen 'الضمير (Vicdan)' kelimesinin sözlük anlamı ve parçadaki anlamı nedir? diye sorulmuş,
3. (تنصر – أصبح – صورة) (صورة – تنصر – أصبح) (أصبح – تنصر – صورة) Parantez içerisinde verilen kelimelerden son harf dizilim kuralına⁸³ göre sözlükte hangi sıralamanın doğru olduğu sorulmuştur.

Ardından '**Parçanın Yapısı**' başlığı altında;

1.Tematik Yapı: Parçadaki bölümlerde işlenen;

A-) Ana temalar ile ikincil temalar hakkında beş soru sorulmuştur.

Örneğin 2. Soru şu şekildedir:

2-) Aşağıdakilerden hangisi üçüncü paragrafın temasıdır?

- Şairin hümanist deneyimleri şiirinde toplaması.

⁷⁹ Ebu Selma (1880 -1909): Asıl adı Abdülkerim el-Keremi'dir. Ebu Selma olarak bilinen Filistinli şair, modern şiir akımını takip edenlerdendir. Türkçe biyografisine ulaşamadığımız şairin Arapça biyografisi için bkz. <https://www.paljourneys.org/ar/biography/9830/عبد-الكريم-الكرمي>

⁸⁰ En-Nekbe (Büyük Felaket): En-Nekbe, 15 Mayıs 1948'de 750 bini aşkın Filistinlinin evlerinden ve sahip oldukları topraklardan kovulduğu büyük insanlık felaketinin adıdır. Bkz. İsmail Yaşa, *En-Nekbe*, <https://www.timeturk.com/en-nekbe/yazar-897408>, Ayrıca En-Nekbe'nin Filistin Edebiyatı üzerine etkisi için bkz. Haifa Majadly ve İbrahim Yılmaz, *Filistin Edebiyatında Kimlik Sorunu*, İLTED İlahiyat Dergisi, Erzurum 2016/2 , sayı 46, s. 145-157

⁸¹ Nizar Kabbani: Suriyeli şair, gazeteci ve diplomat. Bkz. Süleyman Tülücü, *KABBÂNÎ, Nizâr - TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kabbani-nizar>

⁸² Lise 2 (11. Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı s. 44, Fen Bilimleri Arapça Ders Kitabı s. 43

⁸³ Arap dilinde şiir ve edebiyatın ayrıcalıklı bir konuma sahip olması nedeniyle, başta İbni Manzûr'un Lisan'ul Arap adlı sözlüğü olmak üzere birçok sözlükte kelime ve sözcük dizimi ilk harfe göre değil son harfe göre yapılmıştır. Bu durum kafiyeli ve vezinli şiir yazımına ayrıca yardımcı olmaktadır. Öğrencilerin bu tür sözlükleri kullanma becerileri bu tür sorularla geliştirilmek istenmektedir. Lisanu'l Arap sözlüğünün özellikleri için bkz. Hulusi Kılıç, *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/lisanul-arab>

- Şiirlerde vatan olgusunun modern çağdaki gelişimi.
- Modern Arap şiirinde insan ve toprak ikileminin ortaya çıkması.
- Göçmen şairlerde kalpteki vatan olgusunun oluşumu.
- Vatanları sömürge ve işgale maruz kaldıktan sonra yerlerinden edilen şairlerin kalpteki vatan olgusunu işlemeleri.

B-) İşlenen konularla ilgili üç tane genel yorum sorusu sorulmuştur.

Örneğin 2. Soru şöyledir:

2-) İslam öncesi dönem şiirlerinde vatan tasviri, kalıntılar üzerinden yapıldı. Modern çağda vatan ise kadınla tasvir edilmiştir. İki tasvir arasında nasıl bir bağ vardır?

2. Edebi Yapı: Parçadaki bölümlerde işlenen;

A-) Anlatım üslubu ile ilgili dört soru,

Bunlardan örneğin 3. Soru:

3-) Şu kelimelerde : " مأوى – مُستقرًّا – ملاذاً – مسقطاً " ima ve güzel anlatım bulunmaktadır. Bunu ikinci paragrafta kullanıldıkları cümleden yararlanarak açıklayınız.

B-) Tasvir üslubuyla ilgili iki soru sorulmuştur.

Örneğin 2.Soru şöyledir:

2-) Yazar " الأرض كجسد بعيد، والمرأة كحلم قريب " (Toprak uzak beden gibi, kadın yakın rüya gibidir' derken güzeli tasvir etmiştir. Aynı anlamı veren başka bir örnek veriniz.

2. **Derste;** Lübnanlı şair Hayrettin Zirikli⁸⁴'nin 'Necva' adlı şiiri işlenmiştir.

- İlk önce 'Şair ve Yaşadığı Dönem' ile 'Şair ve Şiiri' hakkında kısa bilgi sunulmuş, ardından Fransız sömürgesine karşı duran şairin dört kıtalık şiirine yer verilmiştir.

⁸⁴ Hayrettin Zirikli: el-A'lâm adlı eseriyle tanınan Suriyeli şair, gazeteci ve biyografi âlimi. Bkz. Kasım Kırbıyık, *Zirikli – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zirikli>

Şiirin sonunda kırmızı kutucuk içerisinde şiirde geçen bazı kelimelerin sözlük anlamları yazılmıştır.

- Ardından ‘**Okuma ve Dil Becerileri**’⁸⁵ başlığı altında öğrenciden; şiiri yüksek sesle, tonlama ve vurgulara dikkat ederek, ve de şiir üslubuna riayet ederek okuması istenmiş, şiirin içinde geçen bazı kelimelerin anlamlarıyla ilgili iki soru sorulmuştur. Örneğin son soruda: ‘ *Sözlük yardımı ile " عبث " fiilinin hangi anlamlarda kullanıldığını bularak açıklayınız* ’ denilmiştir.

- Ardından ‘**Parçanın Yapısı**’ başlığı altında;

1. ‘Tematik Yapı’ altında şiirde işlenen temalarla ilgili dört soru ve ‘Parçanın Yorumu’ altında üç tane yorum sorusu sorulmuştur. Örneğin tematik yapıyla ilgili ilk soru şu şekildedir:

1-) Şiirde şair sıkıntılarından bahsetmektedir. Hangi temayla başlayıp hangi tema ile şiirini sonlandırmıştır?

‘Parçanın Yorumu’ bağlamında ise örneğin 3. Soruda: ‘ *Her gurbetin iteleyici ve cezbedici yanları vardır. Bunlara iki örnek veriniz.* ’ denilmiştir.

Şiirde işlenen vatan duygusu ile ilgili olarak ‘Duygu’ başlığı altında iki soru sorulmuştur. Örnek:

1-) Parçada ‘vatanseverlik’ duygusu işlenmiştir. Hüzün, gurur, öfke ve özlem duygularının işlendiği dizeleri belirtiniz.

2. ‘Edebi Yapı’ altında A-) Anlatım üslubu hakkında üç soru ve B-) Tasvir üslubu hakkında iki soru sorulmuştur⁸⁶.

3. ‘Dilbilgisi’ altında ise Sarf, Nahiv ve İmla alt başlıkları kullanılarak şiirle ilgili toplam 10 tane dilbilgisi soru sorulmuştur⁸⁷.

⁸⁵ Lise 2 (11. Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı s. 48, Fen Bilimleri Arapça Ders Kitabı s. 46

⁸⁶ Sosyal Bilimler kitabında Tasvir üslubu hakkında iki yerine üç soru sorulmuştur. 3. Soruda (يا طائر اغنى) ve (عبث الزمان) ifadelerinde yer alan istiareler nelerdir denilerek, detayları istenmiştir. C-) Yine Sosyal Bilimler kitabında ‘Şiir Müzikalitesi’ adı altında üç soru daha sorulmuştur. Bu sorular Fen Bilimleri kitabında yer almamaktadır.

⁸⁷ Fen bilimlerinde 4, Sosyal Bilimlerde ise 5 tane Nahiv sorusu yer alırken, Fen bilimlerinde 3, Sosyal bilimlerde ise 4 tane İmla sorusu sorulmuştur.

3. **Derste;** Filistinli şair Mahmut Derviş⁸⁸'in ' Filistinli Bir Aşık' şiiri işlenmiştir.

- İlk önce 'Şair ve Yaşadığı Dönem' ile 'Şair ve Şiiri' hakkında kısa bilgi sunulmuştur. 1941 yılında Filistin'de doğan ve 1948'de İsrail işgali sonucu sığınmacılarla birlikte Lübnan'a giden ve hayatının büyük bir bölümünü Filistin dışında geçirmek zorunda kalan şairin 'Filistinli Bir Aşık'⁸⁹ adlı şiirinden üç parça numaralandırılarak verilmiştir.
- Ardından '**Okuma ve Dil Becerileri**'⁹⁰ başlığı altında öğrenciden; şiiri yüksek sesle tonlama ve vurgulara dikkat ederek şiir üslubunda okuması istenmiş, şiirin içinden sorular sorulmuştur.

- Daha sonra '**Parçanın Yapısı**' başlığı altında;

1. 'Tematik Yapı' altında şiirde işlenen temalarla ilgili beş soru sorulmuştur.

- 'Parçanın Yorumu' alt başlığı altında dört tane yorum sorusu sorulmuştur.
- Şiirde işlenen vatan duygusu ile ilgili olarak 'Duygu' başlığı altında üç soru sorulmuştur.

2. 'Edebi Yapı' altında A-) Anlatım üslubu ile ilgili iki soru, B-) Tasvir üslubu ile ilgili iki soru ve C-) Şiir Müzikalitesi ile ilgili bir soru sorulmuştur.

3. Son olarak 'Dilbilgisi' altında Nahiv, Sarf ve İmla alt başlıklarıyla toplam 11 soru yer almıştır⁹¹.

4. **Derste;** 'Yazılı (Edebi) Anlatım' konusu ele alınmıştır. Bu derste tamamıyla öğrencinin dersi ne denli anladığını ölçmek ve yazılı anlatım becerisini geliştirmek amacıyla sorular sorulmuştur. Herhangi bir ders anlatımı yoktur. Toplam altı yazılı soru ve bir tane kompozisyon sorusu yer almaktadır.

Yazılı sorular:

1. Arap şiirinde vatan olgusunun gelişim süreci nasıl olmuştur?

⁸⁸ Mahmut Derviş için bkz. dipnot no: 60

⁸⁹ Orijinal adı (عاشق من فلسطين) olan bu şiirin 'Filistinli Sevgili' adıyla Türkçeye tercüme denemesi yapılmıştır. Bkz. <https://www.antoloji.com/filistinli-sevgili-siiri/?siralama=p>

⁹⁰ Lise 2 (11. Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı s. 54, Fen Bilimleri Arapça Ders Kitabı s. 51

⁹¹ Bu derste Sosyal Bilimler kitabı ile Fen Bilimleri kitabı arasında hiçbir farklılık yoktur.

2. İlk önceleri yaşanmış yerlerin kalıntıları üzerine söylenen şiirler şehirleşmeyle nasıl bir hâl almıştır?
  3. Birey ile vatan arasındaki ilişki, kabile ilişkisinden milliyet ilişkisine neden dönüşmüştür?
  4. ‘Vatan geri gelen bir fikir veya başka portrelerle harmanlanmış bir portredir’ sözünden ne anlıyorsunuz?
  5. Şair Mahmut Derviş : ‘Ben toprağım... Sen toprak’ derken nasıl bir vatan tasviri yapıyor?
- Kompozisyon sorusu: ‘*Sevgili memleketin kalıntılarından, kalpteki vatana ve kadın vatana, şiir, çağlar boyu vatan olgusunu hep işlemiştir*’ ifadesini ders konusundan yararlanarak ezberinizdeki örneklerle anlatınız.

Bu ünite de görüldüğü üzere doğrudan konu anlatımı ve alıştırma yerine, ilk önce vatan olgusuyla ilgili öğrenciye birkaç soru sorularak öğrencilerin düşüncelerini öğrenmek hem de konuya ilgi duymalarını sağlamak istenmiştir. Ardından Arap şiirinde vatan duygusu ve vatana aidiyet konusu, tarihsel olarak anlatılmıştır. İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası, Filistin meselesiyle ortaya çıkan durum ve modern çağlarda vatan şiirleri konuları dersler halinde işlenmiştir. Her bir derste diğer derslerde de olduğu gibi ‘Okuma ve Dil Becerileri’, ‘Parçanın Yapısı’ ve genel dilbilgisi altında soru ve alıştırmalara yer verilmiştir. Daha çok yorum, yazılı ve sözlü cevaplar gerektiren soru tiplerinin dışında test soruları ünite de yer almamıştır.

Sosyal Bilimler ve Fen Bilimlerinin ‘Arap şiirinde Vatan Olgusu’ başlıklı ortak ders üniteleri arasında, sadece Sosyal Bilimlerde yer alan daha fazla alıştırmanın dışında hiçbir farklılık bulunmamaktadır.

Lise 2 (11. Sınıf) Arapça ders kitabı inceleme ve değerlendirmesinde örnek ders olarak hem Sosyal Bilimler hem de Fen Bilimleri alanlarında okutulan ortak derslerden birini tercih ettik. Lise 3 (12. Sınıf) ders kitapları içerisinde ise sadece Sosyal Bilimler alanında okutulan bir ders konusunu inceleyeceğiz.

3.4. Lise 3 (12. Sınıf) Arapça Ders Konusu: ‘Modernizm’⁹² (Okuma / Şiir)

---

⁹² Lise 3 (12. Sınıf), Sosyal Bilimler Arapça kitabı, Beşinci ünite, s. 157

Modernizm başlıklı beşinci ünite; bir okuma, üç edebi metin, bir okuma ve inceleme ile bir yazılı anlatım olmak üzere toplam altı dersten oluşmaktadır.

1. **Derste;** ‘Modern Şiir’ başlıklı 1’den 5’e kadar numaralandırılmış bölümlerden oluşan üç sayfalık okuma parçası yer almaktadır.
- Birinci bölümde; Modernizm, çağın ve zamanın gereksinimlerine cevap vermek adına alışlagelmişin dışına çıkmak olarak tarif edilmiş. Bu bağlamda Arap şiirinde ilk modernist anlayışın Emevi döneminde Beşşar bin Bürd⁹³ ve Ebû Nüvâs⁹⁴ gibi şairlerle başladığı, Abbasiler şairleriyle devam ettiği ve 19. yy sonlarında gurbetçi Arap şairlerle farklı bir boyuta ulaştığı anlatılmıştır.
- İkinci bölümde; Seyyab⁹⁵, Beyatî⁹⁶ ve Adonis⁹⁷ gibi şairlerin 1940lı yıllarda insan, evren ve topluma dair geliştirdikleri yeni bakış açısı ve üslupla modern şiiri yeni bir boyuta ulaştırdıkları ifade edilmiştir.
- Üçüncü bölümde; Modernist şairlerin mitoloji, sembol ve rüya gibi modern araçları kullandığı, klasik şiirlerin aksine belli bir kalıbı taklit etmekten uzak, özgür ve yaratıcı olma özelliğine sahip olduğunun altı çizilmiştir.
- Dördüncü bölümde; Edebiyat eleştirmenlerinin modern şiirin doğuşuyla ilgili farklı görüşlerine yer verilmiştir. Toplumcu görüşe göre, değişen fikri, içtimai ve sınai altyapının, şairleri alışlagelmiş klasik şiirin dışına ittiğine işaret edilmiş, bir başka görüşe göre ise batıyla etkileşimin modern şiirin kaynağını oluşturduğu fikri aktarılmıştır. Ayrıca modern şiir türleri arasında klasikle modern harmanlayan karma şiirin özellikle geçiş döneminde kullanıldığı anlatılmıştır.
- Beşinci bölümde; Şiirin denemelere açık olduğu, değişen zamanda toplumun ilgi ve ihtiyacına bağlı olarak tür değiştirebileceği anlatılmış, Modernizmin takip edilip geliştirilmesi gereken bir medeniyet olgusu olduğu sonucuna varılmıştır.

⁹³ Beşşar bin Bürd: Şiirleri örnek (şâhid) olarak kullanılan son Arap şairi. Bkz. Cemal Muhtar, Beşşar b. Bürd- TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bessar-b-burd>

⁹⁴ Ebû Nüvâs: Abbâsîler’in ilk döneminde Arap şiirine yeni bir üslup getiren şair. Bkz. Nasuhi Ünal Karaaslan, Ebû Nüvâs – TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-nuvas>

⁹⁵ Es-Seyyab için bkz. dipnot no: 59

⁹⁶ Abdülvehhab Beyatî: Iraklı şair ve edip. Bkz. Ali Benli, Beyâtî, Abdülvehhab- TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/beyati-abdulvehhab>

⁹⁷ Adonis: Arap şairi, Asıl adı Ali Ahmet Said Eşber’dir. 1930 yılında Suriye’de Lazkiye’nin Kassabin köyünde doğmuştur. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.antoloji.com/adonis/hayati/>

Okuma parçasından sonra ‘Okuma ve Dil Becerileri’⁹⁸ başlığı altında öğrenciden;

1. Duraklamalara ve anlama riayet ederek parçanın yüksek sesle okunması,
2. (استجابة – المتفر – المستجبات) kelimelerinin köklerine ayrılması,
3. (الأطلال – معالم – أنصار – البنى) kırık çoğul kelimelerin tekillerinin yazılması, istenmiştir.

Ardından ‘Parçanın Yapısı’ başlığı altında; Tematik Yapı, Yorum ve Edebi Yapı alt başlıkları altında parçayla ilgili sorular sorulmuştur.

Tematik Yapı altında Edebiyatta Modernizmi daha iyi anlamaya yönelik sorular sorularak grup çalışması şeklinde sorulara cevap aranması istenmiş, modern çağda edebiyat eleştirisi üzerine bir tartışma sorusu sorulmuş ve modernizmin temaları nelerdir denilerek toplam 7 tema sunulmuştur.

Yorum sorusu olarak klasik edebiyat eleştirmeni İbn Tabataba’nın⁹⁹ bir sözü ile Modernist akımdan Adonis’in¹⁰⁰ sözlerine yer verilerek, karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılması öğrencilerden istenmiştir.

‘Edebi Yapı’ alt başlığı altında ise;

A. Anlatım üslubu ile ilgili üç soru,

B. Tasvir üslubu ile ilgili ise iki soru sorulmuştur.

Dersin sonunda ‘Dilbilgisi’ altında Nahiv, Sarf ve İmla alt başlıklarıyla toplam 7 soru sorularak, beşinci ünitenin ilk dersi tamamlanmıştır.

2. **Derste;** Modernist şairlerden Bedr Şakir Es-Seyyab¹⁰¹ (1926 – 1964) ve ‘Körfeze Yabancı’ adlı modern şiiri işlenmiştir.

- ‘Şair ve yaşadığı dönem’ başlıklı ilk bölümde; İkinci dünya savaşı sonrasında Arapların Filistin’de ‘en-Nekbe’¹⁰² olarak adlandırılan Büyük Felaketi yaşamalarının

⁹⁸ Lise 3 (12. Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı, s. 160

⁹⁹ İbn Tabataba: Münekkıt, edip ve şair. Bkz. Mehmet Sami Benli, *İbn Tabataba-TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-tabataba-ebul-hasan>

¹⁰⁰ Adonis için bkz. dipnot no: 97

¹⁰¹ Bedr Şakir Es-Seyyab için bkz. dipnot no: 59

¹⁰² En-Nekbe için bkz. dipnot no: 80

ardından, yani 40'lı yıllarda ortaya çıkan yeni kuşağın edebiyat ve şiir alanında da değişim arzusunu ortaya koyduğu ve modern şiire yöneldiği anlatılmıştır. Bu bağlamda Es-Seyyab'ın o dönem ortaya çıkan modernizm akımının önemli şairlerinden olduğundan bahsedilmiştir.

- 'Şair ve eseri' başlıklı ikinci bölümde ise 1953 yılında işini kaybettikten sonra ülkesini terk ederek Kuveyt'e göçmek zorunda kalan Iraklı şairin gurbette yaşadığı yoksulluk ve zor yaşam koşulları altında vatan hasretiyle 'Körfeze Yabancı' adlı şiirini kaleme aldığı anlatılmıştır.
- Ardından numaralandırılmış 3 bölüm şeklinde şairin modern şiirine yer verilmiştir. Şiirin en alt kısmında şiirde geçen bazı kelimelerin sözlük anlamları yazılmıştır.
- Daha sonra '**Okuma ve Dil Becerileri**'¹⁰³ başlığı altında öğrenciden; şiiri yüksek sesle tonlama ve vurgulara, şairin yaşadığı acıları da dikkat ederek şiir üslubunda okuması istenmiş, şiirin içinden üç soru sorulmuştur.
- Ardından '**Parçanın Yapısı**' başlığı altında;
'*Tematik Yapı*' ile ilgili sekiz soru sorulmuştur.

Örnek:

Soru 2: Şair şiirine 'Körfeze Yabancı' adını vermiştir. Yabancı olan kimdir? Ve hangi Körfez'i kastetmektedir?

Soru 3: Şair vatanından uzak bir garibi tasvir etmektedir. Birinci dizede bununla ilgili ifadeleri bulunuz.

Soru 6: Şair ikinci dizede hangi temennide bulunuyor? Neden?

Soru7: Şairin arzusu nedir? Gerçekleşmesi mümkün müdür? Neden?

Daha sonra 'Parçanın Yorumu' alt başlığı altında şu yorum sorusu sorulmuştur: '*Es-Seyyab*¹⁰⁴*'ın şiirinde modernizmin ilk basamağını görmekteyiz. Okuma parçasından da istifade ederek modern şiir konusu, şairin sıkıntıları ve şiirin vazifesi bağlamında tartışınız*'.

¹⁰³ Lise 3 (12. Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı, s. 166

¹⁰⁴ Es-Seyyab için bkz. dipnot no: 59

Ardından ‘Duygu’ başlığı altında:

- 1- Şiirde şair iki tezat duygudan bahsetmektedir (Gurbet acısı ve geçici mutluluk) parçaya bağlı kalarak bu durumu açıklayınız.
- 2- Şair içinde kopan fırtınaları okuyucuya aktarabilmiştir. Hangi araçlarla bunu yaptığını belirtiniz.

Sonra ‘Edebi Yapı’ başlığı altında ‘İfade Üslubu’ ile ilgili 5 soru, ‘Tasvir Üslubu’ ile ilgili 2 soru ve ‘Şiir Müzikalitesi’ ile ilgili 3 soru sorulmuştur.

İfade üslubu örnek sorusu:

- 3- Şiirde bazı sembol ifadeler kullanılmıştır. Aşağıdaki sembolleri açıklayınız: (Yabancı güneşler – yelken – para)

Tasvir üslubu örnek sorusu:

- 1- Parçada vatanından uzak bir şair, yaşadığı sıkıntı dönemlerini anlatan cüzi portreler üzerinden tümüyle resmedilmiştir. Parçada (sefalet – dönüş rüyası – öfke – umutsuzluk) tasvirlerini ima eden ifadeleri bulunuz.

Şiir müzikalitesi örnek sorusu:

- 3) Modern şairlerin konularını anlatmak ve deneyimlerini aktarmak için kullandıkları araçlardan biri de kafiye ve tef ’ilde çeşitliliğe dayanan yeni müzikalitedir. Parçaya bağlı kalarak konuyu tartışınız.
- Son olarak ‘Dilbilgisi’ altında Nahiv, Sarf ve İmla alt başlıklarıyla toplam 7 soru yer almıştır.
3. **Derste;** Modernist şairlerden Salah Abdussabur (1931 – 1981)¹⁰⁵ ve ‘Bir Şairin Günlükleri’ adlı modern şiiri işlenmiştir.
- ‘Şair ve yaşadığı dönem’ başlıklı ilk bölümde; içinde bulunduğu toplumdaki sosyal, ekonomik ve siyasi yozlaşmanın acılarını içinde taşıyan, modern çağda batı

¹⁰⁵ Salah Abdussabur; 1931 Mısır doğumlu modernist Arap şairlerdendir. Bkz. https://www.bibalex.org/Libraries/Presentation/Static/Abdelsabur_eng_1105_ed2.pdf

düşüncesinden etkilenen Arap modernizminin ve serbest şiirin sembol isimlerinden Mısırlı şair Salah Abdussabur ve eserleri anlatılmıştır.

- ‘Şair ve eseri’ başlıklı ikinci bölümde ise şairin ‘Şiirde Hayatım’ adlı kitabından etraftaki kötülöklere rağmen karamsarlığa kapılmadan sorumluluğı yerine getirmek gerektiğı ile ilgili bir cümlesine yer verilmiş, ‘Bir Şairin Günlükleri’ isimli şiirinde sabahdan akşama kadar hayatın özünden uzak yüzeysel geçen meşgaleleri anlattığına işaret edilmiştir.
- Ardından numaralandırılmış 4 bölüm şeklinde ‘Bir Şairin Günlükleri’ adlı serbest şiire yer verilmiştir.
- Daha sonra ‘**Okuma ve Dil Becerileri**’¹⁰⁶ başlığı altında öğrenciden; şiiri yüksek sesle tonlama ve vurgulara riayet ederek, şairin duygularını da hissederek şiir üslubunda okuması istenmiş, şiirin içinden üç soru sorulmuştur.

Örnek:

Soru 2: Parça içindeki bağlamı dikkate alarak aşağıda altı çizili kelimeleri açıklayınız. (حزن ضرير – نفقة رعناء – ریح سموم)

- Ardından ‘**Parçanın Yapısı**’ başlığı altında;
‘*Tematik Yapı*’ ile ilgili altı soru sorulmuştur.

Örnek:

Soru 2: Şairin üzüntüsünü ifade ederken kullandığı nitelemeler nelerdir?

Soru 3: ‘Susmak razı olmaktır’ sözüne istinaden parçaya göre şairin suskunluğu ne anlama geliyor? Hangi amacı taşıyor?

Soru 6: Son dizede şairin söylemek istedikleri daha net anlaşılmaktadır. Bunu kendi üslubunuzla ifade ediniz.

Daha sonra ‘Parçanın yorumu’ başlığı altında parçayla ilgili iki yorum sorusu sorulmuştur.

¹⁰⁶ Lise 3 (12. Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı, s. 173

Örnek:

Soru 2: Modern şiir, drama araçlarından (diyalog - olaylar – kişiler) yararlanır. Parça bağlamında bu durumu açıklayınız.

Ardından ‘Duygu’ başlığı altında iki soru sorulmuştur:

Örnek:

Soru 2: Parçada duygusal hisler sessizlikten çaresizliğe doğru yol almış ve ardından infilak etmiştir. Bunu açıklayınız.

- Sonra ‘Edebi Yapı’ başlığı altında ‘İfade Üslubu’ ile ilgili 3 soru, ‘Tasvir Üslubu’ ile ilgili 1 soru ve ‘Şiir Müzikalitesi’ ile ilgili 1 soru sorulmuştur.
- Son olarak ‘Dilbilgisi’ altında Nahiv, Sarf ve İmla alt başlıklarıyla toplam 7 soru yer almıştır.

4. **Derste**¹⁰⁷; Yine Modernist şairlerden Adonis¹⁰⁸ ve ‘Ufkum Vaattir’ adlı modern şiiri işlenmiştir.

- ‘Şair ve yaşadığı dönem’ başlıklı ilk bölümde; modern çağda kimlik arayışının edebiyat dünyasını da meşgul ettiği ve temel varlık düşüncesinin modern şairlerin gündeminde olduğundan bahsedilmiş, söz konusu düşünce akımını dillendiren Suriyeli Arap şair ‘Adonis’ lakaplı Ali Ahmet Said Eşber’in hayatına kısaca yer verilmiştir.
- ‘Şair ve eseri’ başlıklı ikinci bölümde ise çelişkiler âleminde kendi kimliğini arayan şairin ‘Ufkum Vaattir’ adlı şiiriyle sabiti bırakıp değişkene koşan, taklidi bırakıp yeniliği arayan bir düşüncenin umudun peşinden koşarak kendi kimliğini araması serüveni anlatılmıştır.
- Ardından numaralandırılmış 3 bölüm şeklinde ‘Ufkum Vaattir’ adlı modern şiire yer verilmiştir.

---

¹⁰⁷ Lise 3 (12. Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı, s. 176

¹⁰⁸ Adonis için bkz. dipnot no: 97

- Daha sonra ‘**Okuma ve Dil Becerileri**’¹⁰⁹ başlığı altında öğrenciden; şiiri yüksek sesle soru edatları ve emir kiplerin tonlamalarına dikkat ederek okuması istenmiş, şiirin içinden iki soru sorulmuştur.

Örnek (Soru 2): Arkadaşlarınla birlikte sözlük kullanarak:

- Parça içinde geçen (كَهَّان – يتصَبَّانِي – ينجبل) kelimelerinin anlamlarını bulunuz.
- (أَجْفَان – أَصْدَاف – شَطَّان) çoğul kelimelerin tekillerini yazınız.

- Ardından ‘**Parçanın Yapısı**’ başlığı altında;

‘*Tematik Yapı*’ ile ilgili 6 soru sorulmuştur.

Örnek:

Soru 1: Şairin cevap bulmaya çalıştığı insani varlık meselesi nedir?

Soru 2: Şair kendini ve varlık nedenini keşfettikçe daha da derinlere girmesini engelleyen korkulara kapılıyor. Birinci dizede bu duyguyu anlatan ifadeyi çıkartınız.

Daha sonra ‘Parçanın yorumu’ başlığı altında parçayla ilgili iki yorum sorusu sorulmuştur.

- Ardından ‘Duygu’ başlığı altında şu soru sorulmuştur: ‘*Naim el-Yafi*¹¹⁰ şöyle der: *Düşünce değerli ve pahalıdır. Ancak duygularla birleşerek kabardığında şiir olur. Parçada geçen genel duygu bağlamında bu sözü açıklayınız*’
- Sonra ‘*Edebi Yapı*’ başlığı altında ‘İfade Üslubu’ ile ilgili 4 soru, ‘Tasvir Üslubu’ ile ilgili 2 soru ve ‘Şiir Müzikalitesi’ ile ilgili 1 soru sorulmuştur.
- Dersin son faaliyeti olarak ‘Dilbilgisi’ altında Nahiv, Sarf ve İmla alt başlıklarıyla toplam 7 soru yer almıştır.

¹⁰⁹ Lise 3 (12. Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı, s. 177

¹¹⁰ Naim el-Yafi: 1936 Humus - Suriye doğumlu Arap yazar ve edebiyatçı. Bkz. <http://www.awu.sy/?page=DetMembers&id=901&lang=ar>

- Ardından toplam 4 bölümden oluşan ‘İmruülkays¹¹¹ ve Ebû Nüvâs’a¹¹² göre Modernizm’ başlıklı bir okuma parçası bu dersten bağımsız olarak verilmiştir. Cahiliye şairlerinden İmruülkays ile Ebû Nüvâs’ın insanı merkeze alarak cahiliye döneminde var olan bazı geleneklere karşı durmaları yönüyle aslında o dönemde dahi modernizmi hayata geçirdikleri anlatılmıştır. Tamamıyla bilgi amaçlı olan parçanın sonunda alıştırma ve sorulara yer verilmemiştir.
- Konuyla ilgili olarak ders kitabının fihristinde olmayan ‘İmruülkays ve Ebû Nüvâs’a Göre Modernizm’ başlıklı bir okuma parçası, sorular ve alışırtmalar olmaksızın numaralandırılmış toplam dört bölüm halinde ders kitabında yer almıştır¹¹³.
- 5. **Derste;** Nizar Kabbani¹¹⁴ ’nin ‘Otobüste Cumhuriyet’ başlıklı edebi yazısı, toplam 4 bölüm şeklinde okuma parçası olarak işlenmiştir.
- Parçada tüm dünyanın Filistin devletini tanımayı reddettiği bir zamanda Delal el-Mağribi adlı bir kadının 11 adamı yanına alarak Filistin devletini ilan etmesi olayından bahsetmektedir. Delal el-Mağribi ve 11 adamın üzerine Filistin bayrağı astıkları bir otobüsü geçici başkentleri ilan etmeleri, Hayfa’dan Tel Aviv’e doğru dört saatlik yolculuk sonunda İsrail güçleri ve helikopterleriyle çembere alındıkları ve bu durum karşısında kendileriyle birlikte otobüsü havaya uçurdıkları edebi bir anlatımla sunulmuştur. 11 Mart 1978 günü haksızlığa, işgale ve BM kararlarıyla oyalamaya mahkûm edilen Filistin halkı içinden bir kadının çıkarak Arap dünyasının ilk kadın Cumhurbaşkanı sıfatıyla 11 adamla birlikte Filistin devletini kurması ve 4 saatliğine yaşatması olayı eşi görülmemiş bir kahramanlık öyküsü olarak anlatılmıştır.
- Okuma parçasından sonra ‘**Okuma ve Dil Becerileri**’¹¹⁵ başlığı altında öğrenciye parçada geçen kelimelerle ilgili toplam 3 farklı soru sorulmuştur.
- Ardından ‘**Parçanın Yapısı**’ başlığı altında;

¹¹¹ İmruülkays için bkz. Dipnot no 75

¹¹² Ebû Nüvâs için bkz. Dipnot no 94

¹¹³ Bkz. Lise 3 (12. Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı, s. 181-183

¹¹⁴ Nizar Kabbani için bkz. dipnot no 81

¹¹⁵ Lise 3 (12. Sınıf) Sosyal Bilimler Arapça Ders Kitabı, s. 187

‘*Tematik Yapı*’ ile ilgili sekiz soru sorulmuştur.

Örnek:

Soru 2: Şair ve Edebiyatçı Nizar Kabbani¹¹⁶, çeşitli yerlerde geçen olaylardan bahsetmektedir. Her bir yerin taşıdığı anlamlar vardır. Aşağıdaki yerleri cereyan eden olaylarla birlikte açıklayınız.

Hayfa – Tel Aviv – Otobüs – Country Club.

Soru 3: Parçada ‘ Bir kadın, erkeklerden daha güzel aşık olabilir ve erkeklerden daha mükemmel ölebilir’ sözü geçmektedir.

- Delal el-Mağribi’nin aşkı nedir? Ölümündeki mükemmeliyet nedir?

Soru 6: Son paragrafta yazar, uluslararası hukukta ve tutumlardaki çelişkilerden bahsetmiştir. Bunu açıklayınız.

Soru 8: Yazara göre Delal ve arkadaşları ‘Otobüste Cumhuriyet’ devleti kurmuşlardır. Cumhuriyetlerini hangi temeller üzerine kurmuşlardır?

Daha sonra ‘*Parçanın Yorumu*’ başlığı altında şu soru sorulmuştur: ‘ *Parçadaki modernizmi belirleyen unsurlar arasında; dünyanın yeniden dizayn edilmesi gerektiğine dair bütüncül bakış, kaygı, tasvirli anlatım ve kültürel mirasa sırtını dayamak düşünceleri yer almaktadır. Parçaya bağlı kalarak bu konuyu tartışınız.*’

Ardından ‘*Edebi Yapı*’ başlığı altında ‘İfade Üslubu’ ile ilgili 3 soru, ‘Tasvir Üslubu’ ile ilgili 3 soru sorulmuştur.

➤ Derste son olarak ‘Dilbilgisi’ altında Nahiv, Sarf ve İmla alt başlıklarıyla toplam 8 soru yer almıştır.

6. **Derste;** Edebi anlatıma yer verilmiştir.

Edebiyatta Modernizm konusunun öğrenci tarafından daha iyi anlaşılacak pekiştirilmesi amacıyla ünitenin sonunda ‘ Edebi Anlatım’ başlığı altında alıştırmalara yer verilmiştir. Bu alıştırmalar sorularının ilkinde bir şiir parçası sunularak ‘Edebi Yapı’sının modernizm çerçevesinde ele alınması istenmiş, ikinci soruda bazı şiir dizeleri verilerek işlenen

---

¹¹⁶ Nizar Kabbani için bkz. dipnot no 81

parçada ve bu şiirlerde geçen modern araçlarla yeniliği keşfetme arzularının anlatılması istenmiş, son olarak ise ‘ *Arap Şiirinde Modernizm hakkında kanıtlar sunarak bir kompozisyon yazınız* ’ denilerek öğrenciden bir kompozisyon yazısı kaleme alması istenmiştir.

Bu ünite de batı edebiyat ekollerinden ‘Modernizm’in ortaya çıkışı, gelişimi ve Arap edebiyatına etkisi okuma parçası üzerinden klasik diyebileceğimiz bir yöntemle bölümler halinde anlatılmıştır. Ardından kitabın genel ders işleyişinde olduğu gibi ‘Okuma ve Dil Becerileri’ ve ‘Parçanın Yapısı’ başlıkları altında okuma parçasıyla ilgili soru ve alıştırmalara yer verilmiştir.

Edebiyatta Modernizm ile ilgili bilgilerin verildiği ilk dersin ardından gelen dört derse farklı modernist Arap şairleri ve şiirleri konu alınmıştır. Her bir şairin ve eserinin özelliğine göre, farklı soru ve alıştırmalarla dersler işlenmiştir. Son olarak öğrencilerden bir kompozisyon yazmaları istenerek ünite tamamlanmıştır. Bu ünite de diğer ünite ve derslerde olduğu gibi yazılı ve sözlü ifade becerilerini geliştirmeye yönelik soru ve alıştırmalara çokça yer verilmiş, test usulü sorular kullanılmamıştır.

Örnek konular üzerinden yaptığımız inceleme ve değerlendirmenin sonunda şunu söyleyebiliriz:

- Ders kitaplarında Arap Dili ve Edebiyatı konularının yoğun ve sistematik bir biçimde işlenmesine özen gösterilmiştir.
- Genellikle doğrudan konu anlatımı ve soru-alıştırmalar şeklinde alışlagelmiş klasik ders işleme metodunun yanı sıra, öğrencinin derse ilgisi ve merakını uyandıracak sorularla konulara başlama ve aşamalı ders anlatım metodu da uygulanmıştır.
- Derste soru ve alıştırmalar genellikle ‘Okuma ve Dil Becerileri’ ile ‘Parçanın Yapısı: Tematik Yapı, Edebi Yapı’ başlıkları altında yer almıştır.
- Çoğu dersin en sonunda öğrencinin geçmiş yıllarda elde ettiği Arapça dilbilgisi kazanımını kaybetmemesi için ‘Sarf-Nahiv-İmla’ başlıkları altında genel dilbilgisi sorularına yer verilmiştir.
- İncelediğimiz örnek derslerde olmayan test usulü sorular, diğer derslerde yok denecek kadar az kullanılmıştır.

- Dersin içeriğine bağlı olarak kompozisyon soruları, şiir yorumları, şiir müzikalitesi, edebi türler ve ders konusuyla ilgili farklı alıştıırma ve sorulara yer verilmiştir.
- Öğrencinin sözlü ve yazılı ifade becerilerini maksimum düzeyde geliştirmesine yardımcı olacak türden yoruma, tartışmaya ve eleştiriye dayalı ders metodu benimsenmiştir.

Görüldüğü üzere, tezimizin bu bölümünde her bir yıla ait ders kitaplarından seçtiğimiz örnek ünite ve konuların nasıl anlatıldığı ve işlendiğini inceleyip değerlendirdik. Tez başlığımızda ‘Arap Dili ve Edebiyatı Konuları’ ifadesinin kullanılması hasebiyle, başlığa uygun olarak örnek ders konularını seçerken bu konuların edebiyat ve dilbilgisi alanlarında olmasına özen gösterdik. Tezimizin son bölümü olan bir sonraki dördüncü bölümde GEM’lerde Suriyeli öğrencilere okutulan Arapça lise ders kitaplarındaki edebiyat, dilbilgisi ve Belâgat konularının yanı sıra, kitapta adı geçen şair ve yazarlara da ışık tutmaya çalışacağız.

BÖLÜM 4: EDEBİYAT, DİLBİLGİSİ VE BELÂĞAT KONULARI (İNCELEME VE DEĞERLENDİRME)

GEM’lerde okutulan lise dönemi Arapça ders kitaplarındaki konu işleyişlerini örnek dersler üzerinden inceleyip değerlendirdikten sonra, tezimizin bu son bölümünde Arapça lise ders kitaplarındaki ‘Edebiyat Konuları’, ‘Dilbilgisi Konuları’, ‘Belâgat Konuları’nın yanı sıra kitaplarda yer alan ‘Şair ve Edebiyatçılar’a değineceğiz.

4.1. Lise 1 (10.Sınıf) Edebiyat, Dilbilgisi ve Belâgat Konuları

4.1.1. Edebiyat Konuları

Arap Dili ve Edebiyatına giriş bağlamındaki temel bilgilerin Lise 1 Arapça ders kitabında anlatıldığını söylemek mümkündür. Arap Edebiyatının tarihi, amaçları, sanat türleri, kaynakları, ekolleri gibi temel Arap edebiyatı konuları 10. Sınıfta üniteler halinde işlenmiştir.

➤ **Arap Edebiyat Tarihçesine Giriş:** 'Edebiyat Çağları' başlıklı birinci ünite, Arap edebiyatının en belirgin sanatı olan ‘Şiir’ üzerinden Arap edebiyat tarihçesinin anlatıldığını görmekteyiz. Bu ünite, Arap Edebiyat tarihinin temelde beş ayrı döneme ayrıldığından bahsedilmiştir. Bunlar:

1. Cahiliye dönemi: İslamiyet öncesi dönem.
2. İslam dönemi: Hz. Muhammet'ten (s.a.v.)'in ortaya çıkışından Emevi devletinin yıkılışı olan 750 yılına kadar olan ilk döneme ‘İslam dönemi’ adı verilmiştir.
3. Abbasiler dönemi: Bağdat'ın Tatarlar tarafından işgal edildiği 1258 yılına kadar olan dönem.
4. Tatarlar sonrası dönem: Fransa'nın Mısır'a girdiği 1798 yılına kadar olan dönem.
5. Modern dönem: Günümüze kadar ulaşan dönem.

Kitabın ilk ders ünitesinde, sadece ilk üç dönem olan Cahiliye dönemi, İslamiyet’ten Emeviler’in sonuna kadar olan dönem ve Abbasiler dönemi her bir döneme ait bilinen şairlerin eserleri ele alınarak işlenmiştir.

- **Edebiyatta Klasizm Ekolü:** Altıncı ünite; Batı edebiyatından Klasizm ekolü anlatılmıştır. On dokuzuncu yüzyılda Fransa’da ortaya çıkan ekolün, İtalya, İngiltere ve Almanya’ya yayılma serüveninden bahsedilmiş, batıda tiyatro sanatının en belirgin özelliğinin Klasizm olduğu konusu işlenmiştir. Batı klasik edebiyatçılarından Nicolas Boileau’nun ‘Aklı Övme’ (تمجيد العقل) adlı eseri ile Arap klasik edebiyatçılarından Adnan Merdem Bek’in ‘Şam Tarihtir’ (دمشق التاريخ) adlı eseri ele alınmıştır.
- **Arap Edebiyatında ‘Tasvir’ Sanatı:** İkinci ünite edebi sanatlardan Tasvir Sanatı¹¹⁷ konusu ele alınmıştır. Arap şiirinde Tasvir’in önemi anlatılmış, Cahiliye, İslamiyet ve Abbasiler döneminde yazılmış şiirlerde Tasvir’in ön plana çıktığı vurgulanmıştır. Tasvirin; Hayali (Soyut) ve Hissi (Somut) olmak üzere ikiye ayrıldığı örneklerle anlatılmıştır. Bunun yanı sıra, modern edebiyat konularından Hümanizm ve Toplumcu Edebiyat konularından kısaca bahsedilmiştir.
- **Edebiyatta ‘Makale’ Sanatı:** Edebiyat sanatlarından ‘Makale Sanatı’ başlıklı kitabın yedinci ünitesinde, bir edebiyat türü olarak yakın çağda ortaya çıkan ‘Makale’ tanımlanmış ve kendi içerisinde, fikri, bilimsel, edebi, sosyal, tarihi, eleştirel v.s. şeklinde ayrılan makale türlerine değinilmiştir. Ayrıca bilim kurgu edebiyatı konusu işlenmiştir. Edebi makaleye örnek olarak Mihail Nuayme’nin¹¹⁸ ‘Edebiyatçının Onuru’ (شرف الأديب) başlıklı makalesi ele alınmıştır.
- **Edebiyat Kaynakları:** Birinci Dönem Arapça Ders Kitabının son ünitesi olan üçüncü ünite ‘Edebiyat Kaynakları’ konusu işlenmiştir. Sadece klasik Arap edebiyatı değil, batı edebiyatından etkilenmiş modern edebiyat konularından olan Hurafe ve Mitoloji konusu edebiyatın önemli kaynakları arasında sayılarak, ‘Edebiyatın Garip ve Gülünç Hikâyesi’ başlıklı bir okuma parçasıyla konu anlatılmıştır. Sonrasında yine ‘Öcüyle Kavga’ adlı bir mitolojik hikâye parçası klasik edebiyat kaynağı olarak işlenmiştir. Ünite bir edebiyatçının gelenek ve göreneklerden etkilendiği anlatılmış, Ayrıca Arap edebiyatında atasözleri ve

¹¹⁷ Tasvir (Betimleme): Edebî eserlerde doğanın, kişilerin ve nesnelerin ayırıcı özellikleriyle anlatılması, betimleme. Detaylı bilgi için bkz. Hüseyin Elmalı, Tasvir - TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasvir--edebiyat>

¹¹⁸ Mihail Nuayme (1889- 1988): Lübnanlı modern Arap edebiyatçısı. Detaylı bilgi için bkz. İbrahim Türkan, *Mihail Nuayme ve Öyküçlüğü*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Arap Dili ve Belâğatı Bilim Dalı, Y.Lisans Tezi, Konya-2011, s. 38

özdeyişlerin öneminden bahsedilmiştir. Özetle; örf, gelenek, görenek, mitoloji, atasözleri ve özdeyişler gibi dünya edebiyatının, dolayısıyla Arap edebiyatının da kaynaklarını oluşturan olgular incelenmiştir.

- **Yazılı ve Sözlü Edebiyat Becerileri:** Öğrenciye günlük yaşamında yazılı ve sözlü edebiyat becerileri kazandırmak amacıyla 10 uncu sınıf, üçüncü üniteye yazılı edebiyat konularından; ‘Günlük Yazımı’ ve sözlü edebiyat konularından ‘TV programı ve Sempozyum Yönetimi’ konuları işlenmiştir. Dördüncü üniteye, bir başka yazılı edebiyat konusu olan ve öğrencilerin yaşamlarında da ihtiyaç duyacakları ‘Özgeçmiş Yazımı’ konusu anlatılmıştır. Yedinci üniteye ise resmi yazışmanın özellikleri ve nasıl kaleme alındığı anlatılmıştır.
- **Örnek Edebiyat Eserleri:** Lise 1 (10. Sınıf) İkinci Dönem Arapça Ders Kitabının ilk ünitesi olan ‘Edebiyat Eserleri’ başlıklı dördüncü üniteye bir edebiyatçının her şeyden önce duygularıyla insan olduğu ve yaşadığı sosyal ortamdan etkilendiği ana teması işlenmiştir. Bu bağlamda İbnü’l-Mukaffa’nın¹¹⁹ ‘el-Edeb’ül Kebir ve el-Edeb’ül-Sağır’ adlı eseri incelenmiştir. Ardından Bedüzzaman el-Hemedânî’nin¹²⁰ ‘Makamat-ı Hırziyye’ adlı eseri incelenmiştir.

Beşinci üniteye kabile toplumundan hiyerarşik sınıfların olduğu sosyal topluma geçiş yapan Araplarda elit ve yönetici zümreye ithafen yazılan methiyeler konusu ele alınmıştır. Ayrıca gelenekçiler ile yenilikçiler arasında Arap edebiyatı konusuna genel hatlarıyla değinilmiş, Cahiz’in¹²¹ Halife Mutasım’a yazdığı mektup işlenmiştir.

4.1.2. Dilbilgisi ve Belâgat Konuları

Lise 1 (10. Sınıf) Arapça ders kitaplarında ağırlıklı olarak yukarıda bahsettiğimiz edebiyat konuları işlenmesine karşın, dilbilgisi ve belâgat konuları da anlatılmıştır. Her bir ünite de yer alan dilbilgisi konularını şu şekilde sıralayabiliriz.

¹¹⁹ İbnü’l-Mukaffa (ö. 142h/759): İran asıllı mütercim, edip ve kâtip. Detaylı bilgi için bkz. İsmail Durmuş, *İbnü’l-Mukaffa - TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnul-mukaffa>

¹²⁰ Bedüzzaman el-Hemedânî (ö. 398h/1008): Arap edebiyatında makâme türünün ilk örneklerini veren şair ve kâtip. Bkz. Nevzat Aşık, *Bedüzzaman el-Hemedânî - TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bediuzzaman-el-hemedani>

¹²¹ Câhiz: Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz el-Kinânî (ö. 255/869). Arap edebiyatının en büyük nesir yazarlarından ve Mu’tezile kelâmcılarından biri. Cahiz biyografisi için bkz. Ramazan Şeşen, *Câhiz-TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cahiz>

Dilbilgisi konuları:

- Birinci ünite de Te'kîd¹²², İbdal¹²³ ve Harfi Cerler¹²⁴ anlatılmıştır.
- İkinci ünite de isim cümlesinde Mübteda'nın Haber'den önce gelmesinin ve Haber'in Mübteda'dan önce gelmesinin zorunlu olduğu durumlar anlatılmıştır.
- Üçüncü ünite de 'Esmâü'l Ef'al (Fiil İsimler)¹²⁵' bahsi işlenmiştir.
- Dördüncü ünite de Masdar¹²⁶ ve Nisbet Ya'sı¹²⁷ konuları işlenmiştir.
- Beşinci ünite de "أما، لو، لولا" harflerinin anlam ve vazifeleri anlatılmıştır.
- Altıncı ünite de İ'lâl¹²⁸ ile İhtisas¹²⁹ konuları işlenmiştir.
- Yedinci ünite de ise Nefiy La (لا) sı¹³⁰ işlenmiştir.

Görüldüğü üzere Lise 1 (10. Sınıf) ders kitaplarının tüm ünitelerinde dilbilgisi konuları anlatılmıştır.

Belâgat Konuları:

- Birinci ünite de belagât dersine giriş anlamında Fesahat¹³¹ ve Belâgat¹³² hakkında bilgi verilmiştir.

¹²² Te'kîd: Bir kelime veya cümleyi lafız yahut mânaca pekiştiren sözel öğeler anlamında nahiv ve belâgat terimi. İsmail Durmuş, *TDV İslam ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tekit>

¹²³ İbdâl: Arap dilinde ve kıraatlerde bazı kelimelerdeki harf değişimlerini belirten terim. Mehmet Ali Sarı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibdal--arap-dili>

¹²⁴ Harfi Cerler: İsimlerin önlerine gelerek hareketlerini mecrur yapan takılardır. Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, Nu: 153, 7. Basım, İstanbul-2009, s. 332

¹²⁵ Esmâü'l Ef'al (Fiil İsimler): Arapçada fiil manası ifade eden, ancak fiil gibi tasrif edilmeyen isimlerdir. Bkz. Mustafa Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Sarf*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, Nu: 85, 8. Basım, İstanbul-2009, s. 409

¹²⁶ Mastar için bkz dipnot no 66

¹²⁷ İsm-i Mensub olarak da adlandırılan Nisbet Ya'sı; Bir yere, bir aileye, bir mesleğe, bir din veya mezhebe yahut herhangi bir şeye mensub olmayı bildiren, isimden türeyen ve sonu ya (ي) lı biten isimlerdir. Bkz. Mustafa Meral Çörtü, s. 489

¹²⁸ İ'lâl (الإعلال): Sarf ilminde, telaffuzda kolaylık için 'illet harfleri diye isimlendirilen vâv, yâ ve elif (و-ي-ا)'ten birinin başka bir 'illet harfine dönüştürülmesi, harekesinin atılması veya mâkablinde bulunan sâkin harfe aktarılması suretiyle sâkin kılınması ya da bizzat harfin atılması şeklinde yapılan değişiklikler İ'lâl olarak tanımlanır. Detaylı anlatım için bkz. Mehmet Akıncı ve Ramazan Demir, *Fiillerde İ'lâl*, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2018/1 yıl: 9 cilt: IX sayı: 19, s. 150

¹²⁹ İhtisas için bkz Örnek Ders: 'İhtisas' s. 47, Detaylı bilgi için bkz. Çörtü, s. 280.

¹³⁰ Nefiy La (لا) sı: La'nın İsmi veya Cinsinin Hükümünü Nehyeden La şeklinde de adlandırılır. Kendinden sonra gelen isimle umumi olumsuzluk bildirir. Geniş bilgi için bkz. Çörtü, s. 72

¹³¹ Fesahat: Sözü'n kusursuz ve açık olması anlamında belâgat terimi. Mustafa Çuhadar, *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/fesahat>, Bolelli s. 12

¹³² Belâgat: Edebiyat kaideleri ve edebî sanatlarla ilgili meânî, beyân ve bedîi içine alan ilim dalı. Hulusi Kılıç, *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/belagat>, Nurettin Bolelli, *Belâgat*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, Nu 72, 7. Baskı, İstanbul – 2012, s. 27

- Sonrasında Teşbih¹³³, İstiare¹³⁴, Teşri¹³⁵, Cinaz¹³⁶, Hüsni Taksim¹³⁷ ve Tıbak¹³⁸ konularına değinilmiştir.
- İkinci ünite de Tasvir¹³⁹ konusu anlatılmıştır.
- Beşinci ünite de Meani ilminden İstifham¹⁴⁰ konusu işlenmiştir.
- Yedinci ünite de ise Meani ilminden Nida¹⁴¹ konusu anlatılmıştır.

Lise 1 (10.Sınıf) Arapça lise ders kitaplarında sadece birinci, ikinci, beşinci ve yedinci ünitelerde belâgat konularına yer verilmiştir.

4.1.3. Şair ve Yazarlar

Şairler: Lise 1 (10. Sınıf)'ta Arap edebiyatı denildiğinde ilk akla gelen ‘Arap Şiirleri’ konusu şairler üzerinden ele alınmıştır. Bu bağlamda şu şair ve eserlerine yer verilmiştir:

- Cahiliye dönemi (İslamiyet öncesi) şiirlerden bahsedilirken Cahiliye şairlerinden Züheyr bin Ebû Sûlmâ¹⁴² ve ' رحيل الأحبة ' (Sevgililerin Göçü) adlı Muallakası¹⁴³ işlenmiştir.
- İslam dönemi şairlerinden Peygamberimizin (s.a.v.) şairi Hassan bin Sabit¹⁴⁴'ten bahsedilmiş ve şiirlerinden kesitler sunulmuştur.

¹³³ Teşbih: Beyân ilminde iki veya daha fazla şeyin bir vasıfta ortak olduğunu ifade eden terim. İsmail Durmuş, *TDV İslam Ansiklopedisi*, [tps://islamansiklopedisi.org.tr/tesbih—edebiyat](https://islamansiklopedisi.org.tr/tesbih—edebiyat), Bolelli s. 34

¹³⁴ İstiare: İlgisi benzeşme olan en önemli mecaz türü ve edebî sanat. İskender Pala ve İsmail Durmuş, *TDV İslam ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/istiare>, Bolelli s. 82

¹³⁵ Teşri: Kasidede asıl vezin ve kafiye sisteminin yanı sıra başka vezin ve kafiyeyle de yer vermek anlamında bedî' terimi. Daha fazla bilgi için bkz. Haili İbrahim Kaçar, Teşri'-TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tesri>

¹³⁶ Cinaz: Belâgatın bedî' kısmında yer alan bir söz sanatı. Daha fazla bilgi için bkz. Hulusi Kılıç ve Kazım Yetiş, *Cinaz- TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cinaz>

¹³⁷ Taksim: Bir Bedî' terimi olarak; iki veya daha fazla parçası olan bir şeyi zikredip daha sonra bu parçaların her birini tayin ve tahsis yoluyla belirtmek suretiyle aralarındaki ilgiyi ortaya koyma sanatıdır. Bkz. Nusrettin Bolelli, *Belâgat*, s. 507

¹³⁸ Tıbak: Bir Bedî' terimi olarak; hakikat olsun, mecaz olsun iki zıt manayı bir arada zikretmeye Tıbak denir. Bkz. Nusrettin Bolelli, *Belâgat*, s. 469

¹³⁹ Tasvir için bkz. dipnot no 117

¹⁴⁰ İstifham: Daha önce bilinmeyen bir şey hakkında bilgi istemektir. Geniş bilgi için bkz. Nusrettin Bolelli, s. 263

¹⁴¹ Nida: Sözü söyleyen kişinin muhatabından kendine yönelmesini istemesidir. Detaylı bilgi için bkz. Nusrettin Bolelli, s. 297

¹⁴² Züheyr B. Ebû Sûlmâ (ö. 609): Muallaka şairi. Biyografisi için bkz. Süleyman Tülüçü, *Züheyr B. Ebû Sûlmâ – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zuheyr-b-ebu-sulma>

¹⁴³ Muallakât: Câhiliye döneminde yedi (veya on) şaire ait seçkin kaside koleksiyonuna verilen ad. Bkz. Süleyman Tülüçü, *Muallakat – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/muallakat>

¹⁴⁴ Hassan bin Sabit (ö. 680) : Hz. Peygamber'in şairi olarak tanınan sahâbî. Bkz. Hüseyin Elmalı, *Hassân b. Sâbit – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hassan-b-sabit>

- Abbasiler dönemi işlenirken bilinen şairlerinden Ebu't-Tayyib el-Mütenebbi¹⁴⁵ ve " النفس الأبية " başlıklı şiiri ele alınmıştır.
- Arap Edebiyatında Tasvir konusu anlatılırken, İbn Hânî el-Endelüsî¹⁴⁶ ve " الطبيعة " (Baştan Çıkaran Doğa) adlı Tasvir Şiiri sunulmuştur.
- Humanizm ve Toplumcu Edebiyata değinildiğinde, Bedevi el-Cebel'in¹⁴⁷ divanından 'Garip Bülbul' (البلبل الغريب) şiiri örnek olarak işlenmiştir.
- Edebiyat kaynakları konusu anlatılırken Cahiliye şairlerinden Amr bin Külsûm¹⁴⁸ ve şiirlerinden örnekler sunulmuştur.
- Edebiyatta 'Yenilikçi Akım' anlatılırken Abbasiler dönemi şairlerinden Ebû Temmâm¹⁴⁹ ve şiirlerine yer verilmiştir.
- Edebiyatta 'Gelenekçi Akım' bahsinde ise yine Abbasiler dönemi şairlerinden 'el-Buhteri' den¹⁵⁰ örnekler verilmiştir.
- Aylak Şairler ile Atlı Prenslerin şiirleri konusu işlenirken, Cahiliye şairlerinden Amr bin Berrak'ın¹⁵¹ 'Aylaklar Şiiri' işlenmiştir.
- Edebiyatta Klasizm konusu işlenirken Fransız şair Nicolas Boileau¹⁵² ve 'Akıllı Övmek' adlı şiiri işlenmiştir.

¹⁴⁵ El-Mütenebbi için bkz. dipnot no 78

¹⁴⁶ İbn Hânî el-Endelüsî (ö. 362/973): Fâtımî Halifesi Muiz-Lidînillâh'ın saray şairi. Daha fazla bilgi için bkz. M. Faruk Toprak, *İbn Hânî-TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-hani>

¹⁴⁷ Bedevi el-Cebel: Suriyeli şair. Hayatı hakkında bkz. Abdurrahman Özdemir, *Suriyeli Şair Bedevî El-Cebel Ve "Elli Yaş" Adlı Şiiri*, Sakarya üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi 11 / 2005, s. 31-50

¹⁴⁸ Amr b.Külsûm (ö. 584): Ebû'l-Esved (Ebû Abbâd) Amr b. Külsûm b. Mâlik. Muallaka şairlerindendir. Detaylı bilgi için bkz. Muharrem Çelebi, *Amr b. Külsûm – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/amr-b-kulsum>

¹⁴⁹ Ebû Temmâm için bkz. dipnot no 77

¹⁵⁰ Velid bin Ubeyd el-Buhteri (206-284h): Abbasi dönemi şairlerindendir. Detaylı bilgi için bkz.

<https://weziwezi.com/من-هو-البحثري/>

¹⁵¹ Amr bin Berrak: Cahiliye dönemi şairlerindendir. Detaylı bilgi için bkz. <http://al-hakawati.la.utexas.edu/2011/12/28/2-عمرو-بن-براق->

¹⁵² Nicolas Boileau (1636-1711): Fransız şair ve eleştirmen. Klasizmin kurucusu olarak kabul edilir. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.turkedebiyati.org/boileau.html>

- Yine Klasizm konusu içerisinde Arap şairlerden Adnan Merdüm Bek¹⁵³ ve ‘ Şam Tarihtir’ adlı şiiri ele alınmıştır.

Yazarlar: Şair ve şiirlerin dışında eski ve yeni birçok yazarın eserlerinden farklı parçalar ünite konuları içerisinde işlenmiştir. Bunlar arasında en dikkat çekenlerini şunlardır:

- Abdullah İbnü’l-Mukaffa¹⁵⁴ ve ‘el-Edeb’ül Kebir ve el-Edeb’ül-Sağır’ adlı eseri.
- Bedüzzaman el-Hemedânî¹⁵⁵ ve ‘Makamat-ı Hırziyye’ adlı eseri.
- Tevfik el-Hakîm¹⁵⁶ ve ‘Ezeli Edebiyat’ adlı eseri.
- Cahiz¹⁵⁷ ve Halife Mu’tasım’a yazdığı mektubu.
- Mihail Nuayme¹⁵⁸ ve ‘Edebiyatçının Şerefi’ adlı eseri.
- Tiyatro yazarı Sadullah Vennus¹⁵⁹ ve ‘Ey zamanın kralı Fil’ adlı tiyatro eseri.

4.2. Lise 2 (11. Sınıf) Edebiyat, Dilbilgisi ve Belâgat Konuları

4.2.1. Edebiyat Konuları

Daha önce de ifade edildiği üzere Lise 2 (11. Sınıf) ve Lise 3 (12. Sınıf), Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri olarak iki ayrı dala ayrılmaktadır. Sosyal Bilimler Arapça ders kitabı, ünite sayısı, konu alıştırmaları ve hacmi bakımından Fen Bilimleri Arapça ders kitabından daha geniş ve kapsamlıdır. Tezimizin üçüncü bölümünde örnekler üzerinden bu farklılıklara değinmiştik. Dolayısıyla burada daha geniş olan Sosyal Bilimler Arapça ders kitabının konularını değerlendireceğiz ve aynı zamanda Fen Bilimleri Arapça kitabıyla arasındaki ünite ve konu farklılıkları varsa bunlara işaret edeceğiz.

¹⁵³ Adnan Merdüm Bek (1917-1988): Suriyeli şair ve tiyatrocı. Detaylı bilgi için bkz. https://www.marefa.org/عنان_مردم_بك

¹⁵⁴ Abdullah İbnü’l-Mukaffa (ö. 142/759): İran asıllı mütercim, edip ve kâtip. Detaylı bilgi için bkz. İsmal Durmuş, *İbnü’l-Mukaffa -TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnul-mukaffa>

¹⁵⁵ Bedüzzaman el-Hemedânî için bkz. dipnot no 120

¹⁵⁶ Tevfik el-Hakîm (1902 – 1987): Mısırlı oyun yazarı, romancı. Detaylı bilgi için bkz. Şükran Fazlıoğlu, *Tevfik el-Hakîm – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tevfik-el-hakim>

¹⁵⁷ Cahiz için bkz. dipnot no 121

¹⁵⁸ Mihail Nuayme için bkz. dipnot no 118

¹⁵⁹ Sadullah Vennus (1941 - 1997): Suriyeli tiyatro yazarı. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.arageek.com/bio/saadallah-wannous>

- **Arap Şiirinde Müzikalite:** Hem Sosyal Bilimler hem de Fen Bilimleri Arapça ders kitaplarının ilk ünitesi ‘Arap Şiirinde Müzikalite’ konusudur. Bu ünite de şiirin hece ölçüsünden yani aruzdan farklı olarak daha çok batı edebiyatından Arap edebiyatına geçmiş olan Şiirde ses ahengi ve dinleyicide bıraktığı etkiyi ortaya koyan müzikaliteden bahsedilmiş, eski ve yeni şiirlerde müzikalite konusu işlenmiştir.
- **Yazılı ve Sözlü Edebiyat Becerileri:** Örnek şiir üzerinden işlenen konunun yanı sıra, konferans sunumu ile ilgili detaylı bir anlatım dersi, okuma parçası ve güzel yazılı anlatımla ilgili bir derse birinci ünite de yer verilmiştir. Üçüncü ünite de ‘Seminer Yönetimi’ ile ilgili bilgilerin yanı sıra edebi makale incelemesi yapılmıştır. Fen Bilimleri Arapça ders kitabının üçüncü ünitesinde ise ‘Seminer Yönetimi’ yerine, ‘Münazara’ ile ilgili bir derse yer verilmiştir. Altıncı ünite de kalıp yazılardan bir ‘Rapor’ un nasıl kaleme alındığı konusu anlatılmıştır.
- **Edebiyatta Romantizm Ekolü:** Üçüncü ünite de Fransız devrimi sonrası Klasizme tepki olarak Avrupa’da ortaya çıkan batı edebiyat ekollerinden Romantizm anlatılmıştır. Nesir ve Şiir eserlerde Romantizmin etkileri incelenmiştir. La Martine’nin¹⁶⁰ ‘Yalnızlık’ adlı romantik şiiri ile Lübnanlı şairler İlyas Ebu Şebeke¹⁶¹ ve İliyya Ebu Madi’nin¹⁶² romantik şiirleri ve Suriyeli şair Ömer Ebu Rişe’nin¹⁶³ ‘Kartal’ adlı romantik şiirleri işlenmiştir.
- **Bilim ve Edebiyat:** Fen Bilimleri Arapça ders kitabında ‘Romantizm’ konusu işlenmemiş, onun yerine ‘Bilim ve Edebiyat’ konusu üçüncü ünite de ele alınmıştır. Bilim ile Edebiyat arasındaki müspet ve menfî ilişkinin ele alındığı ünite de, bilime önem veren ve eserlerinde bilimsel gelişmelerden ilham alan şairlerden Cemil Sıdkı Zehavi’nin¹⁶⁴ ‘Akıl Turizmi’ adlı şiiri işlenmiştir.

¹⁶⁰ Alphonse de Lamartine (1790 - 1869): Fransız şair ve devlet adamı. Fransız yazar, şair ve politikacı. Graziella, Göl, Şairane Düşünceler gibi kitapları romantik edebiyatın en ünlü yapıtları arasına girmiş bir edebiyatçıdır. Bkz. <https://www.turkedyebiyati.org/lamartine.html>

¹⁶¹ İlyas Ebu Şebeke (1903-1947): Lübnanlı Şair. Bkz.

<http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=ssd&shid=457>

¹⁶² İliyya Ebu Madi (1889-1957): Mehcer edebiyatına mensup Lübnanlı şair, yazar ve gazeteci. Bkz. Şükran Fazlıoğlu, *Ebu Mâdi, İliyyâ – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-madi-iliyya>

¹⁶³ Ömer Ebu Rişe (1910-1990): Suriyeli şair. Hayatı hakkında detaylı bilgi için bkz. İbrahim Usta, *Bir Bürokrat Şair Ömer Ebu Rişe*, Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2, Cilt 2, Sayı 1, Bahar 2016 s.79

¹⁶⁴ Cemil Sıdkı Zehavi (1863-1936): Iraklı düşünür, şair, edip ve yazar. Bkz. Philip Charles Sadgrove, *Zehavî – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zehavi>

- **Roman ve Hikâye:** ‘Roman ve Hikâye’ başlıklı bu ünite yalnızca Sosyal Bilimler Arapça ders kitabında okutulmakta olup, Fen Bilimlerinde yer almamaktadır. Edebiyatta Roman ve Hikâyenin anlatıldığı ünite, ‘Modern Arap Edebiyatında Hikaye’ başlıklı bir anlatım ile kısa hikaye nasıl yazılır derslerine yer verilmiş ve bir hikaye parçası işlenmiştir. Ayrıca bir hikâyenin sunum tekniği hakkında bilgi verilmiş, Hasan Hamit’in¹⁶⁵ ‘O Güzel Kadın’ romanı ile ‘Binbir Gece Masalları’ndan parçalar işlenmiştir.
- **Arap Edebiyatında Etkileşim:** ‘Etkileşim’ başlıklı Sosyal Bilimler Arapça ders kitabının beşinci ünitesi, Fen Bilimleri Arapça ders kitabının dördüncü ünitesidir. Arap edebiyatının etkilendiği ve etkilediği durumlar anlatılmıştır. Bu bağlamda çağımız meselelerinden olan küreselleşme konusu ‘Global Olma ve Globalleşme Arasında Karşılaştırmalı Edebiyat’ başlığı altında işlenmiştir.
- **Arap Şiirinde Gazel:** ‘Arap Şiirinde Gazel’ başlıklı Sosyal Bilimler Arapça ders kitabının altıncı ünitesi, Fen Bilimleri Arapça ders kitabının beşinci ünitesidir. Arap Edebiyatında önemli bir yere sahip Gazel’in anlatıldığı bu ünite Kays bin el-Mülevvâh’in¹⁶⁶ ‘Leyla’ sı ile Ebu Firas el-Hamdani’nin¹⁶⁷ ‘Kasvet gözyaşında seni gördüm’ adlı gazellerine yer verilmiştir.
- **Arap Edebiyatında Yenilikçi Akım:** ‘Arap Edebiyatında Yenilikçi Akım’ başlıklı Sosyal Bilimler Arapça ders kitabının yedinci ünitesi, Fen Bilimleri Arapça ders kitabının altıncı ve son ünitesidir. Bu ünite, içinde bulundukları toplumun sıkıntılarının giderilmesi adına yenilikçilik ve devrim çağrılarında bulunan edebiyatçılardan Şair Ebu’l Kasım eş-Şabbi¹⁶⁸, yazar Mustafa Lütfi el-Menfeluti¹⁶⁹,

¹⁶⁵ Hasan Hamit (1955): Suriyeli roman yazarı. Bkz. <http://www.kataranovels.com/novelist/حسن-حميد/>

¹⁶⁶ Kays b. el-Mülevvâh: Leylâ ve Mecnûn adlı aşk hikâyesindeki erkek kahramanın lakabı. Bkz. İsmail Durmuş, *Mecnûn – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mecnun--edebiyat>

¹⁶⁷ Ebu Firas el-Hamdani (ö. 357/968): Hamdânî hânedanına mensup Arap şairi ve kumandanı. Bkz. Mustafa Kılıçlı, *Ebû Firâs el-Hamdânî – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-firas-el-hamdani>

¹⁶⁸ Ebu’l Kasım eş-Şabbi (1909-1934): Tunuslu şair ve edip. Bkz. Süleyman Tülücü, *Şâbbî- TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sabbi>

¹⁶⁹ Mustafa Lütfi el-Menfeluti (1876-1924): Mısırlı yazar ve şair. Bkz. İsmail Durmuş, *Menfelûtî, Mustafa Lutfî – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/menfeluti-mustafa-lutfi>

edebiyatçı Mihail Nuayme¹⁷⁰ ve Taha Hüseyin¹⁷¹ gibi yenilikçi akımın ünlü şair ve edebiyatçılar ile eserlerine yer verilmiştir.

- **Biyografi:** Sosyal Bilimler Arapça ders kitabının son ünitesi olan sekizinci ünite, edebi eserleriyle topluma ve tarihe mal olmuş ünlü isimlere ait biyografilerin önemi ve nasıl incelenmesi gerektiği hakkında bilgiler sunulmuştur. Örnek olarak Ebu'l-Ala el-Maarri'nin¹⁷² biyografisi ünite boyunca, bilinen eserleri üzerinden genişçe işlenmiştir.

4.2.2. Dilbilgisi ve Belâgat Konuları

Dilbilgisi Konuları:

- Altıncı ünite İstifham Kem'i (كم الاستفهامية) ile Haber Kem'i (كم الخبرية) anlatılmıştır.

Belâgat Konuları:

- Altıncı ünite İtnâb (الإطناب)¹⁷³ konusu anlatılmıştır.

Görüldüğü üzere Lise 2 (11.Sınıf) Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Arapça ders kitaplarında altıncı ünitenin dışındaki ünitelerde herhangi bir dilbilgisi ya da belâgat konusu anlatılmamıştır. Buna karşın öğrencinin önceki yıllarda öğrendiği dilbilgisi konularını unutmaması adına, her ünite 'Sarf, Nahiv ve İmlâ' başlıkları altında dilbilgisi soru ve alıştırmalarına yer verilmiştir.

4.2.3. Şair ve Yazarlar

Lise 2 (11. Sınıfta) işlenen edebiyat konularına bağlı olarak daha çok son dönem şair ve yazarlar ile eserlerinden parçalara yer verilmiştir.

Şairler: Göze çarpan en bariz şairler şunlardır.

¹⁷⁰ Mihail Nuayme için bkz. dipnot no 118

¹⁷¹ Taha Hüseyin (1889-1973): Mısırlı düşünür, edebiyatçı ve eleştirmen. Bkz. Şükran Fazlıoğlu, *Tâhâ Hüseyin – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/taha-huseyin>

¹⁷² Ebu'l-Ala El-Maarri (ö. 449/1057): Meşhur Arap filozof ve şairi. Bkz. Sahbân Halîfât, *Ebü'l-Alâ el-Maarri – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebul-ala-el-maarri>

¹⁷³ İtnâb: Sözü uzatmak anlamına gelmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Nusrettin Bolelli, s 366

- Arap Şiirinde ‘Müzikalite (Müzikal Şiir)’ konusu işlenirken Cahiliye dönemi şairlerinden Ümeyye b. ebü’s-Salt¹⁷⁴ ve ‘Baba Acısı’ adlı şiiri ele alınmıştır.
- Arap şiirinde Vatan konusu işlenirken Hayrettin Zirikli¹⁷⁵ ve ‘Necva’, Mahmut Derviş¹⁷⁶ ve ‘Filistinli Bir Aşık’ adlı vatan şiirleri ele alınmıştır.
- Romantizm konulu derste Lamartine¹⁷⁷ ve ‘Yalnızlık’ adlı romantik şiiri ile Lübnanlı şairler İlyas Ebu Şebeke¹⁷⁸ ve İliyya Ebu Madi’nin¹⁷⁹ romantik şiirleri ve Suriyeli şair Ömer Ebu Rişe’nin¹⁸⁰ ‘Kartal’ adlı romantik şiiri işlenmiştir.
- ‘Edebiyatı Etkileşim’ dersinde Abbasiler döneminin ünlü şairlerinden el-Buhteri¹⁸¹ ve şiirleri anlatılmıştır.
- ‘Arap Şiirine Gazel’ başlıklı derste Emeviler döneminin meşhur şairlerinden Kays bin el-Mülevvah¹⁸² ve ‘Leyla’ adlı gazeli ile Abbasiler dönemi şairlerinden Ebu Firas el-Hamdani¹⁸³ ve ‘Kasvet gözyaşında seni gördüm’ adlı gazeline yer verilmiştir.
- Arap Edebiyatında Yenilikçilik dersinde ise Tunuslu Şair Ebu’l Kasım eş-Şabbi¹⁸⁴ ve ‘Ölü Dünya’ adlı şiiri işlenmiştir.
- Biyografi dersinde ünlü Arap şairi Ebu’l-Ala el-Maarri’nin¹⁸⁵ biyografisine ve şiirlerine uzunca yer verilmiştir.

Yazarlar: Yazarlardan şu kişilere ve eserlerinden bölümlere yer verilmiştir:

¹⁷⁴ Ümeyye b. ebü’s-Salt (ö. 8/630 [?]): Hikmetli sözleriyle tanınan Cahiliye dönemi Arap şairi. Detaylı bilgi için bkz. Zülfikar Tüccar, *Ümeyye b. ebü’s-Salt- TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/umeyye-b-ebus-salt>

¹⁷⁵ Hayrettin Zirikli için bkz. dipnot no 93

¹⁷⁶ Mahmut Derviş için bkz. dipnot no 60

¹⁷⁷ Alphonse de Lamartine için bkz. dipnot no: 152

¹⁷⁸ İlyas Ebu Şebeke için bkz. dipnot no: 153

¹⁷⁹ İliyya Ebu Madi için bkz. dipnot no: 162

¹⁸⁰ Ömer Ebu Rişe için bkz. dipnot no: 155

¹⁸¹ el-Buhteri için bkz. dipnot no 148

¹⁸² Kays bin el-Mülevvah için bkz. dipnot no: 158

¹⁸³ Ebu Firas el-Hamdani için bkz. dipnot no: 159

¹⁸⁴ Ebu’l Kasım eş-Şabbi için bkz. dipnot no: 168

¹⁸⁵ Ebu’l-Ala el-Maarri’nin için bkz dipnot no 165

- Romantizm konusu işlenirken Selame Musa'nın yazılarından örnek verilmiştir. Makale konusu işlenirken Şakir Mustafa'nın 'Gerçek Şan' adlı makalesi işlenmiştir.
- Hikâye ve Roman dersinde Suriyeli Roman ve Hikaye yazarı Dr. Abdusselam el-Uceyli (1918-2006) bir hikaye eserinden bir bölüm işlenmiştir.
- Edebiyat Etkileşim dersinde İngiliz edebiyatından esinlenen Mısırlı yazar ve şair Ahmed Şevki¹⁸⁶ (1868 – 1932) ve 'Cleopatra'nın Ölümü' adlı tiyatro eseri işlenmiştir.
- Arap edebiyatında yenilikçi akımın anlatıldığı üniteye ise yazar Mustafa Lütfi el-Menfeluti¹⁸⁷, edebiyatçı Mihail Nuayme¹⁸⁸ ve Taha Hüseyin¹⁸⁹ gibi yenilikçi akımın ünlü isimler ve eserlerinden parçalara yer verilmiştir.

4.3. Lise 3 (12.Sınıf) Edebiyat, Dilbilgisi ve Belâgat Konuları

4.3.1. Edebiyat Konuları

Sosyal Bilimler ve Fen Bilimlerin son sınıfı olan Lise 3 (12.Sınıf) Edebiyat konularını şu şekilde sıralayabiliriz.

- **Edebiyat ve Toplumcu Meseleler:** Toplumcu meselelerin yazar ve şairler tarafından edebi olarak anlatımına değinilen birinci üniteye, toplumcu şairlerden Muhammed el-Furati'nin¹⁹⁰ 'Zamanda Ne Çok İbret Var!', Muhammed Mehdi el-Cevahiri'nin¹⁹¹ 'Gençlik ve Medeniyet' ve Vasfi Kurunfuli'nin¹⁹² 'Soru Büyüdü' adlı eserleri işlenmiştir. Ayrıca Ahmed Emin'in¹⁹³ 'Toplumsal Eğitim' başlıklı edebi yazısının da işlendiği üniteye, 'Edebiyat ve Toplum' konulu bir okuma parçasına yer verilmiştir.

¹⁸⁶ Ahmed Şevki (1868-1932): Son devir Arap şairlerinin en meşhuru. Bkz. Ramazan Şeşen, *Ahmed Şevki-TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-sevki>

¹⁸⁷ Mustafa Lütfi el-Menfeluti için bkz. dipnot no: 169

¹⁸⁸ Mihail Nuayme için bkz. dipnot no 118

¹⁸⁹ Taha Hüseyin için bkz dipnot no 171

¹⁹⁰ Muhammed el-Furati (ö.1978): Suriyeli şair. Bkz. <https://www.albayan.ae/paths/books/2009-12-19-1.504023>

¹⁹¹ Muhammed Mehdi el-Cevahiri (ö 1997): Iraklı şair. Bkz. https://www.marefa.org/محمد_مهدي_الجواهري

¹⁹² Vasfi Kurunfuli (ö. 1971): Suriyeli şair. Bkz. <https://www.zamanalwsl.net/news/article/51074/>

¹⁹³ Ahmed Emin (1886-1954): Mısırlı mütefekkir, medeniyet tarihçisi ve yazar. Bkz. Hulusi Kılıç, Ahmed Emîn-TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-emin>

- **Arap Edebiyatında Hümanizm:** ‘Arap Edebiyatında Hümanist Yönelim’ başlıklı ikinci ünite Arap edebiyatında hümanist eğilimden bahsedilmiş, İliyya Ebu Madi’nin¹⁹⁴ ‘Hayat Felsefesi’, Muhammed el-Feyturi’nin¹⁹⁵ ‘Afrika Müzikleri’ ve Semih el-Kasım’ın¹⁹⁶ ‘Yol’ adlı hümanist şiirleri ele alınmıştır. Edebi metin olarak ise Gade es-Semman’ın¹⁹⁷ ‘Kafamı Kurcalasalar El Koyarlar!’ adlı yazısı incelenmiştir.
- **Edebiyat ve Ütopya:** ‘Edebiyat ve Ütopya’ başlıklı üçüncü ünite, gelecekle ilgili hayal ve beklentilerin Arap edebiyatında da yerini aldığından bahsedilmiş ve bir okuma parçası üzerinden geniş konu anlatımına yer verilmiştir. Modern Arap şairlerinden Nazik el-Melaike’nin¹⁹⁸ ‘Kaybolan Ütopya’ ve Emel Dunkul’ın¹⁹⁹ ‘Yemame’nin Mavisinde Ağlamak’ adlı ütöpik şiirleri işlenmiştir. Ayrıca Çekoslovak yazar Karel Çapek’in²⁰⁰ ‘Rossum’un Evrensel Robotları’ adlı eserinden iki bölüm işlenmiştir.
- **Edebiyatta Realizm ve Sembolizm:** Sosyal Bilimler Arapça ders kitabının dördüncü ünitesi ‘Edebiyat Ekolleri’ başlığını taşımaktadır. Edebiyat ekollerinden Realizm ve Sembolizmin anlatıldığı bu ünite, Zeki Konsol’un²⁰¹ ‘İnşaat İşçisi’, Said Akl’ın²⁰² ‘Gözlerinde mi’ ve Halil Havi’nin²⁰³ ‘Köprü’ adlı şiirleri işlenmiştir.
- **Edebiyatın Önemi:** Fen Bilimleri Arapça ders kitabının dördüncü ünitesi ‘Edebiyat Çalışmaları’ başlığını taşımaktadır. Bu ünite aynı zamanda Sosyal Bilimler Arapça ders kitabının son ünitesidir. Arap edebiyatının öneminden bahsedilen bu ünite,

¹⁹⁴ İliyya Ebu Madi için bkz. dipnot no 162

¹⁹⁵ Muhammed El-Feyturi(1930-2015): Sudanlı şair. Bkz. <https://alarab.co.uk/-شاعر-تقلب-بين-محمد-الفيتوري>

¹⁹⁶ Semih el-Kasım (1939-2014): Filistinli şair. Bkz. <https://weziwezi.com/نبذة-عن-الشاعر-سميح-القاسم/>

¹⁹⁷ Gade es-Semman (d.1942) : Suriyeli yazar, gazeteci ve romancı. Bkz. <https://www.magltk.com/ghada-al-samman/>

¹⁹⁸ Nazik el-Melaike (1923-2007): Iraklı şair. Bkz. <http://gazetekarinca.com/2018/01/arap-siirinde-devrim-yaratan-ataerkiyi-reddeden-bir-kadin-nazik-al-malaika/>

¹⁹⁹ Emel Dunkul: Filistinli şair. Bkz. Faruk Bozgöz, Filistin ve İki Şair – Emel Dunkul, Mahmut Derviş, Araştırma Yayınları, Ankara 2004, s 63-90

²⁰⁰ Karel Çapek (1890-1938): Çekoslovak yazar. Bkz. <https://www.turkedebiyati.org/karel-capek/>

²⁰¹ Zeki Konsol (1916 – 1994): Suriyeli şair. Bkz. <http://doc-dc.gov.sy/vauther.aspx?id=7>

²⁰² Said Akl (1911-2014): Lübnanlı şair. Bkz. <https://www.arageek.com/bio/said-akl>

²⁰³ Halil Havi (1919-1982): Lübnanlı şair. Bkz. <http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=ssd&shid=130>

Celal Faruk Eş-Şerif'in²⁰⁴ 'Edebiyat Sorumluluğu', Abdurrahman Eş-Şerkavi'nin²⁰⁵ 'Delikanlı Mehran' adlı drama eseri ve Ebü'l-Ferec el-İsfahânî'nin²⁰⁶ 'el-Agani' adlı kitabı önemli edebiyat çalışmaları olarak ele alınmıştır.

- **Edebiyatta Modernizm:** 'Modernizm' başlıklı beşince ünite yalnızca Sosyal Bilimler Arapça ders kitabında yer almaktadır. Arap edebiyatında Modernizm'in anlatıldığı ünite, Bedr Şakir Es-Seyyab'ın²⁰⁷ 'Körfeze Yabancı', Salah Abdussabbur'un²⁰⁸ 'Bir Şairin Günlükleri' ve Adonis'in²⁰⁹ 'Ufkum Vaattir' adlı şiirleri işlenmiştir. 'İmruulkays ve Ebu Nüvas'a göre Modernizm' başlıklı bir okuma parçasının da yer aldığı ünite, Nizar Kabbani'nin²¹⁰ 'Otobüste Cumhuriyet' adlı yazısı incelenmiştir.
- **Edebiyat, Sanat ve Medya:** Edebiyat, Sanat ve Medya, konusu Sosyal Bilimler Arapça ders kitabının altıncı ünitesi, Fen Bilimleri Arapça ders kitabının beşinci ünitesidir. Çağımızda edebiyat, sanat ve medyanın benzer karakterlerle birbirlerini tamamladığı ve belli yerlerde ayrıştığı düşüncesinin anlatıldığı ünite, sanatla edebiyatın mezcettiğine örnek olarak İbn Hamdis es-Sıkkılı'nın²¹¹ 'İnci Sarayı', Ebu'l Kasım eş-Şabbi'nin²¹² 'Sanatçı Olmak' ve Ahmed Veledi Abdulkadir'in²¹³ 'Sanat Tüyü' adlı şiirleri işlenmiştir.
- **Edebiyat Eleştirisi ve Metotlar:** 'Edebiyat Eleştirisi ve Metotları' başlıklı Sosyal Bilimler Arapça ders kitabının yedinci ünitesi, Fen Bilimleri Arapça ders kitabının altıncı ve son ünitesidir. Edebiyat eleştirisi ve yöntemleri hakkında bilgilerin verildiği

²⁰⁴ Celal Faruk Eş-Şerif (1925 – 1983): Suriyeli edebiyatçı ve yazar. Detaylı bilgi için bkz.

https://www.alazmenah.com/?page=show_det&category_id=21&id=115336

²⁰⁵ Abdurrahman eş-Şarkavi (1920 – 1987): Mısırlı edebiyatçı, yazar ve şair. Detaylı bilgi için bkz. <https://ktaab.com/authors/عبد-الرحمن-الشرقاوي/>

²⁰⁶ Ebü'l-Ferec el-İsfahânî (897-967): el-Eğânî adlı eseriyle tanınan Arap tarihçisi ve edibi. Detaylı bilgi için bkz. Hulusi Kılıç, *Ebü'l-Ferec el-İsfahânî - TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebul-ferec-el-isfahani>

²⁰⁷ Bedr Şakir Es-Seyyab için bkz. dipnot no 59

²⁰⁸ Salah Abdussabbur için bkz. dipnot no 105

²⁰⁹ Adonis için bkz. dipnot no 97

²¹⁰ Nizar Kabbani için bkz. dipnot no 81

²¹¹ İbn Hamdis es-Sıkkılı (ö. 527/1133): Endülüslü şair. Bkz. M.Faruk Toprak, *İbn Hamdis- TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-hamdis>

²¹² Ebu'l-Kasım eş-Şabbi için bkz. dipnot no 168

²¹³ Ahmed Veledi Abdulkadir (d 1941): Moritanyalı şair ve roman yazarı. Bkz.

<https://www.aljazeera.net/encyclopedia/icons/2014/10/23/أحمد-ولد-عبد-القادر>

bu ünite, İbnu'r-Rumi'nin²¹⁴ 'Mezheplerin Ötesinde Amaçlar' ve Abdülvehhab Beyati'nin²¹⁵ 'Köy Pazarı' şiirleri işlenmiştir.

4.3.2. Dilbilgisi ve Belâgat Konuları

Lise 3 (12.Sınıf) Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Arapça ders kitaplarının hiçbirinde bir dilbilgisi ya da belâgat konusu anlatılmamıştır. Buna karşın öğrencinin önceki yıllarda öğrendiği dilbilgisi konularını unutmaması adına, her ünite 'Sarf, Nahiv ve İmlâ' başlıkları altında dilbilgisi soru ve alıştırmalarına yer verilmiştir.

4.3.3. Şair ve Yazarlar

Şairler: Lise 3 (12. Sınıf) Arapça ders kitaplarında yer alan başlıca şairleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Arap edebiyatında toplumsal içerikli şiirler anlatılırken eski çağ şairlerinden Memluklular döneminde yaşamış Yayha bin Abdulazim Ebul Huseyn (el-Cezzar)²¹⁶ ve şiirleri işlenmiştir.
- Aynı bağlamda toplumcu şairlerden Suriyeli şair Muhammed el-Furati²¹⁷, Iraklı şair Muhammed Mehdi el-Cevahiri²¹⁸ ve Suriyeli şair Vasfi Kurunfuli²¹⁹ ile şiirleri ele alınmıştır.
- Arap edebiyatında Hümanizm konusu işlenirken Lübnanlı şair İliyya Ebu Madi²²⁰, Sudanlı şair Muhammed el-Feyturi²²¹ ve Filistinli şair Semih el-Kasım²²² ile şiirleri ele alınmıştır.
- Edebiyat ve Ütopya konusu anlatılırken Iraklı şair Nazik el-Melaike²²³ ve 'Kayıp Ütopya' adlı şiiri incelenmiştir.

²¹⁴ İbnu'r-Rumi (ö. 283/896): Hicivleriyle tanınan Arap şairi. Bkz. Mustafa Çuhadar ve İsmail Durmuş, *İbnu'r-Rûmî – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnur-rumi>

²¹⁵ Abdülvehhab Beyati için bkz. dipnot no 96

²¹⁶ Yayha bin Abdulazim Ebul Huseyn el-Cezzar (601h -672h): Detaylı bilgi için bkz.

<https://www.poetsgate.com/Poet.aspx?id=3301>

²¹⁷ Muhammed el-Furati için bkz. dipnot no 190

²¹⁸ Muhammed Mehdi el-Cevahiri için bkz. dipnot no 191

²¹⁹ Vafi Kurunfuli için bkz. dipnot no 192

²²⁰ İliyya Ebu Madi için bkz. dipnot no 162

²²¹ Muhammed el-Feyturi için bkz. dipnot no 195

²²² Semih el-Kasım için bkz. dipnot no 196

²²³ Nazik el-Melaike için bkz. Dipnot no 198

- Yine aynı bağlamda Emel Dunkul ²²⁴ ve ‘Yemame’nin Mavisinde Ağlamak’ adlı ütopik şiiri işlenmiştir.
- Realizm ve Sembolizm dersi anlatılırken Suriyeli şair Zeki Konsol ²²⁵, Lübnanlı şair Said Akl ²²⁶ ve Lübnanlı şair Halil Havi ²²⁷ ile şiirleri işlenmiştir.
- Modernizm konusu anlatılırken Iraklı şair Bedr Şakir Es-Seyyab ²²⁸, Mısırlı şair Salah Abdussabbur ²²⁹ ve Suriyeli şair Adonis²³⁰ ile şiirleri işlenmiştir.
- ‘Edebiyat, Sanat ve Medya’ başlıklı üniteye Endülüslü şairi İbn Hamdis es-Sıkkili²³¹, Tunuslu şair Ebu’l Kasım eş-Şabbi²³² ve Moritanyalı şair Ahmed Veledi Abdulkadir ²³³ ile şiirleri işlenmiştir.
- ‘Edebiyat Eleştirisi ve Metotları’ başlıklı üniteye 9. yüzyıl Abbasi dönemi şairlerinden Bağdatlı İbnu’r-Rumi²³⁴ ve yakın dönemde yaşamış Iraklı şair Abdülvehhab Beyati²³⁵ ile şiirleri işlenmiştir.
- Edebiyat Çalışmaları adlı üniteye Mısırlı şair Ahmet Şevki ²³⁶ ve ‘Hüda Hanım’ adlı şiiri konu alınmıştır.

Yazarlar:

- Arap Edebiyatında toplumcu meseleler bağlamında Ahmet Emin²³⁷ ve ‘ Sosyal Eğitim’ adlı edebî yazısı incelenmiştir.

²²⁴ Emel Dunkul için bkz. dipnot no 199

²²⁵ Zeki Konsol için bkz. dipnot no 201

²²⁶ Said Akl için bkz. dipno no 202

²²⁷ Halil Havi için bkz. dipnot no 203

²²⁸ Bedr Şakir Es-Seyyab için bkz. dipnot no 59

²²⁹ Salah Abdussabbur için bkz. dipnot no 105

²³⁰ Adonis için bkz. dipnot no 97

²³¹ İbn Hamdis es-Sıkkili için bkz. dipnot no 211

²³² Ebu’l-Kasım eş-Şabbi için bkz. dipnot no 168

²³³ Ahmed Veledi Abdulkadir için bkz. dipnot no 213

²³⁴ İbnu’r-Rumi için bkz. dipnot no 214

²³⁵ Abdülvehhab Beyati için bkz. dipnot no 96

²³⁶ Ahmet Şevki (1868 – 1932): Mısırlı yazar ve şair. Detaylı bilgi için bk. Ramazan Şeşen, *Ahmed Şevki – TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-sevki>

²³⁷ Ahmed Emîn b. İbrâhîm et-Tabbâh (1886-1954): Mısırlı mütefekkir, medeniyet tarihçisi ve yazar. Detaylı bilgi için bkz. Hulusi Kılıç, *Ahmed Emin-TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-emin>

- Arap edebiyatında Hümanizm konusu anlatılırken Suriyeli yazar Gade es-Semman²³⁸ ve ‘Batı Berlin’ adlı yazısı ele alınmıştır.
- Edebiyat ve Ütopya konusu işlenirken Suriyeli yazar Muhammed Azzam²³⁹ ve ‘Edebiyat ve Ütopya’ adlı yazısı ele alınmıştır.
- Aynı bağlamda Çekoslovak yazar Karel Čapek²⁴⁰ ve ‘Rossum’un Evrensel Robotları’ adlı yazısı anlatılmıştır.
- Yine ütopya ile ilgili olarak Suriyeli yazar Anthon bin Mihail Es-Sakkal²⁴¹ ve ‘Venüs’ün Sakinleri’ adlı yazısı incelenmiştir.
- Realizm ve Sembolizm dersi anlatılırken Suriyeli yazar Ülfe el-İdlibi²⁴² ve ‘Kaybedilmiş Dava’ adlı yazısı incelenmiştir.
- Modernizm konusu anlatılırken Suriyeli yazar ve şair Nizar Kabbani²⁴³ ve ‘Otobüste Cumhuriyet’ adlı yazısı ders konusu olarak işlenmiştir.
- ‘Edebiyat Eleştirisi ve Metotları’ başlıklı üniteye Lübnanlı yazar Vidad es-Sekakini²⁴⁴ ve ‘Acı Ekmek’ adlı hikayesi işlenmiştir.
- Yine aynı bağlamda Mısırlı yazar İbrahim el-Fakî²⁴⁵ ve ‘Başarının On Anahtarı’ adlı yazısı konu alınmıştır.

²³⁸ Gade es-Semman için bkz. dipnot no 197

²³⁹ Muhammed Azzam (1940-2005): Suriyeli Edebiyatçı. Detaylı bilgi için bkz. <https://syrmh.com/2019/07/03/محمد-عزام/>

²⁴⁰ Karel Čapek için bkz. dipnot no 200

²⁴¹ Anthon bin Mihail Es-Sakkal (1824 - 1885): Suriyeli yazar ve tarihçi. Detaylı bilgi için bkz. <https://alencyclopedia.com/أنطون-مikhail-الصفا/>

²⁴² Ülfe el-İdlibi (1912 - 2007): Suriyeli yazar ve edebiyatçı. Detaylı bilgi için bkz. <https://souriat.com/2016/05/22250.html>

²⁴³ Nizar Kabbani için bkz. dipnot no 81

²⁴⁴ Vidad es-Sekakini (1913 - 1991): Lübnanlı şair ve edebiyatçı. Detaylı bilgi için bkz. http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=7802

²⁴⁵ İbrahim el-Fakî (1950 - 2012): Mısırlı edebiyatçı ve yazar. Detaylı bilgi için bkz. <https://weziwezi.com/حياء-الدكتور-إبراهيم-الفقي/>

- Edebiyat Çalışmaları dersinde Suriyeli yazar Celal Faruk Eş-Şerif²⁴⁶ ve ‘ Edebiyat Sorumluluğu’ adlı yazısı incelenmiştir.
- Aynı bağlamda Mısırlı yazar Abdurrahman Eş-Şerkavi²⁴⁷ ve ‘Delikanlı Mehran’ adlı drama eseri işlenmiştir. ve Ebü’l-Ferec el-İsfahânî’nin²⁴⁸ ‘el-Agani’ adlı kitabı önemli edebiyat çalışmaları olarak ele alınmıştır.

Görüldüğü üzere Türkiye’deki GEM’lerde okutulan Arapça lise ders kitaplarındaki konuların çoğunu İslamiyet öncesinden günümüze kadar uzanan Arap Edebiyatı konuları oluşturmaktadır. Cahiliye ve İslamiyet döneminde daha çok o dönemin özelliklerinden olan klasik Arap şiirleri ve şairleri konu edinilmiş, Züheyr bin Ebû Sülma ve Hassan bin Sabit gibi şairler ele alınmıştır. Emeviler dönemine gelindiğinde Beşşar bin Bürd ve Ebû Nüvâs gibi şairler ve eserleri, Abbasiler döneminde ise Ebu’t-Tayyib el-Mütenebbi gibi ünlü Arap şairleri ve şiirleri işlenmiştir. İlk çağ Arap edebiyatında sadece şiirlere yer verilmemiş, örneğin Abdullah İbnü’l-Mukaffa’nın ‘el-Edeb’ül Kebir ve el-Edeb’ül-Sağir’ adlı eseri dahi konu edinilmiştir.

İlerleyen çağlarda Endülüs Arap edebiyatı ve derlemeleri işlenmiş, örneğin Endülüslü şairi İbn Hamdis es-Sıkıllı incelenmiştir. Genellikle lise 1 (10. Sınıfta) ilk çağ (klasik) Arap edebiyatı konu edinilmiş, sonraki yıllarda batı edebiyatının etkisiyle ortaya çıkan Klasizm, Romantizm, Sembolizm, Modernizm, Humanizm, Toplumcu Edebiyat, Ütopya gibi son yüzyılların edebiyat konuları ele alınmıştır. Lamartine, Çapek ve Boileau gibi batı edebiyat akımlarının öncü ve temsilcilerinden bahsedilmiş, aynı akımdan etkilenen Suriyeli, Lübnanlı, Mısırlı ve diğer ülkelerden son dönem Arap şair ve yazarlar ile eserleri anlatılmıştır. Bu özellikleriyle lise ders kitapları edebiyat ağırlıklı kitaplar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dilbilgisi ve Belâgat konuları ise edebiyat konularına kıyasla daha az ve sınırlı olarak işlenmiştir. Bir diğer ifadeyle dilbilgisi konuları çoğunlukla lise birinci sınıfta yer almış, lise ikide birkaç konuyla sınırlı kalmış ve lise son sınıfta hiçbir dilbilgisi konusu işlenmemiştir. Aynı durum belâgat konuları için de geçerlidir.

---

²⁴⁶ Celal Faruk Eş-Şerif için bkz. dipnot no 204

²⁴⁷ Abdurrahman Eş-Şerkavi için bkz. dipnot no 205

²⁴⁸ Ebü’l-Ferec el-İsfahânî için bkz. dipnot no 206

Konuları itibarıyla yaptığımız değerlendirme sonucunda, lise eğitiminde Suriye devletince önem arz eden Arapça dersinin ve edebiyat konularının yoğun bir şekilde kitaplarda yer aldığını söylememiz mümkündür. Diğer bir ifadeyle bu kitaplar, aslında anadili Arapça olan öğrencilere Suriye’de okutulmak üzere hazırlanmıştır. Ne var ki Arapçanın temel ders olması hasebiyle büyük bir titizlik ve hassasiyetle hazırlanan konumuz ders kitaplarının aynı derece ve verimlilikle Türkiye’de GEM’lerde okuyan öğrencilere aktarılabilirdiğini söylememiz mümkün değildir. Konumuzun dışında olduğu için tezimizde yer vermediğimiz bu gerçeklik, GEM’lerde ders veren bazı Suriyeli öğretmenlerle yaptığım görüşmede de birçok açıdan teyit edilmiştir.

SONUÇ

2011 yılında Tunus'tan başlayarak kısa zamanda birkaç Arap ülkesine sıçrayan ve ardından komşu ülke Suriye'ye ulaşan 'Arap Baharı' dalgasının Suriye'de iç savaşa dönüşmesiyle Türkiye, tarihinde ilk kez büyük çapta sığınmacı kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Tamamıyla insani ve vicdani reflekslerle kapılarını sığınmacılara açmış, onların barınma ve iâşe ihtiyaçlarını gidermek için tüm resmi kurumlarıyla seferber olmuştur.

Suriye iç savaşının gün geçtikçe daha da alevlenmesiyle Türkiye'ye sığınanların sayısında hızlı artışlar gözlenmiş ve kısa zamanda bu sayı milyonlara ulaşmıştır. Suriyeli sığınmacıların birkaç yılda ülke sathına yayılmamalarıyla birlikte, önceleri sınır bölgelerde kurulan barınma merkezlerinde gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülen eğitim faaliyetleri, artık Türkiye devleti tarafından kurumsal olarak ele alınmaya başlanmıştır.

Savaşın daha uzun yıllar devam etmeyeceği ve sığınmacıların kendi ülkelerine dönecekleri öngörüsü üzerinden hareket eden Türkiye, uluslararası kuruluşların da desteğiyle ilköğretim ve lise çağındaki Suriyeli çocuklara eğitim vermek üzere 2014 yılından itibaren 'Geçici Eğitim Merkezleri' kurma kararı almıştır. Barınma merkezlerinde ve Suriyeli nüfusun yoğun olduğu illerde kurulan bu merkezlerde, Suriye eğitim modeli ve müfredatı, revize edilmiş eğitim kitaplarıyla okutulmaya başlanmıştır. Okutulan bu kitaplar arasında konumuz Arapça lise ders kitapları da yer almaktadır.

Suriye'de de 10, 11 ve 12. Sınıfları kapsayan üç yıllık lise döneminin birinci sınıfında; birinci ve ikinci dönemlerin her biri için ayrı bir Arapça kitabı okutulurken, branşlaşmanın olduğu lise ikinci ve üçüncü sınıflarda ise 'Fen Bilimleri' ve 'Sosyal Bilimler' in her biri için yıl boyu okutulan birer kitap bulunmaktadır. Bu kitapların genel özellikleri ve 'Arap Dili ve Edebiyatı' konularına yönelik yaptığımız incelemede genel hatlarıyla şu sonuçlara varılmıştır:

1. Kitaplar görsel bakımdan dış kapak tasarımı ve iç sayfa düzenlemeleri bakımından farklı renkler kullanılarak öğrencinin dikkatini çekecek şekilde iyi tasarlanmış, tek renk ve tek tip olmaktan kurtarılmıştır. Kitap içerisindeki düzensiz boş sayfalar dışında, okul kitabı olarak kabul edilebilecek düzeydedir.

2. Kitaplarda ünite başlıkları altında işlenen konulara, konunun türüne bağlı olarak bazen konu anlatımı ve alıştırmalar şeklinde klasik yöntemle bazen de öğrencinin merak ederek konuya hazırlığını sağlayacak sorularla başlanılmıştır. Kitaplarda edebi metin, şiir veya okuma parçaları sunularak yoğun sorularla ve alıştırmalarla konular işlenmiştir. Konu anlatımları tek seferde değil, genellikle aşamalı olarak parça parça sunulmuştur. Hemen hemen konuların tümü; ‘Okuma ve Dil Becerileri’, ‘Parçanın Yapısı: Tematik Yapı, Edebi Yapı’ ve en son ‘Sarf-Nahiv-İmla’ şeklinde alt başlıklar altında işlenmiştir. Öte yandan konuların içeriğine bağlı olarak kompozisyon soruları, şiir yorumları, şiir müzikalitesi, edebi türler ve ders konusuyla ilgili diğer anlatım ve sorulara yer verilmiştir. Ders işleme metotlarında üslup birliği bulunmaktadır.
3. Dilbilgisi ve Belâgat konuları daha çok Lise 1 (10.Sınıfta) yer almıştır. Lise 2 (11. Sınıfta) çok az sayıda yer verilen dilbilgisi ve belâgat konularına lise son sınıfta hiç yer verilmemiştir. Dolayısıyla lise ikinci sınıfta çoğunlukla edebiyat konuları, lise son sınıfta ise tümüyle edebiyat konularına yer verilmiştir.
4. Lise 1 (10.Sınıf)’ta Arap Edebiyatına ve tarihine giriş bağlamında ilk dönem Arap Edebiyatı (Cahiliye dönemi, İslam’ın başlangıcından Emeviler’in sonuna kadar olan dönem ve Abbasilere dönemi) anlatılmış, çokça dilbilgisi ve belâgat konuları işlenmiştir. Lise 2. ve 3. Sınıflarda ise yoğun modern çağ dâhil Arap Edebiyatı konuları derinlemesine ele alınmıştır.
5. Kitaplardaki soru ve alıştırmalar, çoğunlukla yoruma dayalı sözlü ve yazılı anlatım becerilerini geliştirmeye yönelik klasik türde olup, test sorularına nadiren yer verilmiştir.
6. Kitaplarda şair ve yazarlar, işlenen ders konuları ve edebiyat çağlarına uygun bir şekilde seçilmiştir. İlk çağ (Cahiliye ve İslamiyet sonrası) dönemlerin en ünlü Arap şairlerine yer verilirken, yakın dönem şair ve yazarlardan daha çok Suriye uyruklu olanlara, bunun yanı sıra Arap dünyasında ün kazanmış Lübnanlı, Filistinli, Iraklı, Tunuslu, Libyalı ve Moritanyalı şair ve edebiyatçılardan bahsedilmiştir.

7. Suriye eğitim sisteminde en önemli zorunlu ders olan ve kalınması halinde sınıf tekrarı gerektiren Arapça lise ders kitapları, Arap Dili ve Edebiyatı konuları bakımından oldukça kapsayıcı ve derinlemesine hazırlanmıştır.

Bu özellikleriyle ders kitaplarının iyi bir eğitim metoduyla, Suriyeli öğrencilerin yorum ve dil becerilerini geliştirmeyi amaçladığını ve iyi hazırlandığını sonuç olarak söylemek mümkündür. Özellikle de, Sosyal bilimlerde hem ünite hem ders içindeki alıştırmalar, Fen Bilimlerine kıyasla daha fazla olduğundan, içerik bakımından yoğun konuların öğrencilere sindirilerek anlatılabilmesi için haftalık ders saatlerinin ve okul kütüphanelerinin de uygun şekilde olması gerekmektedir.

Ne yazık ki bu durum Geçici Eğitim Merkezlerinde mümkün olamamıştır. Suriye’de Sosyal Bilimlerde haftada 8 saat ve Fen Bilimlerinde haftada 6 saat olan Arapça dersi, Türkiye’de GEM’lerde önceleri Sosyal Bilimlerde 6 saat ve Fen Bilimlerinde 3 saat olarak belirlenmiştir. Ne var ki 2016-2017 eğitim yılından itibaren farkı gözetilmeksizin her iki branşta da Arapça dersleri haftada 2 saate düşürülmüştür. Bu da konuların yeteri düzeyde öğrencilere aktarılması sonucunu doğurmuş ve zaten Suriye ile kıyaslandığında yetersiz olan eğitim kalitesini daha da düşürmüştür.

Çalışmamızda sunduğumuz bu ve benzeri nedenlerden dolayı, başta Suriyeli öğrencilerin ülkelerine dönerek kendi eğitim sistemlerine uyum sağlamaları üzerine kurulan GEM’ler, Suriye’de savaşın uzaması, Suriyeli öğrencilerin Türkçeyi öğrenmeleri ve dönüş umudunun yavaş yavaş yitilmesiyle birlikte etkisini ve işlevini kaybetmeye başlamıştır. Bunun üzerine Türkiye, Suriyeli öğrencilerin eğitimlerine yönelik politika değişikliğine giderek 2016-2017 eğitim yılından itibaren GEM’lerde okuyan öğrencileri aşamalı olarak Türk okullarına yönlendirmiş ve 2019 yılı itibariyle tamamen kapatılması kararı almıştır.

Böylece dünyada bildiğimiz kadarıyla ilk defa uygulanan, sığınmacıların sığındıkları ülkede kendi anadilleri ve eğitim sistemiyle okullarına devam etmeleri projesi, gelişen şartlara bağlı olarak bu okulların amacından uzaklaşması neticesinde doğal olarak sonlandırılmıştır.

KAYNAKÇA

Temel Kaynaklar

Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, *Lise Birinci Sınıf, Birinci Dönem Arapça Kitabı*, 2016-2017

Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, *Lise Birinci Sınıf, İkinci Dönem Arapça Kitabı*, 2016-2017

Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, *Lise İkinci Sınıf Sosyal Bilimler Arapça Kitabı*, 2016-2017

Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, *Lise İkinci Sınıf Fen Bilimleri Arapça Kitabı*, 2016-2017

Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, *Lise Üçüncü Sınıf Sosyal Bilimler Arapça Kitabı*, 2016-2017

Suriye Geçici Hükümeti, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, *Lise Üçüncü Sınıf Fen Bilimleri Arapça Kitabı*, 2016-2017

Kitaplar

BOLELLİ, Nusrettin, *Belâgat*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, Nu 72, 7. Baskı, İstanbul – 2012

BOZGÖZ Faruk, *Filistin ve İki Şair – Emel Dunkul, Mahmut Derviş*, Araştırma Yayınları, Ankara 2004.

ÇETİN Mahmut, *Biyografi Kitabı*, Biyografi.net, İstanbul, 2011.

ÇÖRTÜ Mustafa Meral, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, Nu: 153, 7. Basım, İstanbul-2009

ÇÖRTÜ Mustafa Meral, *Arapça Dilbilgisi Sarf*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, Nu: 85, 8. Basım, İstanbul-2009

KANTARCIOĞLU Sevim, *Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2007.

KEFELİ, Emel, *Metinlerle Batı Edebiyatı Akımları*, Akademik Kitaplar, İstanbul 2009.

TOSUN, Necip, *Modern Öykü Kuramı*, 3. Basım, Hece Yayınları, Ankara, 2018.

Tezler

TÜRKAN İbrahim, *Mihail Nuayme ve Öykücülüğü*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Arap Dili ve Belâğatı Bilim Dalı, Y.Lisans Tezi, Konya-2011

Rapor ve Analizler

EMİN, Müberra Nur, *Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi*, SETA Analizi, Şubat 2016, sayı 153

TAŞTAN, Coşkun ve ÇELİK Zafer, *Türkiye’de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler ve Öneriler*, Ankara Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi (2017)

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, *Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadır kentler Hakkında inceleme Raporu* (2012),

USTA, Mehmet Emin ve ARIKAN, İrfan ve ŞAHİN, Yahya ve ÇETİN, Mustafa Sami, *Suriyeli Eğitimcilerin Gözünden Geçici Eğitim Merkezlerinde Karşılaşılan Sorunların İncelenmesi*, ResearchGate, Mayıs2018,

Makale ve Bildiriler

AKINCI Mehmet ve DEMİR Ramazan, *Fiillerde İ’lâl*, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2018/1 yıl: 9 cilt: IX sayı: 19’, s. 149-167

ATAŞ Özgür, *Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki Hukuki Durumu*, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2017-06

CAYMAZOĞLU Meral, *GEM’lerden Devlet Okullarına Suriyeli Çocuklara Yönelik Değişen Eğitim Politikası*, Asos Journal Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 91, Nisan 2019, s. 301-311

ER Rahmi, *Bedr Şakir Es-Seyyab ve Yağmurun Türküsü*, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezince düzenlenen II. Uluslararası Orta Doğu Araştırmaları Semineri bildirisi (27-29 Mayıs 2004).

KOYUNCU Ahmet, *Misafirlikten Vatandaşlığa Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler*, Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, Middle East Journal of Refugee Studies, Cilt3 Sayı 2 Yaz 2018, s.419-456

MAJADLY Haifa ve YILMAZ İbrahim, *Filistin Edebiyatında Kimlik Sorunu*, İLTED İlahiyat Dergisi, Erzurum 2016/2, Sayı 46, s.145-157

ÖZDEMİR Abdurrahman, *Suriyeli Şair Bedevî el-Cebel ve “Elli Yaş” Adlı Şiiri*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11 / 2005, s.31-50

SEYDİ Ali Rıza, *Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar*, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan 2014, Sayı: 31, s.267-305

TUNÇ Ayşe Şebnem, *Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme*, TESAM Akademik Dergisi, Temmuz 2017, s.29-63

USTA İbrahim, *Bir Bürokrat Şair Ömer Ebû Rîşe*, Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2, Cilt 2, Sayı 1, Bahar 2016, s.79-91

Kanun, Yönetmelik, Genelge ve Sözleşmeler

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), *Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme*

MEB 26 Eylül 2013 tarihli Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Genelgesi.

MEB, 2014/21 Genelgesi

Resmi Gazete, *6458 numaralı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, Sayı 28615 (Tarih 4.4.2013)

Resmi Gazete, *Geçici Koruma Yönetmeliği*, Sayı 29153 (Tarih 22.10.2014)

Suriye Eğitim Bakanlığı, *Temel Eğitim İç Tüzüğü*, <http://moed.gov.sy/moefiles/docs-2015/pdf/Rules-Procedure.pdf>

Ansiklopediler

CEVİZCİ, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2005

KARATAŞ, Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İz Yayıncılık, İstanbul 2019.

Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, www.islamansiklopedisi.org.tr

Veri ve İstatistikler

İçişleri Bakanlığı, *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü istatistikleri*, (2018)

MEB, *Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü verileri*, (2017)

UNICEF Verileri, (2015)

İnternet kaynakları

<http://al-hakawati.la.utexas.edu/2011/12/28/2-عمر-وبن-براق/> (20.08.2019)

<http://doc-dc.gov.sy/vauther.aspx?id=7> (25.11.2018)

<http://gazetekarinca.com/2018/01/arap-siirinde-devrim-yaratan-ataerkiyi-reddeden-bir-kadin-nazik-al-malaika/> (30.07.2019)

http://melikgazi.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_05/03024558_suriye.pdf
(18.05.2018)

<http://moed.gov.sy/E-books-2018/Class-11-literary/Start.html> (30.08.2018)

<http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=ssd&shid=130> (03.03. 2019)

<http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=ssd&shid=457> (03.03.2019)

http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=7802 (13.06.2019)

<http://www.awu.sy/?page=DetMembers&id=901&lang=ar> (18.04.2019)

<http://www.egitimmezuat.com/index.php/Resmi-2013/uelkemizde-gecc-koruma-altinda-bulunan-suruy-vatandalarina-yoenelk-etm-oeretm-hzmetler.html> (12.03.2018)

<http://www.gazetevatan.com/bakan-dincer-den-kpss-aciklamasi--492852-gundem/> (05.02.2018)

<http://www.kataranovels.com/novelist/حسن-حميد/> (07.06.2019)

<http://www.meb.gov.tr/demirci-gemler-uc-yil-icinde-misyonunu-tamamlayacak/haber/11850/tr> (13.05.2018)

<https://alarab.co.uk/محمد-الفيتوري-شاعر-تقلب-بين-ليبتيه-وسودانيته-ورحل-في-المغرب/> (05.03.2019)

<https://alencyclopedia.com/أنطون-ميخائيل-الصقال/> (17.06.2019)

<https://frpnet.net/makaleler/bilimkurgu-edebiyati-makale> (19.01.2019)

<https://ktaab.com/authors/عبد-الرحمن-الشرقاوي/> (19.06.2019)

<https://souriat.com/2016/05/22250.html> (20.06.2019)

<https://syrmh.com/2019/07/03/محمد-عزام/> (20.08.2019)

<https://weziwezi.com/نبذة-عن-الشاعر-سميح-القاسم/> (16.04.2019)

https://www.alazmenah.com/?page=show_det&category_id=21&id=115336 (19.06.2019)

<https://www.albayan.ae/paths/books/2009-12-19-1.504023> (15.03.2019)

<https://www.aljazeera.net/encyclopedia/icons/2014/10/23/أحمد-ولد-عبد-القادر/> (03.04.2019)

<https://www.antoloji.com/adonis/hayati/> (18.04.2019)

<https://www.antoloji.com/filistinli-sevgili-siiri/?siralama=p> (21.04.2019)

<https://www.arageek.com/bio/ghadah-al-samman> (20.08.2019)

<https://www.arageek.com/bio/saadallah-wannous> (15.08.2019)

<https://www.arageek.com/bio/said-akl> (22.04.2019)

https://www.bibalex.org/Libraries/Presentation/Static/Abdelsabur_eng_1105_ed2.pdf

<https://www.magltk.com/ghada-al-samman/> (30.03.2019)

https://www.marefa.org/عبد_الوهاب_البياتي (14.02.2019)

https://www.marefa.org/عدنان_مردم_بك (17.07.2019)

https://www.marefa.org/محمد_مهدي_الجواهري (16.03.2019)

<https://www.paljourneys.org/ar/biography/9830/عبد-الكريم-الكرمي> (22.02.2019)

<https://www.poetsgate.com/Poet.aspx?id=3301> (20.08.2019)

<https://www.timeturk.com/en-nekbe/yazar-897408> (12.07.2018)

<https://www.turkedebiyati.org/boileau.html> (20.08.2019)

<https://www.turkedebiyati.org/karel-capek/> (24.03.2019)

<https://www.turkedebiyati.org/lamartine.html> (03.04.2019)

<https://www.zamanlws1.net/news/article/51074> (11.04.2019)

ÖZGEÇMİŞ

01.01.1983 tarihinde Kocaeli/Yeniköy’de dünyaya geldi. İlköğrenimini Yeniköy İlköğretim Okulu, ortaöğrenimini İzmit Cebir Kız Koleji ve liseyi İzmit Namık Kemal Lisesinde tamamladı. 2005 yılında Tunus Bourgiba School’da yaz dönemi Arapça kursuna katıldı. 2007 yılında Ankara Üniversitesi, Arap Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Suriye Dil Enstitüsünde Arapça dil eğitimi aldı. 2010 yılında Ürdün Üniversitesi Dil Enstitüsünde Arapça dil eğitimi aldı. 2008 yılında Kocaeli Meslek Edindirme Kursları (KOMEK)’te Arapça Öğretmenliği yaptı. 2009 – 2010 yıllarında Başiskele Serbest Bölgesi, Yatchley Firması’nda ‘Yönetici Asistanı’ olarak çalıştı. 2014 yılında Arapça öğretmeni olarak atandı. 2015 – 2018 yılları arasında Faik Güngör Anadolu İmam Hatip Lisesinde Arapça Öğretmenliği yaptı. Halen MEB Hizmetiçi Eğitim Enstitüsünde Arapça öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Evli ve 3 çocuk annesidir.